

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

В. Ф. Тищенко
В. М. Остапенко

ОСНОВИ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА МИТНОЇ СПРАВИ

Навчальний посібник

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2022

УДК 339+336.24(075.034)

T47

Авторський колектив: д-р екон. наук, доцент В. Ф. Тищенко – вступ, розділ 1, 2, 6, висновки, загальна редакція; канд. екон. наук, доцент В. М. Остапенко – розділи 3 – 5.

Рецензенти: проректор з науково-педагогічної роботи Західноукраїнського національного університету, професор кафедри податків та фіскальної політики, д-р екон. наук *О. М. Десятнюк*; в. о. директора Навчально-наукового інституту економіки, оподаткування та митної справи Університету державної фіскальної служби України, д-р екон. наук, доцент *С. В. Шевчук*.

Рекомендовано до видання рішенням ученої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Протокол № 10 від 22.12.2021 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Тищенко В. Ф.

T47 Основи зовнішньоекономічної діяльності та митної справи [Електронний ресурс] : навчальний посібник / В. Ф. Тищенко, В. М. Остапенко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. – 193 с.

ISBN 978-966-676-846-2

Викладено сукупність необхідних знань як цілісну навчальну дисципліну економічного спрямування. Розглянуто сутність зовнішньоекономічної діяльності, державне регулювання та основні напрями розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні; міжнародну торгівлю в системі міжнародних економічних відносин, а саме форми міжнародної торгівлі та нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі. Розкрито сутність і застосування Інкотермс у договорах; призначення та структуру Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, контроль за правильністю класифікації товарів. Визначено роль і значення країни походження товарів у здійсненні зовнішньоекономічних операцій; організаційно-правові основи функціонування митної системи в Україні.

Рекомендовано для фахівців із питань зовнішньоекономічної діяльності і митної справи, викладачів, аспірантів, магістрів і студентів економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

УДК 339+336.24(075.034)

© Тищенко В. Ф., Остапенко В. М., 2022

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2022

ISBN 978-966-676-846-2

Вступ

Імплементация до митного законодавства України принципів і стандартів, рекомендованих Всесвітньою митною організацією (ВМО), Центру ООН зі спрощення процедур торгівлі та електронного бізнесу (СЕФАКТ ООН), Світовою організацією торгівлі (СОТ), Угодою про Асоціацію з Європейським співтовариством та Україною сприяє процесам стратегічного перетворення в зовнішньоекономічної діяльності країни. Митна політика визнається діяльністю держави узгодженою принципами та напрямками, що стосуються організаційно-управлінської сфери, нормативно-застосованих засобів і правовідносин у митній сфері, суб'єктів, що забезпечують управління та здійснення митної справи, її стейкхолдерів, взаємовідносин у зовнішньополітичній та зовнішньоекономічній сферах, форм і засобів позиціонування держави у зовнішньому просторі в умовах інтеграційних процесів і реформування митної справи.

Дослідженню окремих аспектів зовнішньоекономічної діяльності України присвячено праці таких науковців, як К. Величко [4], О. Годованець [37], А. Філіпенко [19], С. Алібеков [23], О. Гребельник [27], Т. Урусов [34] та інших. Значний внесок у розроблення теоретико-методичних засад реформування митної справи зробили І. Г. Бережнюк [2; 3], О. Гребельник [5 – 7], А. Крисоватий [13], О. Морозов [15], В. Прокопенко [17], Й. Рисіч [18], В. Чорний [21], Г. Шуліковський [22] тощо.

Трансформація системи економічної освіти з метою підготовки висококваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно працювати не тільки на внутрішньому, але й на зовнішньому ринку, передбачає викладання комплексу фахових дисциплін. Навчальна дисципліна «Основи зовнішньоекономічної діяльності» є підґрунтям, що формує систему професійних навичок майбутніх спеціалістів у сфері митного регулювання зовнішньої торгівлі.

Основна мета цієї навчальної дисципліни полягає у вивченні теоретичних і практичних аспектів щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності та митної справи. Фахівець з управління зовнішньоекономічною діяльністю має оволодіти конкретними знаннями щодо специфіки експортно-імпортних угод і сфери зовнішньоекономічних зв'язків.

Структурно запропонований навчальний посібник складається з шести розділів.

У першому розділі визначено сутність зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та її роль у розвитку національної економіки, розглянуто державне регулювання ЗЕД, виокремлено основні напрями та показники розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Другий розділ присвячено розкриттю сутності міжнародних економічних відносин, розглянуто форми міжнародної торгівлі та визначено нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі.

У третьому розділі надано характеристику Інкотермс, визначено застосування Інкотермс у складанні договорів, здійснено порівняння з міжнародними торговельними термінами ІНКОТЕРМС-2020.

Четвертий розділ розглядає призначення та структуру УКТЗЕД; сформовано класифікацію товарів, визначено правила контролю за правильності класифікації.

У п'ятому розділі розглянуто роль і значення країни походження товарів у здійсненні зовнішньоекономічних операцій, уточнено правила визначення країни походження товару.

У шостому розділі узагальнено історичні аспекти виникнення митно-тарифних відносин, виокремлено основи розвитку митної справи, сформовано організаційну структуру митної системи України.

Навчальний посібник «Основи зовнішньоекономічної діяльності та митної справи» підготовлено відповідно до освітньої програми «Митна справа» навчального плану підготовки фахівців спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування». Визначальною рисою пропонованого видання є систематизація знань, умінь і навичок, що необхідні для роботи в органах доходів і зборів, які регулюють процес переміщенням товарів та осіб через митний кордон держави, митне оформлення товарів, митний контроль, запобігання контрабанді товарів і протидії митним правопорушенням, вивчення зарубіжного досвіду функціонування митних інституцій.

Автори висловлюють глибоку подяку рецензентам: д-ру екон. наук, професорові, проректорові з науково-педагогічної роботи Західноукраїнського національного університету, професорові кафедри податків та фіскальної політики Оксані Десятнюк і д-ру екон. наук, доценту, в. о. директора Навчально-наукового інституту економіки, оподаткування та митної справи Університету державної фіскальної служби України Сергію Шевчуку за висловлені зауваження, наукові рекомендації, конструктивні пропозиції щодо матеріалу підручника.

Розділ 1

Сутність зовнішньоекономічної діяльності

Мета – формування у студентів теоретико-прикладних знань з вивчення економічної сутності зовнішньоекономічної діяльності, з'ясування її ролі у розвитку національної економіки, ознайомлення з історією становлення та розвитку.

Основні питання:

1.1. Зовнішньоекономічна діяльність та її роль у розвитку національної економіки.

1.2. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

1.3. Основні напрями та показники ЗЕД в Україні.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: понять, термінологій, функцій, видів і принципів зовнішньоекономічної діяльності в Україні;

уміння: застосовувати теоретичні знання на практиці;

комунікації: обґрунтування рішень щодо чинників стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності;

автономність і відповідальність в ухваленні рішень щодо можливостей здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові терміни: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт, зовнішньоекономічна політика, баланс послуг, квота.

1.1. Зовнішньоекономічна діяльність та її роль у розвитку національної економіки

Зовнішньоекономічні зв'язки (ЗЕЗ) – це міжнародні торгово-економічні зв'язки, виражені сукупністю різних форм, засобів, методів зовнішньоторговельних, науково-технічних, виробничих, валютно-фінансових, кредитних відносин між країнами. Чинники, що стимулюють розвиток ЗЕЗ, схематизовано на рис. 1.1.

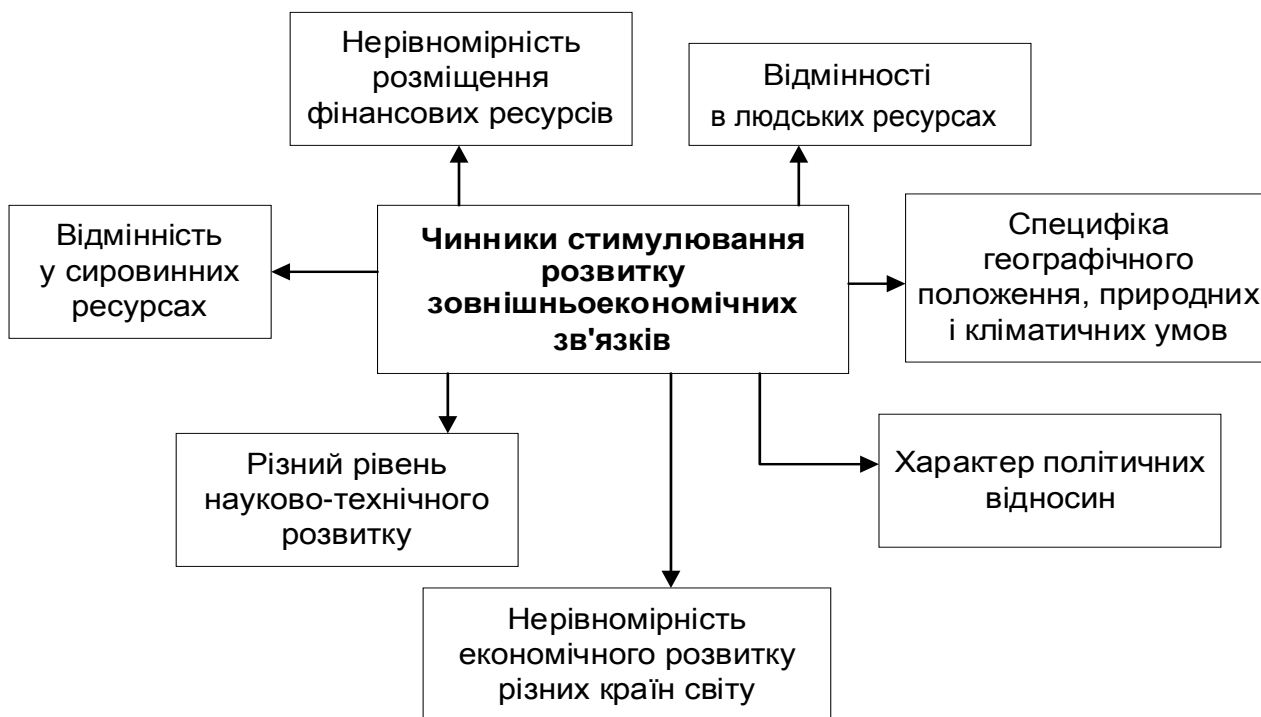

Рис. 1.1. **Чинники стимулювання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків**

Більшість країн світу, маючи обмежену ресурсну базу та вузький внутрішній ринок, не в змозі виробляти з достатньою ефективністю товари, які необхідні для внутрішніх потреб. Для таких країн ЗЕЗ є способом отримання необхідних товарів. Тому спеціалізація на виробництві продукції, що значно дешевше від закордонних аналогів, приносить прибуток державі, водночас задовольняючи потреби споживачів у продукції кращої якості. Класифікацію ЗЕЗ подано на рис. 1.2.

Зовнішньоекономічну діяльність розуміють як один з аспектів ЗЕЗ, як сферу самостійної виробничо-комерційної діяльності підприємств і організацій. Самостійність проявляється у: виборі іноземного контрагента та номенклатури товарів для експортно-імпоротної угоди; встановленні цін; визначенні виду та форми ЗЕД.

Зовнішньоекономічною діяльністю є господарська діяльність за участю вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, складовою якої є перетин митного кордону України майном та/або робочою силою, і яка здійснюється в спеціальному правовому режимі. Отже, ЗЕД – це процес реалізації зовнішньоекономічних зв'язків, що включають торгівлю, спільне підприємництво, надання послуг, співробітництво.

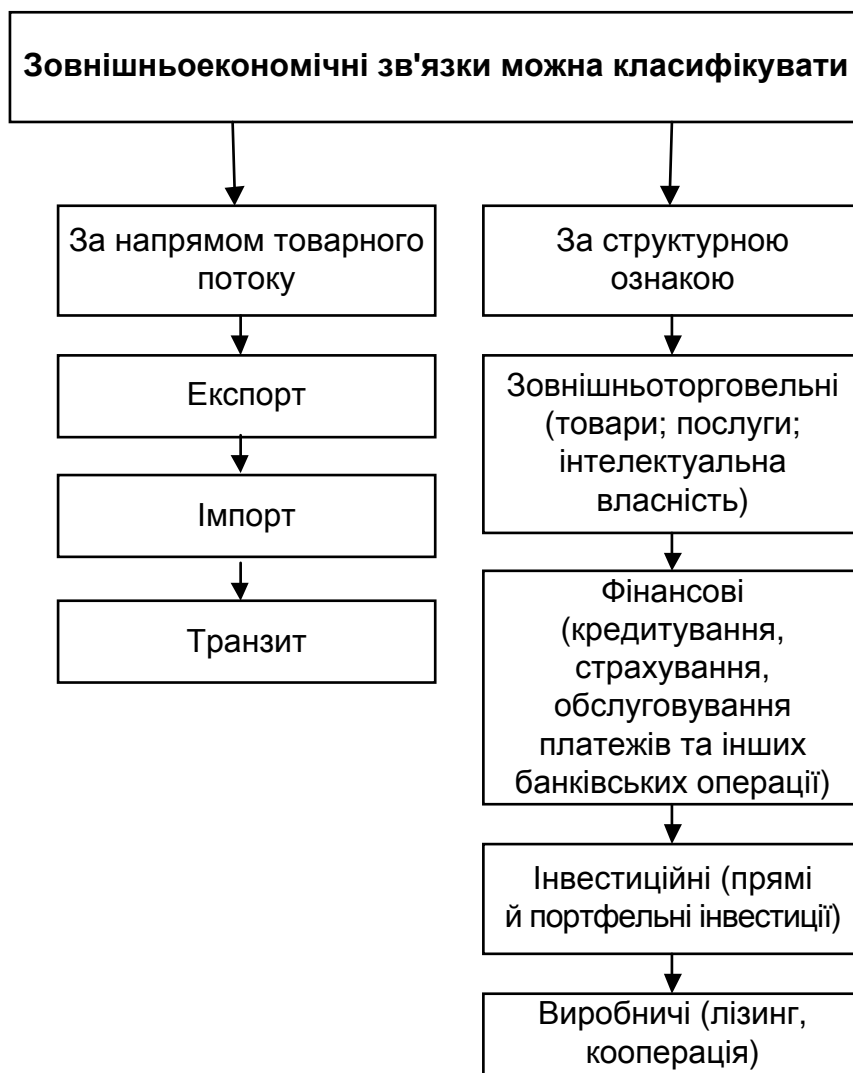

Рис. 1.2. Класифікація зовнішньоекономічних зв'язків

Поняття ЗЕД слід відрізнити від поняття зовнішньоекономічної операції. Змістовністю будь-якої діяльності (зокрема ЗЕД) є систематичні дії певного спрямування, не обмежені у часі чи здійснювані протягом тривалого періоду (наприклад, протягом дії виданої на 5 років ліцензії).

Зовнішньоекономічна діяльність є предметом дослідження багатьох економістів. Результати таких досліджень можна згрупувати за напрямками економічних вчень (рис. 1.3).

Згідно з ідеями **меркантилізму** основною метою ЗЕД є накопичення в країні істинного багатства (золота, срібла тощо) шляхом обмеження імпорту та збільшення експорту.

Основні **класичні теорії** пояснюють причини ЗЕД, акцентуючи увагу на чинниках пропозиції.

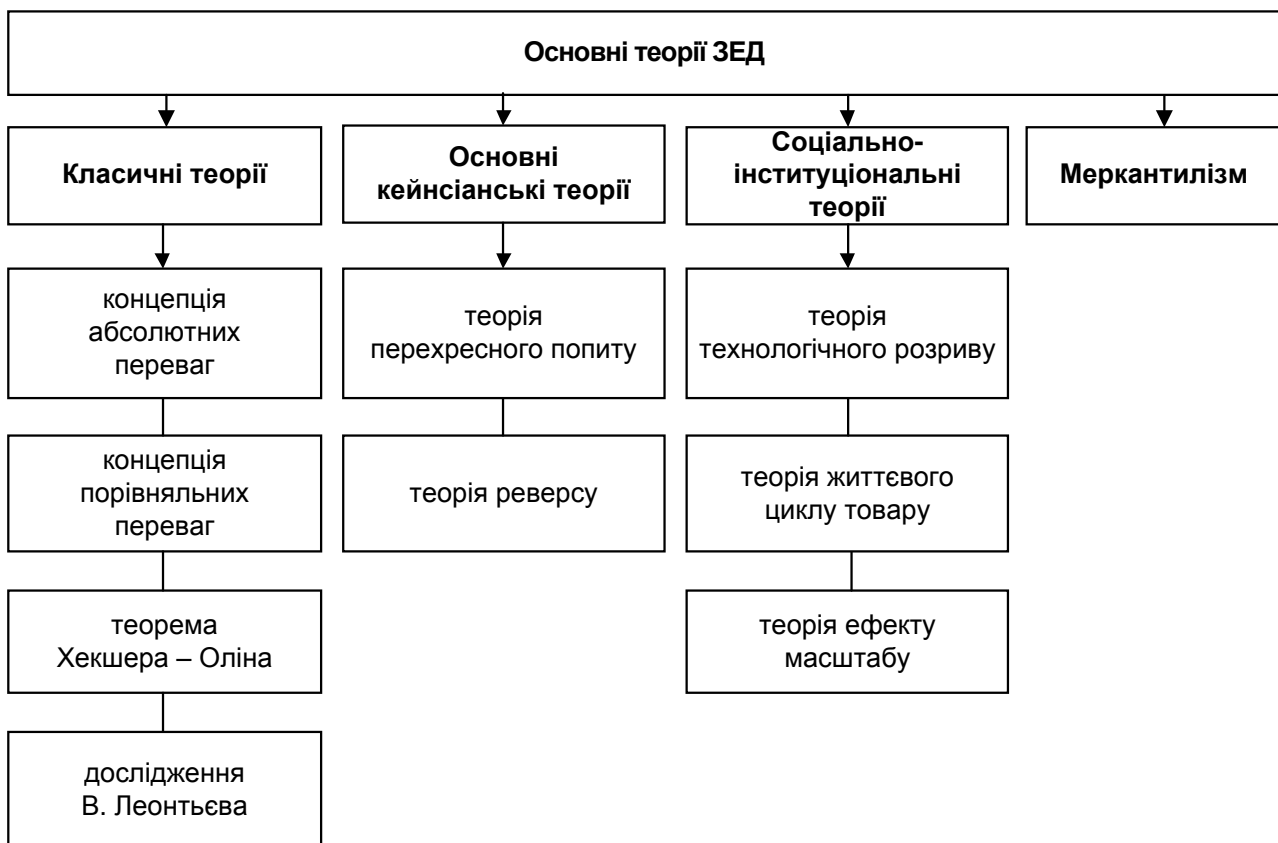

Рис. 1.3. Основні теорії ЗЕД

Так, згідно з *концепцією абсолютних переваг* слід експортувати ті товари, абсолютні витрати на виробництво яких у розрахунку на одиницю продукції нижче, ніж у країні-партнера.

Відповідно до *концепції порівняльних переваг*, експортуватимуться товари з відносно нижчими витратами виробництва. Причому власник відносної (порівняльної) переваги має спеціалізуватися виключно на виробництві та збуті «виграшного» товару. Обидві теорії мають істотний недолік: вони не пояснюють причини виникнення переваг.

Зазначений недолік був подоланий у **теоремі Хекшера – Оліна**, сутність якої полягає в тому, що країна експортуватиме той товар, для виробництва якого інтенсивно використовується найбільш розповсюджений на її території чинник виробництва.

Проте *дослідження В. Леонтьєва* свого часу надали неочікуваний висновок: трудомісткі країни експортують більш капіталомістку продукцію, а капіталомісткі – трудомістку. Ця невідповідність отримала назву *Парадоксу Леонтьєва*. Неодноразові спроби пояснити цей парадокс дали змогу не тільки підтвердити теорему Хекшера – Оліна, а й розвинути

та збагатити її завдяки врахуванню додаткових обставин, які впливають на міжнародну спеціалізацію, зокрема таких:

неоднорідність чинників виробництва – насамперед робочої сили, яка суттєво відрізняється за рівнем кваліфікації. У зв'язку з цим в експорті промислово розвинутих країн може відобразитися відносна надлишковість висококваліфікованої робочої сили і спеціалістів, тоді як країни, що розвиваються, експортують продукцію, яка потребує значних затрат некваліфікованої праці;

значна роль природних ресурсів, що переважно використовуються у виробничому процесі тільки в поєднанні з великою кількістю капіталу (наприклад, у галузях добувної промисловості). Це певною мірою пояснює те, що експорт із багатьох країн, що розвиваються і мають великі запаси природних ресурсів, капіталомісткий, хоча капітал у цих країнах не є відносно надлишковим чинником;

вплив на міжнародну спеціалізацію зовнішньоторговельної політики уряду, яка може обмежувати імпорт і стимулювати розвиток внутрішнього виробництва й експорт продукції тих галузей, де інтенсивно використовуються відносно дефіцитні чинники виробництва.

На противагу класичним **основні кейнсіанські теорії** у дослідженні причин розвитку зовнішньоекономічної діяльності роблять наголос на чинниках попиту.

Зокрема, *теорія перехресного попиту* полягає в тому, що оптимального результату в експорті можна досягнути у тому випадку, коли інша країна матиме структуру попиту подібну до структури попиту країни походження товару.

Відповідно до *теорії реверсу* країна у зв'язку з потужним внутрішнім попитом може імпортувати товари, незважаючи на відносно кращу забезпеченість чинниками виробництва.

До основних **соціально-інституціональних теорій** зовнішньоекономічної діяльності належать теорія технологічного розриву, теорія життєвого циклу товару, теорія ефекту масштабу.

Теорія технологічного розриву ґрунтується на тому, що кожна індустріальна країна здатна зробити прорив у будь-якому напрямі науки, техніки, технології, унаслідок якого розроблені винаходи можуть бути освоєні виробництвом. Такі процеси не збігаються у часі в різних країнах. Як наслідок ті країни, в яких були досягнуті технологічні переваги,

отримують переваги конкурентні, що дає можливість отримувати монопольну ренту на світовому ринку. При цьому зазначена ситуація може виникнути за однакової ресурсної забезпеченості країн – учасниць світової торгівлі.

Теорія життєвого циклу товару пояснює мотиви та спрямування зовнішньої торгівлі невідповідністю фаз життєвого циклу товарів у різних країнах.

Сутність *теорії ефекту масштабу* проявляється специфічно: незважаючи на той факт, що певні країни володіють приблизно однаковим ресурсним потенціалом, товарообмін між ними буде вигідним за умов спеціалізації у галузях, яким властивий ефект масового виробництва, оскільки виникає можливість розширити виробництво та знизити витрати, а отже реалізувати ефект масштабу.

Роль ЗЕД у розвитку національної економіки відображено на рис. 1.4.

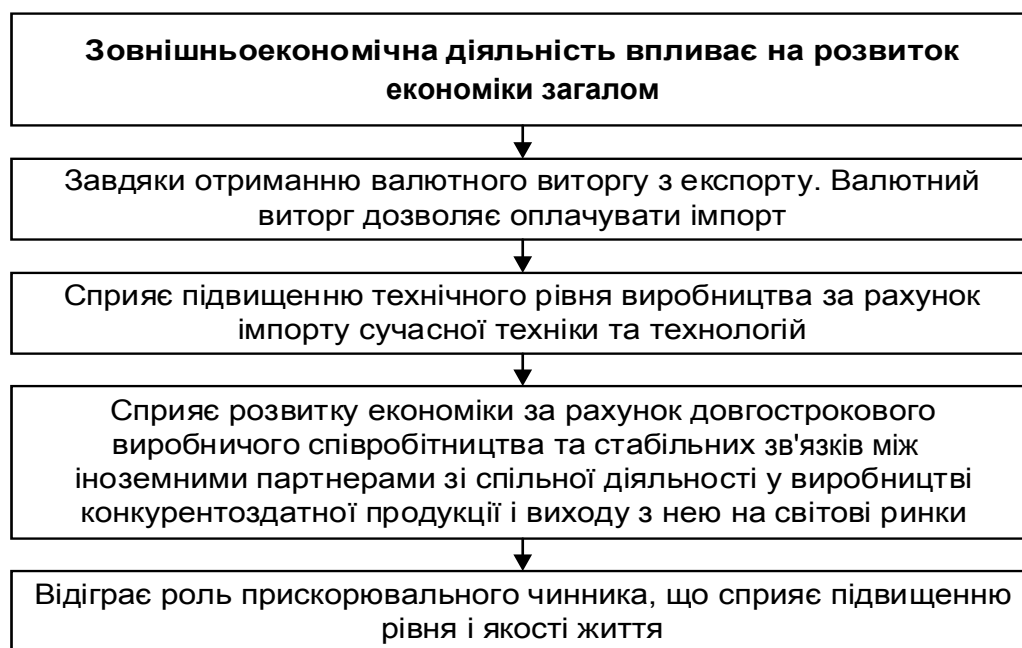

Рис. 1.4. Роль зовнішньоекономічної діяльності у розвитку національної економіки

Види зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (надалі – Закон «Про ЗЕД») [56] визначає види зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюються в Україні суб'єкти такої діяльності. Види ЗЕД зображено на рис. 1.5.

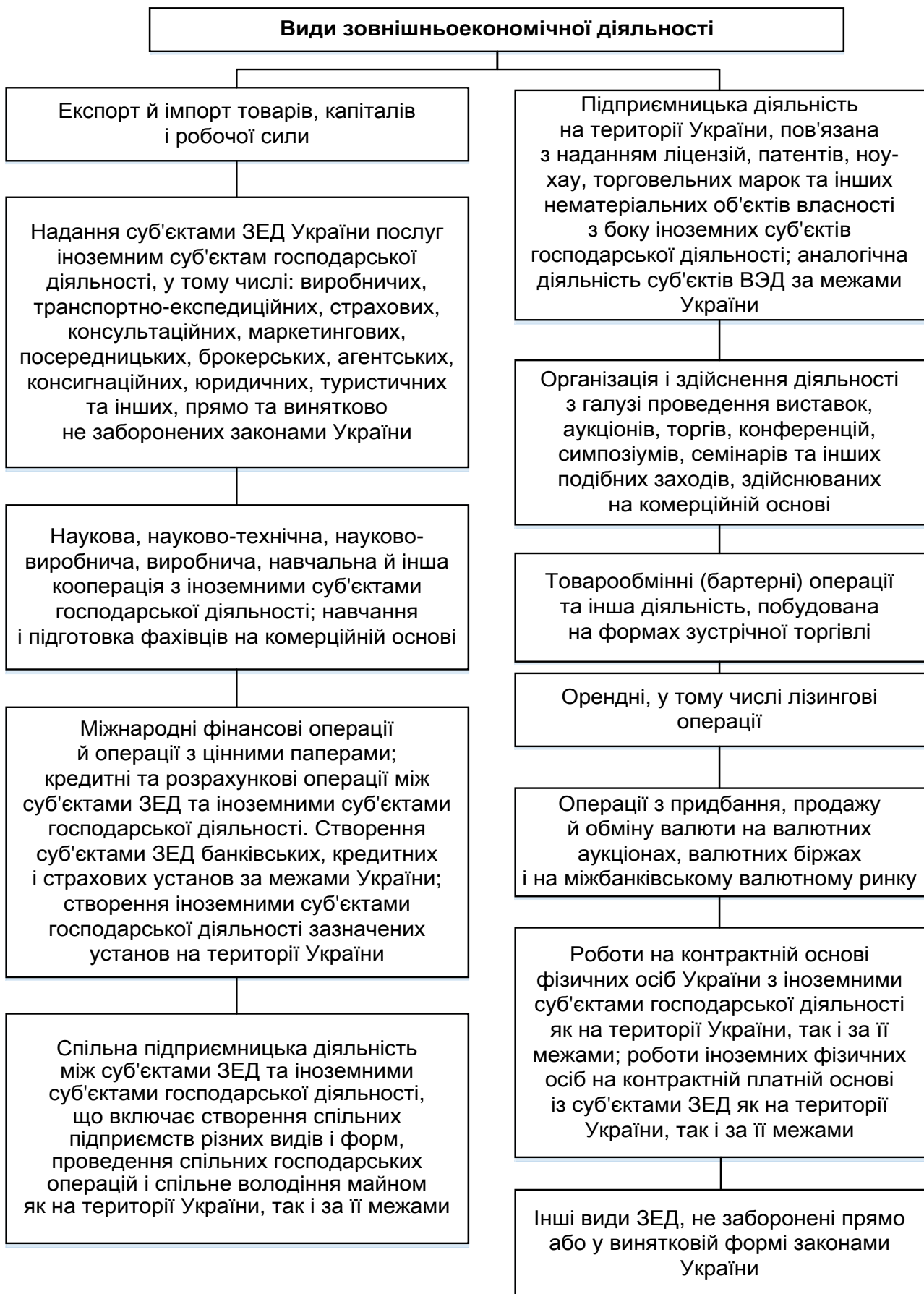

Рис. 1.5. Види зовнішньоекономічної діяльності

Одним з основних видів і складовою будь-якої ЗЕД є експорт та імпорт товарів, капіталів і робочої сили. Ст. 1 Закону «Про ЗЕД» містить визначення цих понять, розрізняючи експорт/імпорт товарів та експорт/імпорт капіталів.

Експорт товарів – це продаж товарів українськими суб'єктами ЗЕД іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включно з реекспортом товарів.

Реекспорт товарів – це продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України.

Імпорт товарів – це купівля українськими суб'єктами ЗЕД в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включно з купівлею товарів, призначених для власного споживання установами й організаціями України, розташованими за її межами.

Експорт/імпорт капіталу – це вивезення за межі України / ввезення з-за меж України капіталу в будь-якій формі (валютних коштів, продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав) з метою отримання прибутків від виробничої та інших форм господарської діяльності.

Закріплюючи широкі можливості щодо експорту-імпорту як різновиду зовнішньоекономічної діяльності й експортно-імпортних операцій як складової ЗЕД, законодавець установлює і певні обмеження з метою захисту національних інтересів. Заборону на види експорту та імпорту відображено на рис. 1.6. Окрім того, Законами України можуть встановлюватися обмеження/заборони і щодо певних методів імпортування товарів в Україну. Це стосується так званого демпінгу / демпінгового імпорту та субсидованого імпорту.

Демпінг / демпінговий імпорт (відповідно до ст. 1 Закону «Про ЗЕД») – це ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

Субсидований імпорт – це ввезення на митну територію країни імпорту товару (товарів), що користується пільгами від субсидії, яка надається для виробництва, переробки, транспортування або експорту такого товару.

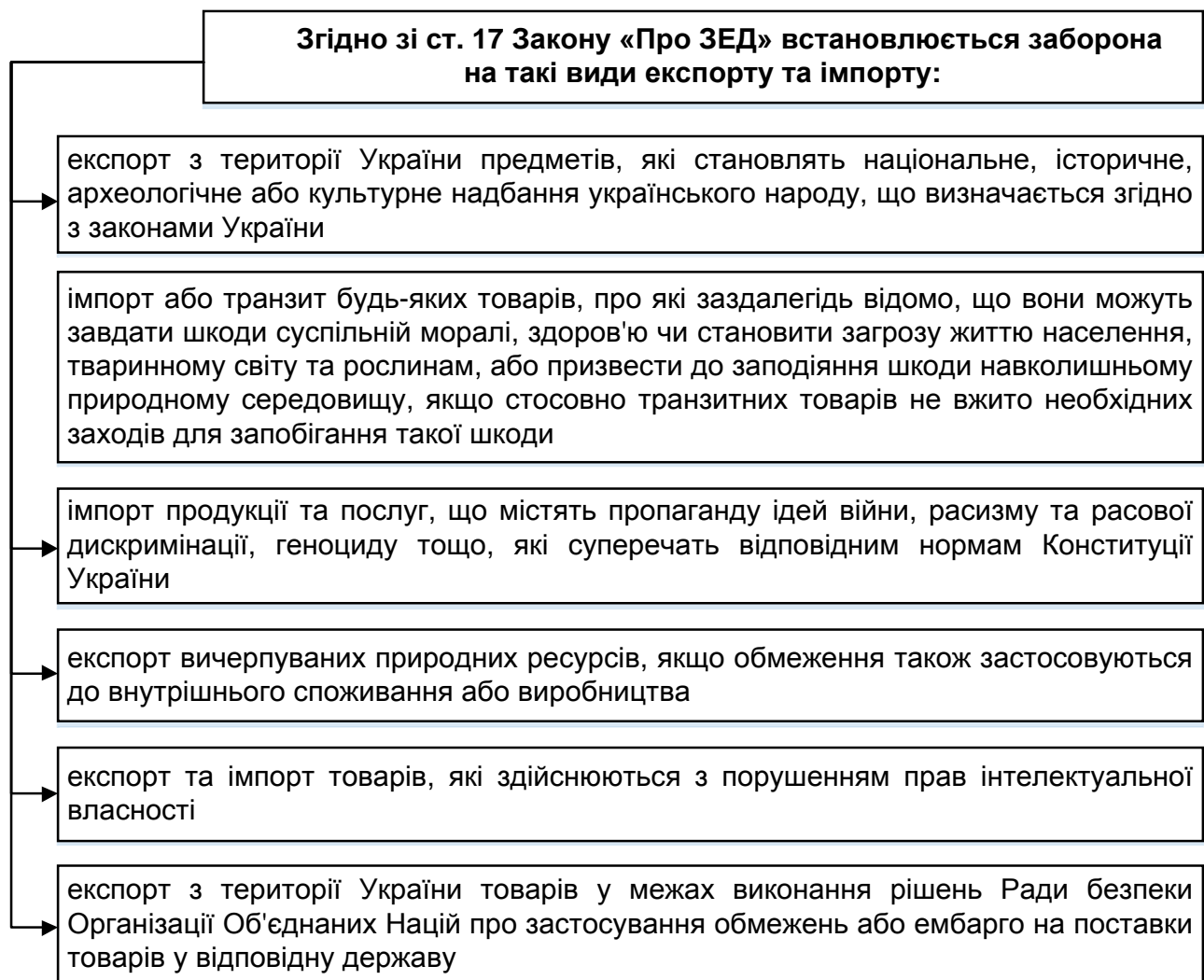

Рис. 1.6. Заборонені види експорту та імпорту

Небезпечність для національної економіки такого імпорту зумовила прийняття спеціального нормативно-правового акта вищої юридичної сили – Закону України «Про захист національного виробника від субсидованого імпорту» [55].

Законом «Про ЗЕД» (ст. 30) установлені обмеження щодо реекспорту, а саме забороняється реекспорт товарів, імпортованих за рахунок Державного валютного фонду України та валютних фондів місцевих Рад народних депутатів України.

Квоти (контингенти) глобальні – це квоти, що встановлюються щодо товару (товарів) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.

Квоти (контингенти) групові – це квоти, що встановлюються щодо товару (товарів) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.

Квота експортна (імпортна) – це граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом установленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях.

Квоти (контингенти) індивідуальні – це квоти, що встановлюються щодо товару (товарів) з визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись або з якої він (вони) може імпортуватися.

Квоти спеціальні – це граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях вимірювання.

Ембарго – це повна заборона торгівлі з конкретною країною, що запроваджується переважно з політичних мотивів. «Добровільне» обмеження експорту встановлюється під загрозою застосування країною-імпортером обмежень на ввезення товарів (зменшення квот, запровадження ембарго та ін.). Активно застосовується на міжнародному рівні також сезонне квотування. Сезонне квотування передбачає використання квоти для ввезення аграрної продукції в період збирання врожаю в країні та піку надходження на внутрішній ринок власної продукції, насамперед швидкопсувної (фрукти, овочі, квіти).

Фритредерство – це політика вільної торгівлі з метою лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, вільного доступу на національний ринок товарів, капіталів, робочої сили тощо.

Принципи зовнішньоекономічної діяльності – це керівні засади, що визначають спрямованість правового регулювання зовнішньоекономічних відносин (рис. 1.7).

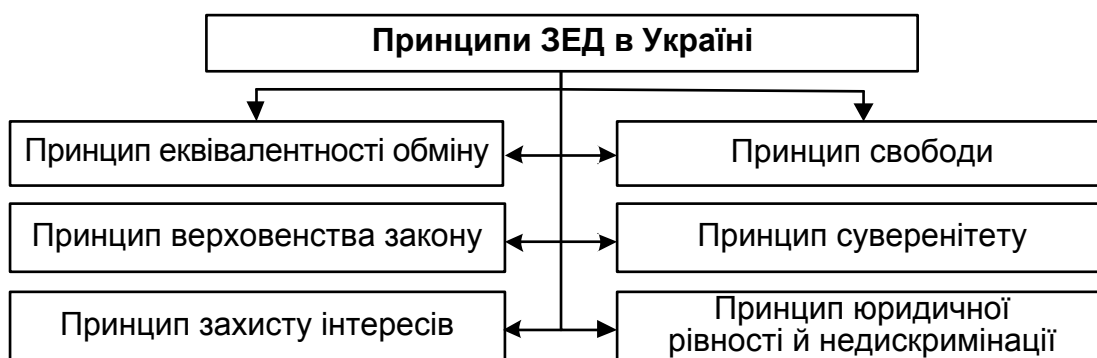

Рис. 1.7. Принципи зовнішньоекономічної діяльності

Принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності полягає у:

виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України;

обов'язку України неухильно виконувати всі договори та зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин.

Принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва полягає у: праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;

праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України;

обов'язку додержувати у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України;

виключному праві власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на всі отримані ними результати зовнішньоекономічної діяльності.

Принцип юридичної рівності та недискримінації полягає у:

рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності, зокрема держави, у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

забороні будь-яких, крім передбачених Законом «Про ЗЕД» [56], дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;

неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених Законом «Про ЗЕД» [56].

Принцип верховенства закону, що полягає у:

регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України;

забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж установлені законами України.

Принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності полягає у тому, що Україна як держава:

забезпечує рівний захист інтересів усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності й іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України;

здійснює рівний захист усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права;

здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов, підписаних нею міжнародних договорів і норм міжнародного права.

Принцип еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу щодо ввезення та вивезення товарів указує на необхідність забезпечення правовими засобами економічної рівноваги у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, обміну рівними вартостями, недопущення фіктивного експорту з метою отримання бюджетного відшкодування податку на додану вартість тощо.

Умови успішного розвитку зовнішньоекономічного комплексу: зміцнення і нарощування експортного потенціалу; активна участь у різних формах міжнародного спільного підприємництва; підвищення конкурентоздатності підприємств і виробничо-господарського комплексу; розширення самостійної діяльності підприємств регіонів країни у здійсненні ЗЕД.

Перелік учасників ЗЕД подано на рис. 1.8.

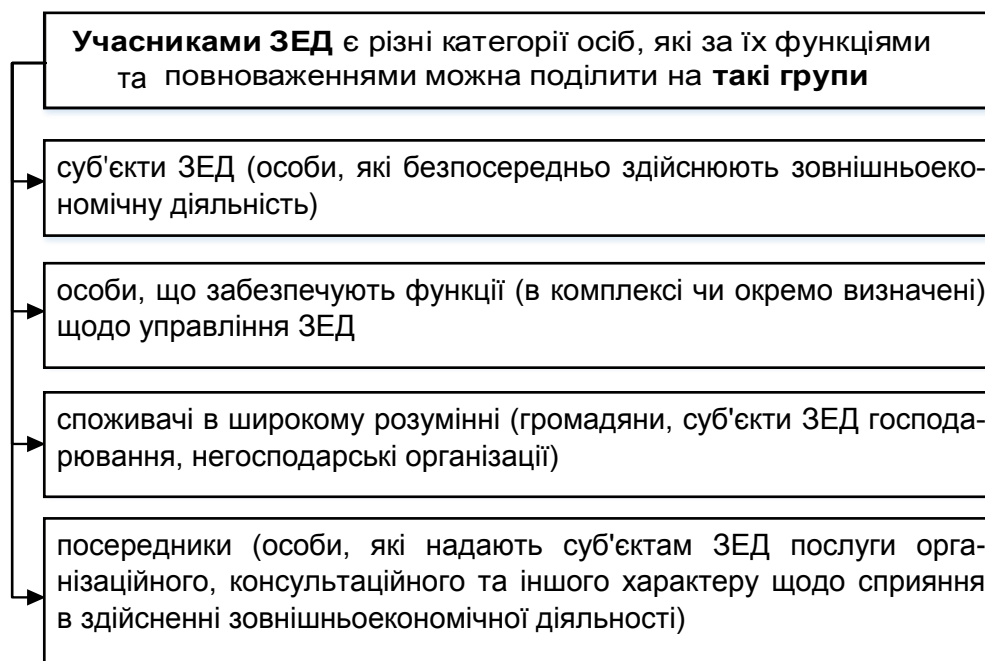

Рис. 1.8. Учасники зовнішньоекономічної діяльності

Відповідно до ст. 3 Закону «Про ЗЕД», **суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні є:**

фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України та постійно проживають на території України;

юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні та які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні й інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації й інші), зокрема юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні та які мають постійне місцезнаходження на території України;

державні замовники у сфері оборони;

інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

До другої категорії учасників ЗЕД належать суб'єкти, що здійснюють організаційно-управлінські повноваження у сфері ЗЕД. Насамперед це державні органи й органи місцевого самоврядування. Подібні за своїм характером функції на регіональному та локальному рівнях можуть виконувати господарські об'єднання, промислово-фінансові групи, банківські та фінансові холдингові групи – щодо своїх учасників, материнське підприємство – щодо своїх дочірніх підприємств.

Об'єктами здійснення ЗЕД є процеси обміну товарами, послугами, результатами творчої діяльності й інші види ЗЕД відповідно до чинного законодавства.

1.2. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Відповідно до ст. 380 Господарського Кодексу (надалі – ГК) **державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності** спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів ЗЕД, створення рівних умов для розвитку всіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин і використання суб'єктами ЗЕД доходів та інвестицій, заохочення конкуренції і обмеження монополізму суб'єктів господарювання у сфері ЗЕД.

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюється з метою:

забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;

стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, зокрема зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів ЗЕД України;

створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинених закордонних країн.

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюється за допомогою:

Законів України;

передбачених у законах України актів тарифного та нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції;

економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та ін.) у межах законів України;

рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються у їхніх статутних документах у межах законів України;

угод, що містять між суб'єктами ЗЕД і які не суперечать законам України.

Україна самостійно формує систему та структуру державного регулювання ЗЕД на її території.

Державне регулювання ЗЕД має забезпечувати:

захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів ЗЕД;

створення для суб'єктів ЗЕД рівних можливостей щодо розвитку всіх видів підприємницької діяльності незалежно від форм власності й всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій;

заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері ЗЕД.

Держава та її органи не мають права безпосередньо втручатися в зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів цієї діяльності, за винятком випадків, якщо таке втручання здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності на території України подано на рис. 1.9.

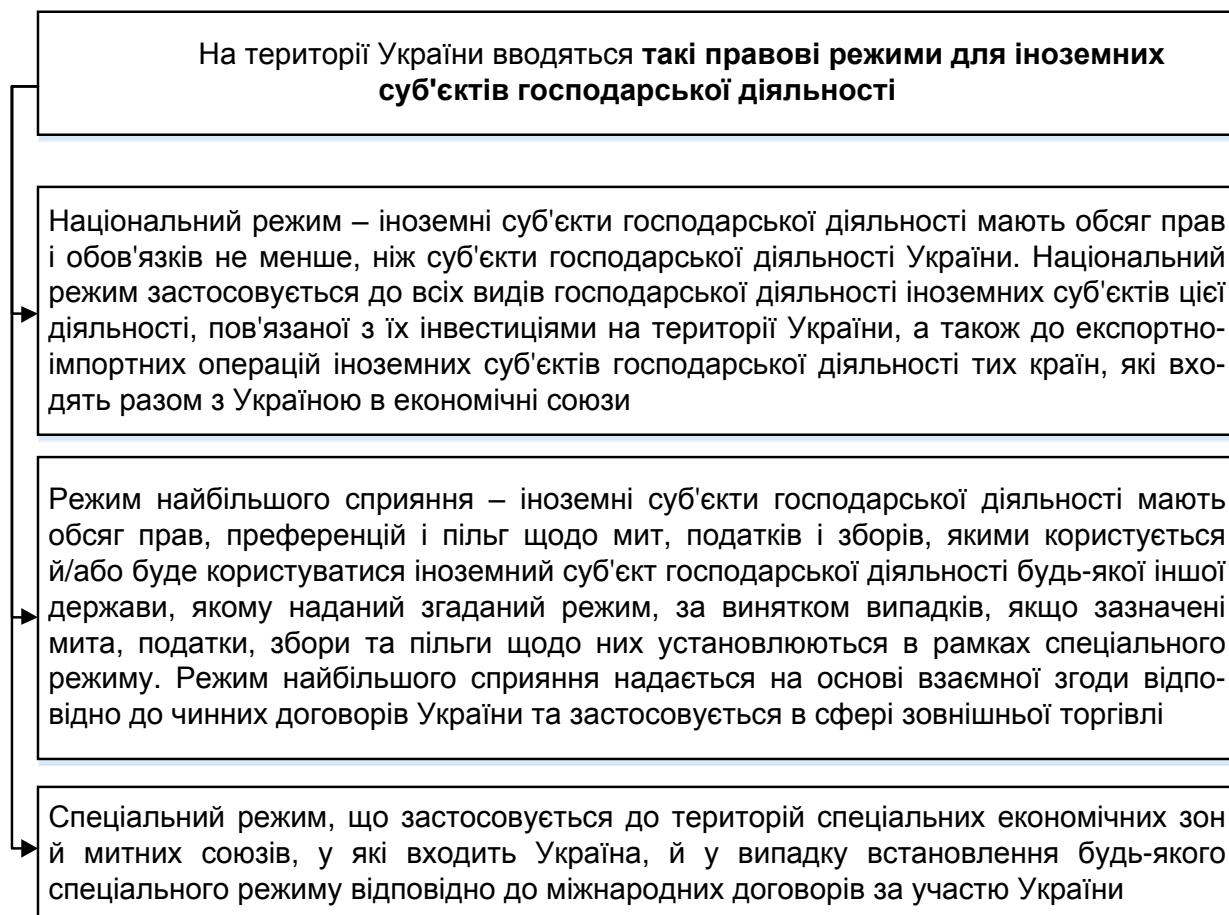

Рис. 1.9. Правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності

Суб'єкти державного регулювання ЗЕД:

держава;

недержавні органи управління, економікою (товарні, фондові, валютні біржі, торговельні палати, асоціації, спілки тощо), які діють на основі статутних документів;

безпосередньо суб'єкти ЗЕД (підприємства, фірми, організації);

міждержавні та міжрегіональні органи регулювання зовнішньоекономічної діяльності (СОТ, ГАТТ, ЄБРР, МВФ).

Слід зазначити три рівні регулювання ЗЕД (рис. 1.10).

Рис. 1.10. Рівні регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Україна самостійно формує систему та структуру державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на своїй території.

Найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, є Верховна Рада України (рис. 1.11).

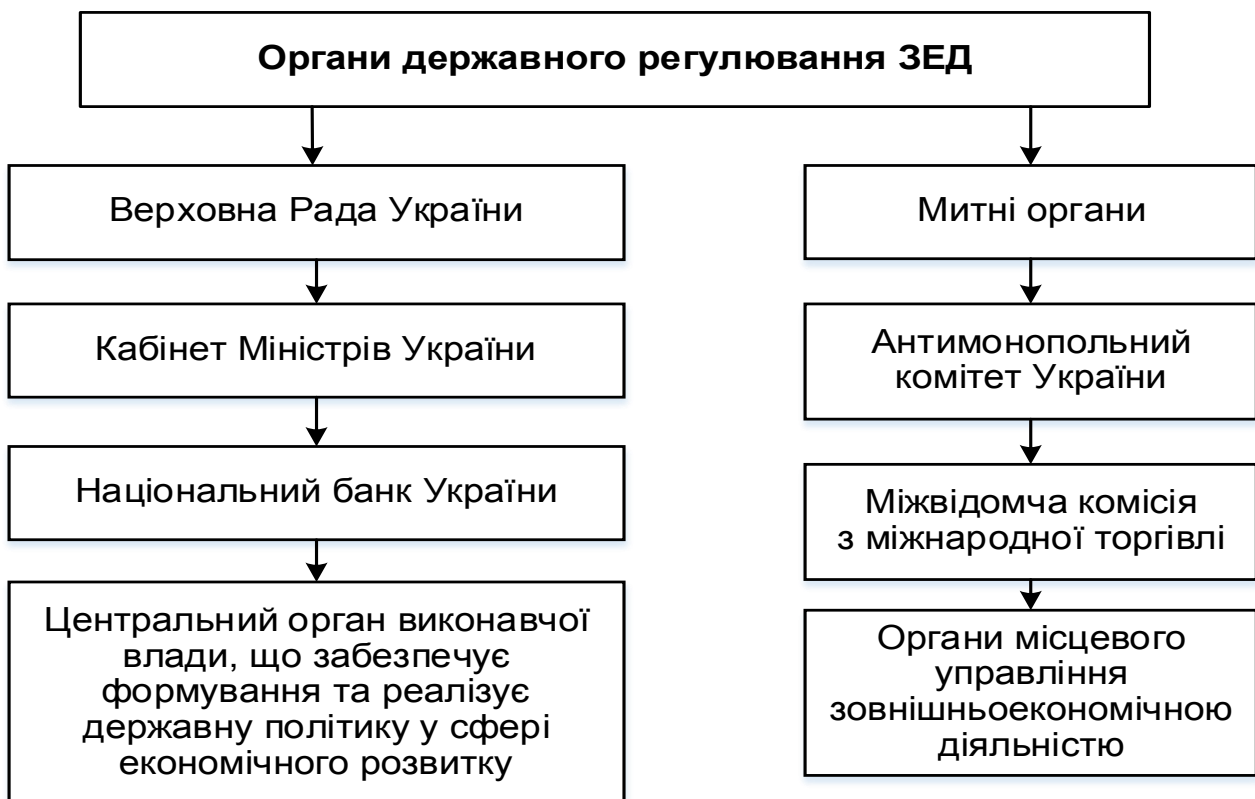

Рис. 1.11. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Також державне регулювання ЗЕД здійснюють: Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики, Державна митна служба України, Анти-монопольний комітет України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі (див. рис. 1.11).

Міністерство економіки є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади у забезпеченні реалізації єдиної державної політики економічного та соціального розвитку України. Найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, є **Верховна Рада України**.

До компетенцій Верховної Ради України належать:

прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності;

затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України;

розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання ЗЕД;

укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України відповідно до правил, установлених цими договорами;

установлення спеціальних режимів ЗЕД на території України відповідно до ст. 24 і 25 Закону «Про ЗЕД»;

затвердження списків товарів, експорт та імпорт яких забороняється згідно зі ст. 16 і 17 Закону «Про ЗЕД»;

прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом установлення повної/часткової заборони (повного/часткового ембарго) на торгівлю, крім випадків, визначених Законом «Про ЗЕД»; позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму.

Кабінет Міністрів України:

вживає заходів до здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України;

здійснює координацію діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади;

щодо забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності: координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах; призначає керівників торговельних представництв України в іноземних державах за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, погодженим з Міністерством закордонних справ України; погоджує призначення на посади в закордонних дипломатичних установах України працівників центральних органів виконавчої влади, до посадових обов'язків яких належать питання торговельно-економічного та секторального співробітництва. Призначення таких працівників здійснюється за поданням центральних органів виконавчої влади, погодженим з Міністерством закордонних справ України;

ухвалює нормативні акти управління з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України;

проводить переговори й укладає міжурядові договори України з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України;

забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, та залучає до їх виконання інші суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності на договірних засадах;

відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств – органів оперативного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які він має згідно з законами України;

забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України;

здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України;

забезпечує виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з питань зовнішньоекономічної діяльності;

приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом запровадження режиму ліцензування або здійснення інших заходів.

Національний банк України:

здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України;

представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами й укладає відповідні міжбанківські угоди;

регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав;

здійснює облік і розрахунки щодо наданих та одержаних державних кредитів і позик, провадить операції з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику в сфері економічного розвитку:

забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики під час здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності, зокрема відповідно до міжнародних договорів України;

здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чинних законів України й умов міжнародних договорів України;

проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування у порядку, визначеному законами України;

виконує інші функції відповідно до законів України та Положення про центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику в сфері економічного розвитку.

Митні органи здійснюють митний контроль в Україні згідно з чинними законами України.

Антимонопольний комітет України здійснює контроль за додержанням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законодавства про захист економічної конкуренції.

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі:

здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України;

ухвалює рішення про порушення та проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань і застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів;

ухвалює рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань у межах компетенції, визначеної законами України.

До органів місцевого управління ЗЕД належать:

місцеві Ради народних депутатів України та їх виконавчі та розпорядчі органи;

територіальні підрозділи (відділення) органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України.

Компетенція органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів визначається Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність» [56] та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [59]. Нормативні акти органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів стосовно регулювання зовнішньоекономічної діяльності приймаються тільки у випадках, прямо передбачених законами України. Органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи діють як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності лише через створені ними зовнішньоекономічні комерційні організації, які мають статус юридичної особи України.

Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України можуть створювати свої територіальні підрозділи (відділення), якщо це впливає з їх компетенції, яка визначається законами України та положеннями про ці органи. Зазначені органи територіального регулювання зовнішньоекономічної діяльності створюються за погодженням з відповідними місцевими Радами народних депутатів України та в межах загального ліміту бюджетних коштів, що виділяються на утримання відповідних органів державного регулювання України. Дії зазначених підрозділів (відділень) не мають суперечити нормативним актам місцевих Рад народних депутатів України, за винятком випадків, коли такі дії передбачені або впливають із законів України.

Зовнішньоекономічна політика – це система заходів державної влади, спрямованих на найбільш сприятливий розвиток економічних, науково-технічних, виробничих та інших зв'язків із закордонними країнами, поглиблення і розширення участі в міжнародному поділі праці з метою вирішення стратегічних завдань її соціально-економічного розвитку.

Зовнішньоекономічна політика регулює зовнішню торгівлю, іноземні інвестиції, валютно-кредитні відносини, передачу нових технологій, а також міграцію робочої сили.

Для визначення зовнішньоекономічної політики як економічної категорії варто звернути увагу на дві її істотні функції:

Наступальна функція спрямована насамперед на одержання країною порівняльних і абсолютних переваг у результаті участі в світогосподарських відносинах, тобто на реалізацію економічного потенціалу країни на світовому ринку.

Захисна функція реалізується з метою формування господарської структури відповідно до національних інтересів і цілей зовнішньоекономічної політики. Основними причинами введення і підтримки захисних заходів є:

створення системи регулювання імпорту з метою захисту вітчизняного ринку від іноземної конкуренції;

необхідність захисту певних галузей і підприємств у період становлення нових виробництв, структурної перебудови та подолання кризових явищ;

необхідність захисту певних стратегічних галузей і підприємств, які забезпечують процес відтворення (енергетика, транспорт, зв'язок і т. д.) або обороноздатність країни;

необхідність мати резерв торгово-політичних поступок в обмін на аналогічні поступки країн-партнерів, важливих для вітчизняного експорту;

проведення вибіркової структурної політики;

подолання проблеми екстерналізації, тобто перекладання ускладнень на інші національні економіки своїх проблем, витрат, труднощів.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється за допомогою таких методів:

тарифні (економічні) методи регулювання;

нетарифні (організаційно-адміністративні) методи регулювання.

Тарифні (економічні) методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності є комплексом заходів державного регулювання за допомогою митних тарифів. Тарифне регулювання виконує дві функції: протекціоністську – захист вітчизняних товарів і послуг від іноземної конкуренції; фіскальну – поповнення державного бюджету.

Тарифне регулювання базується на застосуванні Митного тарифу України. **Митний тариф** – це систематизований згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності перелік ставок ввізного мита, які справляються з товарів, що ввозяться на митну територію України.

Мито – це грошовий збір чи податок, який держава бере з товарів, власності та інших цінностей під час перетину кордону України. За його допомогою підвищують ціну імпортованого товару, знижуючи його конкурентоспроможність на ринку України. Мито регулює та обмежує надходження іноземних товарів у державу. Вивізне та транзитне мито застосовується рідко.

Нетарифні (організаційно-адміністративні) методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності є комплексом заходів обмежено-заборонного порядку, що перешкоджають проникненню іноземних товарів і послуг на внутрішній ринок країни. Нетарифні обмеження проявляються через заходи прихованого протекціонізму, мають характер адміністративного (силового) регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Галузями, що традиційно регулюються нетарифними обмеженнями, є сільське господарство, енергетика, текстильна, металургійна, суднобудівна, автомобільна промисловості.

1.3. Основні напрями та показники розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Стан розвитку зовнішньоекономічного сектора країни характеризуються сукупністю економічних показників (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Економічні показники, що характеризують стан розвитку зовнішньоекономічного сектора країни

Групи економічних показників	Характеристика
1	2
Абсолютні	Обсяги і динаміка зовнішнього товарообігу; торговельне сальдо, генеральна торгівля, спеціальна торгівля. Обсяг експорту – обсяг виведених товарів, вивезених товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності (зокрема виключних прав на них) з митної території країни за кордон без зобов'язання їх зворотного ввезення. Обсяг імпорту товарів – обсяг ввезених товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності (зокрема виняткових прав на них) на митну територію країни з-за кордону без зобов'язання про зворотне вивезення

1	2
	<p>Обсяг імпорту товарів – обсяг ввезених товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності (зокрема винаяткових прав на них) на митну територію країни з-за кордону без зобов'язання про зворотне вивезення.</p> <p>Обсяг зовнішньоторговельного обороту – сукупний обсяг експорту-імпорту товарів за визначений період часу (як правило за рік).</p> <p>Генеральна торгівля – вартість зовнішньоторговельного обороту та вартість транзитних товарів.</p> <p>Спеціальна торгівля – чистий зовнішньоторговельний оборот, тобто продукція, завезена в країну або вивезена з неї.</p> <p>Реекспорт – вивезення раніше завезеного товарів, який не підлягали переробці.</p> <p>Реімпорт – ввезення раніше вивезених товарів, які не підлягали переробці</p>
Відносні	Індекс: динаміки експорту й імпорту, концентрації експорту, «умов торгівлі», імпортової залежності країни, чистої торгівлі; коефіцієнт покриття імпорту експортом
Показники структури	Товарна, географічна та інституційна структури; індекс диверсифікації експорту/імпорту; частка продукції обробної промисловості в загальному обсязі експорту продукції; індекс географічної концентрації експорту/імпорту
Показники інтенсивності та ефективності зовнішньоекономічних зв'язків країни	Платіжний баланс країни; експорт на душу населення; імпорт на душу населення; зовнішньоторговельний оборот на душу населення

Динаміка експорту та імпорту визначається через показники, які доцільно розподілити на дві підгрупи – темпи росту та темпи приросту (відносні показники).

До темпів росту зовнішньоекономічних зв'язків відносять темпи зростання: експорту, імпорту, зовнішньоторговельного обороту.

До темпів приросту зовнішнього товарообігу можна віднести темпи приросту: експорту, імпорту, зовнішньоторговельного обороту.

Товарна структура – це показники розподілу експорту й імпорту за основними товарними позиціями. Цей показник дозволяє виявити ступінь розвитку економіки країни. Так, якщо в товарному експорті країни домінують готові вироби, функціонування економічної системи вважається

ефективним або країна перебуває на інтенсивному шляху розвитку. Якщо переважають сировина чи напівфабрикати – країна йде екстенсивним шляхом розвитку, тобто живе за рахунок майбутніх поколінь, використовуючи природні надра.

Географічна структура – це розподіл зовнішньоекономічних операцій за групами країн і регіонами. Цей показник характеризує ступінь розвитку зовнішньоекономічних відносин держави з іншими країнами світу та показує певну залежність держави від взаємовідносин з тією чи іншою країною.

Платіжний баланс (balance of payments) – це балансовий рахунок міжнародних операцій, вартісне вираження всього комплексу світогосподарських зв'язків країни у формі співвідношення надходжень і платежів. Це агреговане віддзеркалення економічних відносин країни з рештою світу протягом певного періоду часу (рік, квартал, місяць).

За характером операцій платіжний баланс розподіляють на баланс поточних операцій і баланс руху капіталів.

Платіжний баланс поточних операцій складається з:

торгового балансу;

балансу послуг;

балансу іноземного туризму та некомерційних операцій;

балансу доходів і платежів за закордонними інвестиціями.

У торговому балансі відображується співвідношення між експортом та імпортом товарів. Стан торгового балансу віддзеркалює економічне становище країни, ступінь її залежності від зовнішніх ринків.

Сальдо торгового балансу – це різниця між вартісним обсягом експорту й імпорту товарів окремої країни. Якщо експорт товарів перевищує їх імпорт, то сальдо позитивне «+», якщо імпорт перевищує експорт – сальдо від'ємне «-».

Баланс послуг – це платежі та надходження за фрахтом, поштовими, телефонними та телеграфними послугами, страхуванням і банківськими послугами, переданням «ноу-хау», орендною платою, різноманітними комісійними та ін.

Баланс розрахунків за іноземним туризмом та некомерційними операціями містить платежі та надходження з туризму, приватних та офіційних переказів, пенсій, дарів, контрибуцій і репарацій, державних витрат на утримання іноземних представництв, субсидій, надання військової допомоги іншим державам, утримання військових баз за кордоном

тощо. Сальдо цього балансу у багатьох країнах має велике значення для кінцевого результату платіжного балансу. Це актуально для України, де значна частина населення виїжджає в інші країни на заробітки.

Баланс доходів і платежів за закордонними інвестиціями відображує сплату відсотків і дивідендів імпортерами капіталу та їх отримання експортерами. Країни, що тривалий час мають активний баланс поточних операцій, можуть використовувати ці кошти (величина позитивного сальдо) для закордонних інвестицій, наприклад: у формі інвестування капіталу в нерухомість (будівництво та придбання земельних ділянок за кордоном), для придбання акцій та облігацій підприємств інших країн і облігацій іноземних урядів; для розміщення капіталів у іноземних банківських установах. І навпаки, країни, що мають пасивне сальдо балансу, змушені створювати відповідний інвестиційний клімат для ввезення (імпорту) іноземних капіталів.

Баланс руху капіталів складається з:

балансу короткострокових капіталів;

балансу довгострокових капіталів.

Баланс руху капіталів відображує платежі та надходження за експортом-імпортом державного та приватного *короткострокового* (кредити у товарній та грошовій формах терміном до одного року; ввіз і вивіз національної та іноземної валют) і *довгострокового* (купівля-продаж цінних паперів, надання або отримання довгострокових кредитів) капіталів. У платіжному балансі зі знаком «плюс» відображується експорт товарів і послуг, отримані доходи та трансферти, зменшення фінансових активів, збільшення зобов'язань; із знаком «мінус» – імпорт товарів і послуг, сплачені доходи та трансферти, збільшення фінансових активів, зменшення зобов'язань.

Країні, яка має негативне сальдо по основних статтях платіжного балансу, необхідно:

стимулювати експорт національних виробників і одночасного стримувати імпорт іноземних товарів і послуг;

залучати довгострокові іноземні капітали й обмежувати вивіз національних капіталів.

Якщо цих заходів недостатньо для зменшення обсягу дефіциту по основними статтями балансу, необхідно використовувати **методи**

балансування платіжного балансу. За методикою МВФ, методи балансування сальдо платіжного балансу можуть бути тимчасові або остаточні.

До **тимчасових методів балансування** належать:

- отримання іноземних позик і ввезення підприємницького капіталу;
- використання короткострокових кредитів за взаємними угодами між центральними банками країн за системою «своп»;
- використання нафтодоларів шляхом перерозподілу валютної виручки нафтодобувних країн від експорту нафти;
- надання МВФ країнам-членам резервних кредитів (резервна позиція в МВФ);
- мобілізація коштів на світовому фінансовому ринку (кредити банківських консорціумів, облігаційні позики);
- пільгові кредити по лінії програм іноземної «допомоги».

Остаточними методами балансування вважаються:

- вивіз золота;
- купівля іноземної валюти в обмін на золото або отримання кредиту в іноземній валюті під заставу золота з подальшим використанням валюти для розрахунків;
- використання для остаточних розрахунків коштів з внутрішніх валютних резервів країни;
- обмін SDR (спеціальні права запозичення) на певну кількість необхідної іноземної валюти; отримання іноземної «допомоги» у вигляді субсидій і дарувань.

До показників, які характеризують ефективність функціонування економіки країни, відносять також державний борг.

Крім платіжного балансу, до показників, що характеризують інтенсивність та ефективність зовнішньоекономічної зв'язків країни, відносять експорт, імпорт і зовнішньоторговельний оборот на душу населення.

Експорт на душу населення:

$$E_{\text{д.нас}} = \frac{E}{K_{\text{нас}}}, \quad (1.1)$$

де $E_{\text{д.нас}}$ – обсяг експорту на душу населення у звітному році;

E – обсяг експорту країни у звітному році;

$K_{\text{нас}}$ – кількість населення у країні.

Імпорт на душу населення:

$$I_{\text{д.нас}} = \frac{I}{K_{\text{нас}}}, \quad (1.2)$$

де $I_{\text{д.нас}}$ – обсяг імпорту на душу населення в звітному році;

I – обсяг імпорту країни в звітному році.

Зовнішньоторговельний оборот на душу населення:

$$\text{ЗТО}_{\text{д.нас}} = \frac{\text{ЗТО}}{Ч_{\text{нас}}}, \quad (1.3)$$

де $\text{ЗТО}_{\text{д.нас}}$ – обсяг зовнішньоторговельного обороту на душу населення в звітному році;

ЗТО – обсяг зовнішньоторговельного обороту в звітному році.

За наявності дефіциту бюджету країна позичає грошові ресурси, що, своєю чергою, призводить до виникнення та зростання державного боргу. Світовий банк вважає 50 % від ВВП критичним рівнем державного зовнішнього боргу.

Література: [4; 6; 12; 19; 23; 29; 34; 53; 56].

Практична частина

Питання для самостійного вивчення

1. Складові зовнішньоторговельного балансу країни та наслідки погіршення платіжного балансу.
2. Показники, що характеризують обсяг зовнішнього товарообігу.
3. Випадки, коли держава та її органи мають право безпосередньо втручатися в зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів цієї діяльності.
4. Сутність правових режимів для іноземних суб'єктів господарської діяльності.
5. Чинники, що стимулюють розвиток зовнішньоекономічних зв'язків.
6. Види зовнішньоекономічної політики.
7. Матеріальна основа й основні мотиви розвитку зовнішньоекономічної діяльності.
8. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
9. Вплив зовнішньоекономічної діяльності на розвиток національної економіки.

Питання для самодіагностики

1. Сутність зовнішньоекономічних зв'язків.
2. Сутність методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
3. Класифікація зовнішньоекономічної діяльності.
4. Цілі регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
5. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
6. Тарифні (економічні) та нетарифні (організаційно-адміністративні) методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
7. Основні теорії зовнішньоекономічної діяльності.
8. Суб'єкти й об'єкти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
9. Етапи становлення зовнішньоекономічних зв'язків в Україні.
10. Рівні регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
11. Сутність вільної торгівлі, її переваги та недоліки.
12. Цілі й інструменти реалізації зовнішньоекономічної діяльності.
13. Сутність принципів зовнішньоекономічної діяльності.
14. Заборони окремих видів експорту й імпорту.
15. Види квот.

Тестові завдання

1. Відповідно до визначення МВФ платіжний баланс – це:

- а) балансовий рахунок міжнародних операцій, вартісне вираження всього комплексу світогосподарських зв'язків країни у формі співвідношення надходжень і платежів;
- б) статистичний звіт, де у систематичному вигляді наводяться сумарні дані про зовнішньоекономічні операції цієї країни з іншими країнами світу за певний проміжок часу;
- в) розподіл зовнішньоекономічних операцій за групами країн і регіонами.

2. Яка операція не входить до платіжного балансу:

- а) балансу доходів і платежів за закордонними інвестиціями;
- б) балансу послуг;
- в) балансу мита з ввезених у країну товарів;
- г) балансу іноземного туризму та некомерційних операцій?

3. Принцип захисту інтересів полягає у:

- а) здійсненні рівного захисту всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за її межами згідно з нормами міжнародного права;
- б) забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж установлені законами України;
- в) рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності (зокрема держави) у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

4. Принцип юридичної рівності та недискримінації полягає у:

- а) рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності (зокрема держави) у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;
- б) рівного захисту всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права;
- в) забороні будь-яких дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;
- г) праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки.

5. Принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва в Україні полягає у:

- а) виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України;
- б) здійсненні рівного захисту всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права;
- в) праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;
- г) регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України.

6. Принцип верховенства закону полягає у:

- а) здійсненні рівного захисту всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за її межами згідно з нормами міжнародного права;
- б) рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності (зокрема держави) у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

в) забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж установлені законами України;

г) обов'язку додержувати у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України.

7. Принцип суверенітету полягає у:

а) рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, зокрема держави, у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

б) обов'язку додержувати під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України;

в) виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України.

8. Принцип, що полягає у виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України, – це принцип:

а) свободи;

б) суверенітету;

в) верховенства закону;

г) захисту інтересів.

9. Який принцип зовнішньоекономічної діяльності передбачає заборону застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, які створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж установлені законами України:

а) свободи;

б) суверенітету;

в) верховенства закону;

г) юридичної рівності та недискримінації?

10. Експортна квота – це:

а) квота, що встановлюється щодо товару з визначенням групи країн, куди товар експортується або з яких він імпортується;

б) граничний обсяг імпорту в Україну певного товару, що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом встановленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях вимірювання;

в) квота, що встановлюється щодо товару (товарів) з визначенням конкретної країни, куди товар може експортуватись або з якої він може імпортуватись;

г) граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом установленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях.

Ситуаційні та розрахункові завдання

Завдання 1.1. Розмістіть види мита (сезонне, постійне, вивізне, специфічне, компенсаційне, адвалорне, антидемпінгове, спеціальне, ввізне та комбіноване) відповідно до класифікаційної ознаки (за напрямом руху товарів, за періодом справляння, за обмеженням імпорту/експорту (особливі види мита) та за способом розрахунку).

Завдання 1.2. Знайдіть відповідності між термінами та визначеннями за матеріалом табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Відповідність між термінами та визначеннями

Терміни	Визначення
1. Зовнішньоекономічна політика	а) міжнародні торгово-економічні зв'язки, представлені сукупністю різних форм, засобів, методів зовнішньоторговельних, науково-технічних, виробничих, валютно-фінансових, кредитних відносин між країнами
2. Зовнішньоекономічні зв'язки	б) господарська діяльність за участю вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, складовою якої є перетин митного кордону України майном та/або робочою силою і яка здійснюється в спеціальному правовому режимі
3. Зовнішньоекономічна діяльність	в) система заходів державної влади, спрямованих на: найбільш сприятливий розвиток економічних, науково-технічних, виробничих та інших зв'язків із закордонними країнами; поглиблення й розширення участі в МПП із метою рішення стратегічних завдань її соціально-економічного розвитку
4. Баланс послуг	г) платежі та надходження за фрахтом, поштовими, телефонними та телеграфними послугами, страхуванням та банківськими послугами, переданням «ноу-хау», орендною платою, різноманітними комісійними та ін.

Завдання 1.3. Установіть послідовність подій у сфері ЗЕД:

- 1) вступ до СОТ;
- 2) зміна положень митного тарифу;
- 3) збільшення експорту за всіма товарними групами;
- 4) прийняття Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»;
- 5) лібералізація імпортного режиму;
- 6) повне скасування мінімальних митних вартостей;
- 7) відновлення експортних податків на ряд товарів;
- 8) запровадження експортних обмежень;
- 9) обов'язкова сертифікація певної продукції;
- 10) кооперація з країнами СНД.

Завдання 1.4. У табл. 1.3 наведені дані щодо експорту й імпорту товарів за 2019 – 2021 рр. з країнами СНД.

Таблиця 1.3

Експорт та імпорт товарів за 2019 – 2021 рр. з країнами СНД

Групи країн торговельних партнерів	Експорт			Імпорт		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Країни СНД	9 752,4	10 674,2	10 720,8	9 237,1	12 128,3	13 897,6
Країни ЄС	15 827,5	20 157,6	23 100,1	19 558,7	23 330,2	26 570,1
Інші країни світу	35 360,3	41 905,3	46 560,1	35 334,0	42 952,3	49 596,1

Необхідно: провести аналіз обсягів експорту й імпорту України за 2019 – 2021 рр., розрахувати структуру та динаміку; зробити висновки за отриманими розрахунками.

Дайте оцінку тенденцій у розвитку експортно-імпортних операцій України в контексті реалізації національних економічних інтересів нашої держави у міжнародній сфері.

Розділ 2

Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин

Мета – формування у студентів теоретико-прикладних знань з вивчення сутності міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин, форм міжнародної торгівлі, особливостей правового забезпечення міжнародної торгівлі.

Основні питання:

- 2.1. Міжнародні економічні відносини.
- 2.2. Форми міжнародної торгівлі.
- 2.3. Нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: термінологічного апарата у сфері міжнародної торгівлі, форм міжнародної торгівлі, основних законодавчих документів, якими регулюються міжнародні економічні відносини;

уміння: оцінювати стан системи міжнародних економічних відносин, визначати проблеми та тенденції їх розвитку, світогосподарські явища та процеси в контексті національних інтересів України; проводити аналіз світогосподарських процесів та ухвалювати на цій основі обґрунтовані, виважені управлінські рішення; визначати показники обсягів, динаміки, результативності й ефективності міжнародних торговельних, інвестиційних, валютно-фінансових відносин на різних рівнях господарювання;

комунікації: обґрунтування місця і ролі України в міжнародних економічних відносинах, перспективи участі країни в світогосподарських зв'язках, загроз і переваг для вітчизняних підприємств від виходу на різні сегменти міжнародних товарних, фінансових, валютних ринків;

автономність і відповідальність: прийняття рішень щодо формування стратегій зовнішньоекономічної діяльності на рівні окремих підприємств.

Ключові терміни: міжнародні економічні відносини, міжнародна торгівля, міграція робочої сили, міжнародний поділ праці, імпорتنі операції, експортні операції.

2.1. Міжнародні економічні відносини

Міжнародні економічні відносини – це система господарських зв'язків між національними економіками окремих країн, які реалізуються через відповідні суб'єкти господарювання. Сфери реалізації міжнародних економічних відносин зображено на рис. 2.1.

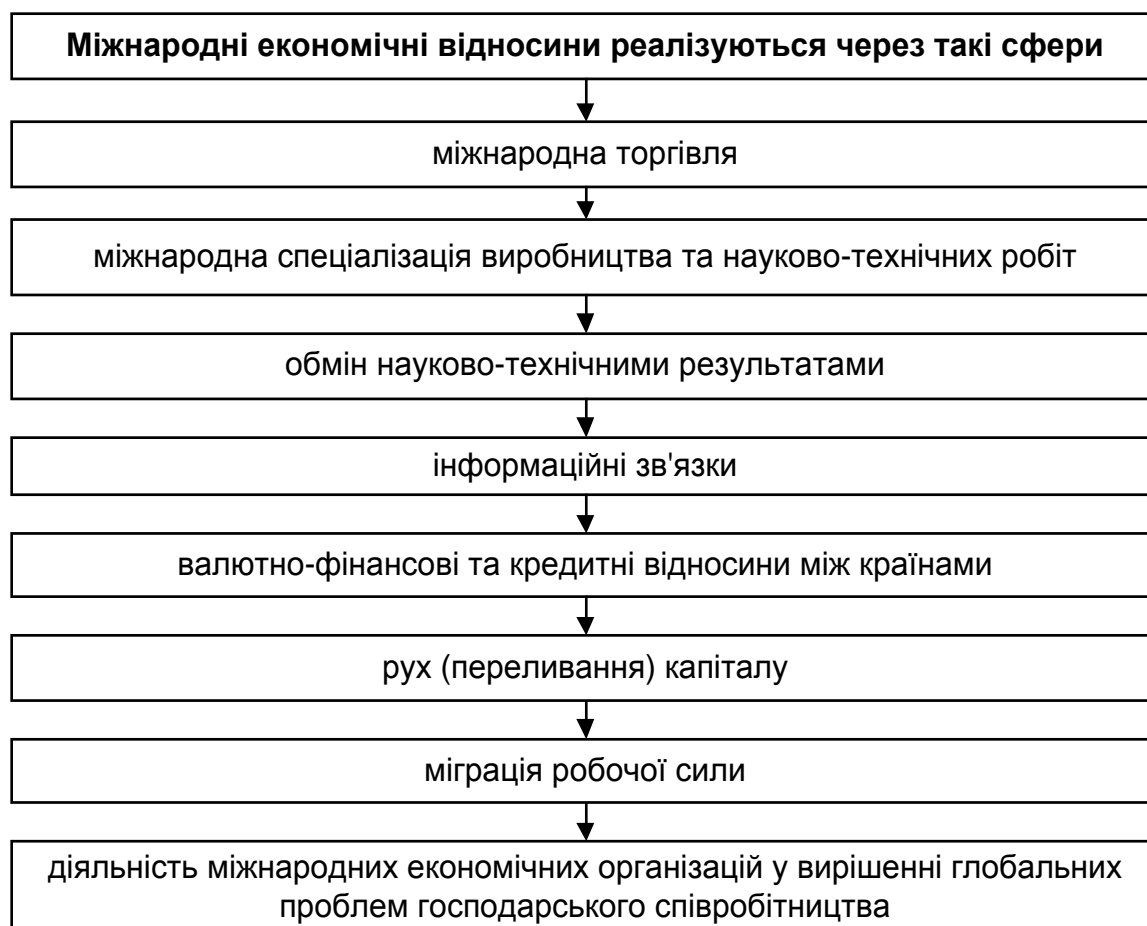

Рис. 2.1. Сфери реалізації міжнародних економічних відносин

Поглиблення і розвиток міжнародного поділу праці, спеціалізація виробництва залежать від природних, (географічних, кліматичних, демографічних тощо), а також набутих чинників (технологічних, наукових і науково-технічних тощо). На їх розвиток суттєвий вплив здійснюють соціальні, національні, етнічні, політичні, культурні та інші чинники.

Форми міжнародних економічних відносин зображено на рис. 2.2.

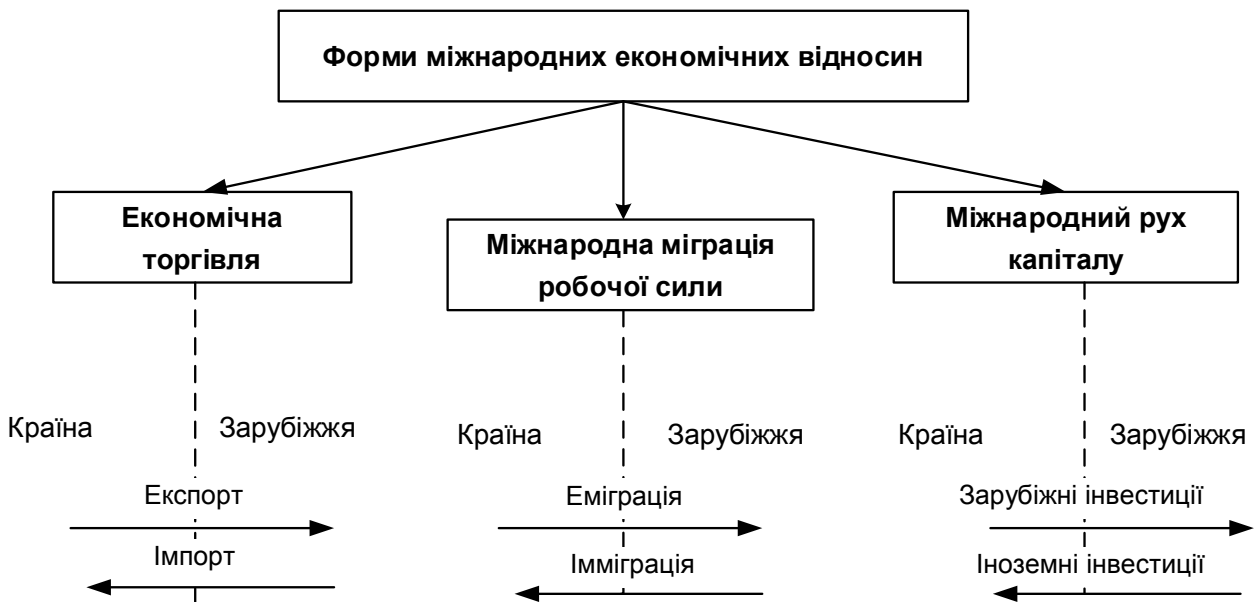

Рис. 2.2. Форми міжнародних економічних відносин та їх складові етапи в розвитку міжнародного поділу праці

Міжнародний поділ праці – це організація виробництва, за якого підприємства двох або більше країн спеціалізуються на виробництві певних товарів і послуг з подальшим їх обміном (рис. 2.3).

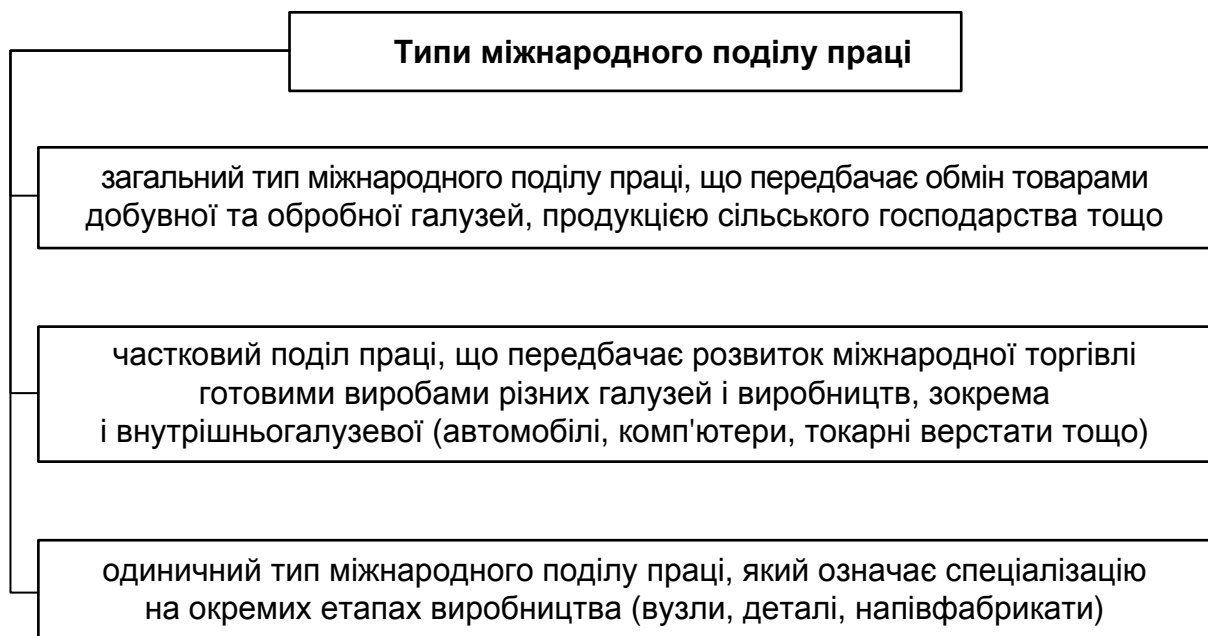

Рис. 2.3. Типи міжнародного поділу праці

Поділ праці – це процес, за якого різні види оброблення продуктів відокремлюються один від одного, створюючи все нові виробництва та галузі (рис. 2.4).

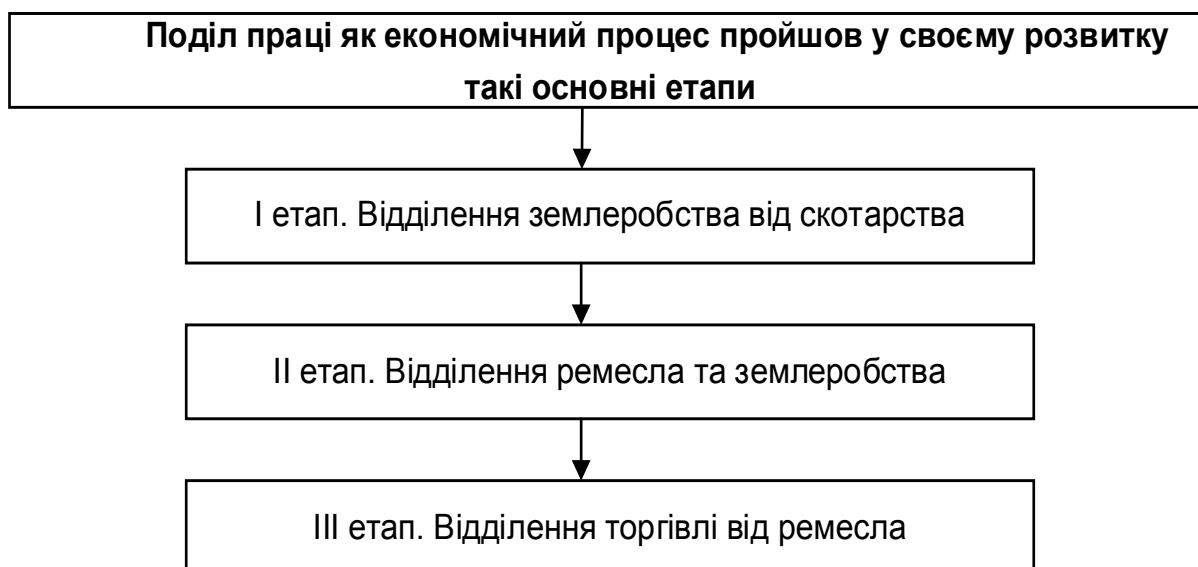

Рис. 2.4. Етапи поділу праці

Перший суспільний поділ праці відбувся між скотарськими і землеробськими племенами. Це вже були зачатки виникнення товарного виробництва. Однак зауважимо, що обмін відбувався не всередині племен, а на стиках їх зіткнення.

Другий суспільний поділ праці виник на основі виокремлення ремесла, тобто появи прообразу промисловості. Цей етап вважають особливо помітним кроком у зародженні товарного виробництва.

Третій суспільний поділ праці ознаменувався відокремленням торгівлі (купецького капіталу). Торгівля стала самостійною галуззю господарства. Це був новий крок до розвитку товарно-грошових відносин.

Подальший поділ праці пов'язаний з виникненням і розвитком машинної індустрії, формуванням нових галузей виробництва. Особливо помітне значення для розвитку товарного виробництва мало виникнення галузей і засобів виробництва (переважно галузей важкої промисловості). У промисловості поділ праці охопив підприємства, багато з яких почали спеціалізуватися на виробництві окремих видів продукції.

На кінець 60-х рр. ХХ сторіччя сформувалася структура **світового господарства**, в якій можна виділити **три основних сегменти**.

До **першого** відносять країни, які мають високий рівень розвитку економіки. А відтак, значні досягнення в соціальному розвитку характеризують потужну динаміку продуктивних сил, інтенсивний тип відтворення, високу якість і стандарти життя населення промислово розвинених

західних країн (США, ФРН, Великобританія, Франція, Канада, Японія), які виробляють і поставляють високотехнологічну продукцію та країни, що володіють потужними мінеральними ресурсами, з якими вони виходять на зовнішній ринок.

Друга група – це перш за все нафто- та газодобувні країни Близького Сходу, Південної Африки, Латинської Америки.

Третя група країн спеціалізується на поставці на зовнішній ринок продукції сільського господарства. У більшості своїй це слаборозвинені країни, які були свого часу в колоніальній залежності.

Міжнародна торгівля – це історично перша форма міжнародних економічних зв'язків, що реалізовується через обмін товарами та послугами між державно оформленими національними господарствами, тобто між державами.

Сучасна міжнародна торгівля – це торгівля між резидентами різних країн, якими можуть виступати фізичні та юридичні особи, фірми, ТНК, некомерційні організації тощо. Вона передбачає добровільний обмін товарами, послугами, продукцією інтелектуальної праці між сторонами торговельної угоди. Оскільки такий обмін є добровільним, то обидві сторони угоди мають бути впевненими в отриманні вигоди від цього обміну, в протилежному випадку угода не буде укладена. Для національного господарства участь у міжнародній торгівлі набуває форми зовнішньої торгівлі.

2.2. Форми міжнародної торгівлі

Форми міжнародної торгівлі схематизовано на рис. 2.5. Важливою характеристикою міжнародної торгівлі є її географічна та товарна структура, тобто структура з погляду географічного розподілу та товарного наповнення.

Географічна структура міжнародної торгівлі – це розподіл торговельних потоків між окремими країнами та їх групами, створеними за територіальною або організаційною ознакою.

Територіальна географічна структура узагальнює дані про масштаби міжнародної торгівлі країн, що належать до однієї частини світу, або укрупненої групи країн (розвинуті країни; країни, що розвиваються; країни з перехідною економікою).

Рис. 2.5. **Форми міжнародної торгівлі**

Організаційна географічна структура узагальнює дані про міжнародну торгівлю або між країнами, що належать до інтеграційних торговельно-політичних об'єднань, або торгівлю між країнами, що виділені в певну групу за вибраним критерієм (країни-експортери нафти, країни – цілковиті боржники тощо).

Товарна структура міжнародної торгівлі формується під впливом конкурентних переваг, які має народне господарство країни. Конкурентні переваги є у випадках, коли в країні ціни на експортні товари (або внутрішні ціни) нижчі від світових. Відмінності в цінах зумовлені різними витратами виробництва, які залежать від двох груп чинників.

Першу групу чинників формують природні конкурентні переваги. До них відносять природно-географічні чинники, які дані ззовні: клімат, наявність мінеральних копалин, родючість ґрунтів тощо.

Другу групу чинників (соціально-економічних) формують набуті конкурентні переваги. Ці чинники характеризують науково-технічний і економічний рівень розвитку країни, її виробничий апарат, масштаби та серійність виробництва, виробничу й соціальну інфраструктуру, масштаби науково-дослідних робіт. Вони визначають конкурентні переваги, що були надбані в процесі розвитку народного господарства.

Міжнародна торгівля як особлива сфера міжнародної економіки має ряд специфічних рис, котрі відрізняють її від внутрішньонаціональної торгівлі: урядове регулювання міжнародної торгівлі; самостійна національна економічна політика; соціально-культурні відмінності країн; фінансові та комерційні ризики.

Для виокремлення світової ціни з безлічі цін застосовують критерії: за цією ціною проходять великі комерційні угоди;

світовими визнаються ціни угод, укладених у найважливіших центрах світової торгівлі (таких, як Чиказька торгова біржа, Лондонська біржа металів тощо) [41, с. 72].

Для окремих товарів як світові ціни виступають експортні чи імпорتنі ціни основних імпортерів або експортерів (рис. 2.6).

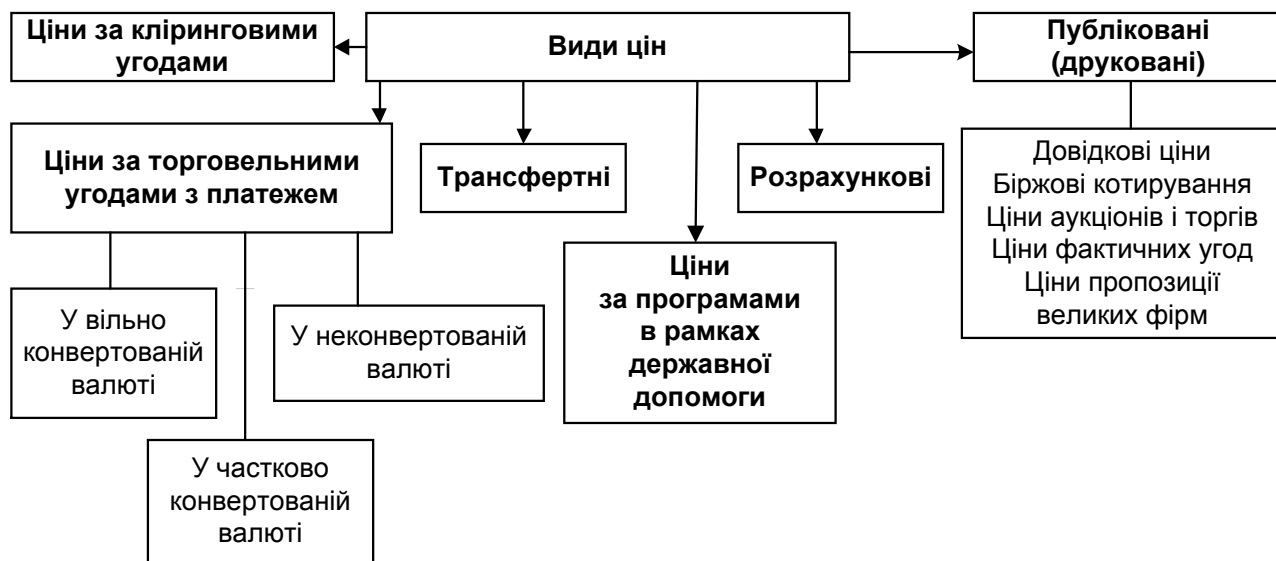

Рис. 2.6. Види цін

Отже, **світові ціни** – це ціни реалізації товарів на світовому ринку, де торговельні операції мають здійснюватися на регулярній основі; мати роздільний комерційний характер; виконуватися в умовах вільного торговельно-політичного режиму; здійснюватися у вільно конвертованій валюті.

Методи здійснення міжнародної торгової валюти (МТВ):

торгівля прямо – не використовуються послуги посередників;
торгівля через посередників.

Види посередників:

прості посередники – фізичні та юридичні особи приватного права, що сприяють пошукові партнерів і укладанню міжнародних господарських контрактів, але не беруть участі у їх виконанні;

повірені посередники – фізичні та юридичні особи, що проводять угоди від імені та за рахунок довірителів, що підписали контракт;

комісіонери – фізичні та юридичні особи, що укладають міжнародні господарські контракти від свого імені, але за рахунок комітентів (продавців і покупців), на яких покладений комерційний ризик;

консигнатори – фізичні та юридичні особи, що приймають товар на свій склад (консигнаційний), реалізують його, а нереалізований повертають його власникові;

агенти – фізичні та юридичні особи, що здійснюють операції від імені та за рахунок своїх клієнтів, але не підписують міжнародного господарського контракту;

збутові посередники – фізичні та юридичні особи, що здійснюють перепродаж товарів від свого імені, надають покупцям послуги сервісного характеру, рекламують продукцію; а також збутові посередники-дистриб'ютори;

дилери – незалежні фізичні та юридичні особи, що здійснюють перепродаж товарів довірителів від свого імені та за свій рахунок.

Поряд з зазначеними існують організаційні форми посередників.

Організовані товарні ринки – це спеціально створені ринки певних товарів, які функціонують за встановленими правилами, що зафіксовані в міжнародних і національних нормативних актах, і на яких у заздалегідь визначений час здійснюються міжнародні торговельні угоди між продавцями та покупцями товару, формуючи пропозицію і попит на нього. Торгівля через такі ринки є непрямим методом проведення торговельних операцій.

До організованих ринків відносять міжнародні товарні біржі, міжнародні товарні аукціони, міжнародні торги, міжнародні виставки та ярмарки. Вони виступають посередниками між експортерами (виробниками, національними торговельно-посередницькими фірмами) та імпортерами (кінцевими споживачами, іноземними торговельно-посередницькими фірмами).

Міжнародні товарні біржі (МТБ) – це такі торговельні установи, де здійснюється продаж одного товару великими партіями.

Розрізняють такі форми торговельної політики:

протекціонізм – державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції та сприяння національним компаніям у проникненні на зовнішній ринок;

лібералізм – державна політика, спрямована на зниження митних тарифів та інших обмежень у зовнішній торгівлі.

Система протекціонізму здійснюється такими **методами:**

установленням високих митних тарифів на товари, які ввозять з-за кордону;

через нетарифні обмеження, до яких належать кількісні (встановлення квот, добровільне обмеження експорту, ліцензування), а також підвищені вимоги до технічних, санітарних стандартів, оподаткування товарів на внутрішньому ринку, встановлення антидемпінгових мит та ін. Розвинуті країни світу використовують майже 800 видів нетарифних бар'єрів, за допомогою яких держави стримують імпорт понад 50 % товарів.

Активно застосовується і такий важіль нетарифного регулювання імпорту, як антидемпінгові мита. У США, наприклад, діє до 300 антидемпінгових заходів, які обмежують свободу торгівлі.

Негативними наслідками протекціонізму є: підвищення цін на товари та послуги внутрішнього ринку за рахунок тарифів (акцизного податку на імпортні товари); необхідності внаслідок цього купівлі частини дорожчих товарів вітчизняного виробництва. Тому держава має раціонально поєднувати політику протекціонізму та лібералізму.

Валюта обслуговує такий широкомасштабний сектор економіки, як зовнішньоекономічні відносини. На її основі функціонує валютний ринок, що є елементом грошового ринку, формуються такі високоефективні регулятивні інструменти, як валютний курс, платіжний баланс, золотовалютні резерви тощо. Валюта обслуговує функціонування світової економіки та інтеграцію в неї національних економік окремих країн.

Валюта – це будь-які грошові кошти, формування та використання яких прямо чи опосередковано пов'язане із зовнішньоекономічними відносинами.

За емітентом валютних коштів валюта класифікується як:

національна – виражена в грошах, що емітуються національною банківською системою. Для України це будуть кошти, номіновані в гривні, для ФРН – у євро тощо;

іноземна – виражена в грошах, що емітуються банківськими системами інших країн. Для України це будуть кошти, номіновані в усіх національних грошових одиницях, крім гривні;

колективна – емітується кількома державами чи міжнародними організаціями і використовується для міжнародних розрахунків у межах міждержавних економічних організацій.

За режимом використання розрізняють такі валюти, як: неконвертована; конвертована повно; конвертована частково (зовнішня, внутрішня). **За формою та методами використання:** валюта оплати;

валюта кредиту; валютні угоди (ціни).

За Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [56] іноземна валюта – це:

валюта готівкою, грошові знаки (банкноти, білети державної скарбниці, монети), що знаходяться в обігу і є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені або ті, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, які знаходяться в обігу;

платіжні документи у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових одиницях;

кошти у грошових одиницях іноземних держав, міжнародних розрахункових одиницях та у діючій на території України валюті з вільною конверсією, які знаходяться на рахунках і вкладах у банківсько-кредитних установах на території України та за її межами.

Іноземні інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в Україні, унаслідок чого утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Міжнародна торгова валюта, тобто валюта, яка використовується для оцінювання міжнародних торговельних операцій.

Міжнародна резервна валюта – це така вільноконвертована валюта, в якій центральні банки інших країн нагромаджують і зберігають резерви для здійснення міжнародних розрахунків. Центральні банки нагромаджують валюти країн, які є лідерами у світовій торгівлі. Практично всі зовнішньоторговельні та фінансові операції здійснюються в доларах США, швейцарських франках, єнах. Саме ці валюти і є резервними.

Поміж наявних видів валют слід виділити **клірингові валюти** – розрахункові валютні одиниці. Саме в них ведуться рахунки в банках і здійснюються різні операції між країнами, що уклали *платіжні угоди клірингового типу* про обов'язковий взаємозалік міжнародних вимог і зобов'язань, які впливають із вартісної рівності товарних поставок і наданих послуг. Клірингові валюти існують виключно в їх ідеальній (розрахунковій) формі у вигляді бухгалтерських записів з банківських рахунків.

Клірингові угоди укладаються переважно в таких випадках:

для вирівнювання платіжного балансу без витрат золотовалютних резервів;

за необхідності отримання пільгового кредиту від контрагента, який має активний платіжний баланс;

як відповідь на дискримінаційні дії іншої держави;

для фінансування країною з активним платіжним балансом країни з пасивним платіжним балансом.

Уперше в міжнародних розрахунках валютний кліринг було введено в 1931 р., у період світової економічної кризи.

Валютні відносини – це сукупність економічних відносин, що виникають у процесі кредитно-грошових і розрахунково-кредитних стосунків у міжнародній сфері. Їх функціонування у грошовій сфері виражається:

міжнародними розрахунками за зовнішньоторговельними операціями;

одержанням і погашенням різних видів міжнародних позик;

переміщенням валюти під час здійснення зовнішніх інвестицій;

операціями з купівлі-продажу валюти на внутрішньому та зовнішньому валютних ринках;

переміщенням валюти для надання економічної та технічної допомоги.

Суб'єктами валютних відносин є:

держави;

міжнародні організації;

юридичні та фізичні особи.

На формування валютних відносин з використанням різних типів валют впливає валютний курс.

Валютний курс – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни в угодах купівлі-продажу. Така ціна може встановлюватися з огляду на співвідношення попиту та пропозиції на певну валюту в умовах ринку або бути чітко регламентованою рішенням уряду або його головним фінансово-кредитним органом.

Чинниками впливу на валютний курс є:

температура інфляції;

розмір та інтенсивність спекулятивних валютних операцій;

купівельна спроможність;

норма відсотка та рівень доходів за цінними паперами;

стан платіжного балансу.

Світова валютна система – це спільно розроблена державами світу та закріплена міжнародними угодами форма реалізації валютних відносин, що включає сукупність способів, інструментів і міждержавних органів, за допомогою яких здійснюється взаємний платіжно-розрахунковий обіг у межах світового господарства.

Складовими світової валютної системи є:

форми міжнародних засобів платежу (золото, національні валюти, міжнародні валютні одиниці – СДР, ЕКЮ, євро);

уніфікований режим валютних паритетів і курсів;

умови взаємної конвертованості валют;

уніфікація правил міжнародних розрахунків;

режим валютних ринків і ринків золота;

міжнародні валютно-фінансові організації;

міжнародне регулювання валютних обмежень.

Міжнародні організації та принципи їх функціонування систематизовано в табл. 2.1.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – це міжнародна наднаціональна валютно-кредитна організація, яка була створена з метою регулювання валютних відносин між країнами-членами ООН. МВФ має стежити за виконанням установлених правил поведінки в галузі валютно-фінансових відносин, а також надавати ресурси для фінансування дефіцитів платіжних балансів тим країнам, які цього потребують.

Критерії та типи сучасних міжнародних організацій

Критерії типізації	Типи організацій	Приклади організацій
1	2	3
Членство держав	Міждержавні (міжурядові) – це об'єднання держав, які створені на основі міжнародної угоди, оформлені в систему постійно діючих органів, мають визначену та погоджену мету, міжнародну правосуб'єктність і засновані згідно з нормами міжнародного права	ООН, ЄС, НАФТА, МВФ, Світовий Банк, СОТ
	Недержавні – це організаційно оформлені за спільними або близькими соціальними, політичними, економічними, ідейними, професійними та іншими інтересами об'єднання різних громадських угруповань з різних країн	Європейський діловий конгрес, Міжнародна організація споживачів
	Змішані – це організації, які складаються як з представників урядів, так і представників професійних спілок і робітників	Міжнародна організація праці, Інтерпол
Географічне охоплення	Глобальні (всесвітні) – це організації, членами яких є представники всіх (чи майже всіх) країн світу або регіонів	ООН, МВФ, Світовий Банк, СОТ
	Регіональні – це організації, в роботі яких бере участь велика кількість представників певного регіону	ЄС, НАФТА, Меркосур
	Субрегіональні – це організації, які утворені з представників невеликої кількості одного або різних регіонів	ГУАМ
Компетенція (функціональне охоплення, спрямованість)	Універсальні (загальної компетенції) – це організації, які охоплюють широке коло відносин (економічних, політичних, культурних тощо) між членами	ЄС, ОЧЕС, ЛАД
	Спеціальні (вузької компетенції) – це організації, які мають обмежені цілі, створені для співробітництва в одній галузі (наприклад: праці, охорони, здоров'я, цивільної авіації тощо) або охоплюють певний напрям діяльності (політику, науку, культуру, релігію тощо)	СОТ, МВФ, Всесвітній поштовий союз, МОП, ОПЕК

1	2	3
Характер повноважень (юридичний статус)	<p>Міжнародні – це утворення конфедеративного типу, тобто форма державного устрою, за якої держави, що входять у конфедерацію, повністю зберігають свою незалежність, мають власні органи державної влади й управління. Для координації дій з метою досягнення спільної цілі вони створюють спеціальні спільні органи</p> <p>Наднаціональні – це утворення федеративного типу, тобто форма державного устрою, за якої держави, що входять у федерацію, мають як власні конституції, законодавчі, виконавчі та судові органи, так і наддержавні органи влади для вирішення спільних проблем</p>	ОЕСР, ОЧЕС, ЄАВТ ЄС, МВФ
Характер діяльності	<p>Регулювальні – це утворення, які виконують функції встановлення для держав, міжнародних організацій або їх персоналу певних стандартів, норм, правил поведінки, які мають морально-політичне чи юридичне значення</p> <p>Контрольні – ці утворення виконують функції виявлення фактичного стану у сферах діяльності організації і зіставлення з еталонами, які відображені в установчих документах або актах органів самої організації</p> <p>Координаційно-інформаційні – це утворення, які виконують функції, пов'язані з наданням членам організації обумовленої раніше інформації у вигляді статистичних зведень, коментарів, тематичних або галузевих оглядів, щорічних звітів та ін.</p> <p>Консультативні – це утворення, які передбачають створення механізму надання членам організації консультативних послуг з питань діяльності організації</p>	Будь-яка міжнародна організація виконує певною мірою всі функції
Період функціонування	<p>Тимчасові – це утворення, які діють впродовж зазначеного в установчих документах організації терміну</p> <p>Постійні – це утворення, які діють за угодами на певний строк (10 – 20 років), який можна продовжувати згідно з процедурою організації</p>	Будь-яка міжнародна організація може продовжувати термін своєї діяльності
Порядок вступу до організації	<p>Відкриті – це організації, членом яких може стати будь-яка держава на свій розсуд</p> <p>Закриті – це організації, які можуть приймати нового члена лише за згодою початкових засновників і за дотримання ним деяких інших умов</p>	МВФ, СБ, ОЧЕС ОПЕК

Надаючи кредити, МВФ ставить перед країнами-боржниками деякі політичні та економічні умови, які втілюються у програмах перебудови економіки. Цей порядок називається **принципом обумовленості**. Здебільшого такі програми охоплюють заходи, що належать до сфери бюджетно-податкової, кредитно-грошової політики, цінового механізму, зовнішньої торгівлі, міжнародних кредитних і валютно-розрахункових відносин. Вони пов'язані зі зменшенням державних витрат, підвищенням податків і ставки позикового відсотка, зміною валютного курсу та ін.

Світовий банк становить групу споріднених організацій, тому досить часто говорять про групу Світового банку.

Світовий банк (The World Bank) – багатостороння кредитна установа, що об'єднує п'ять інституцій, діяльність яких спрямована на підвищення рівня життя у країнах, що розвиваються, за рахунок фінансової допомоги розвинених країн. Інституції Світового банку розглянуто на рис. 2.7.

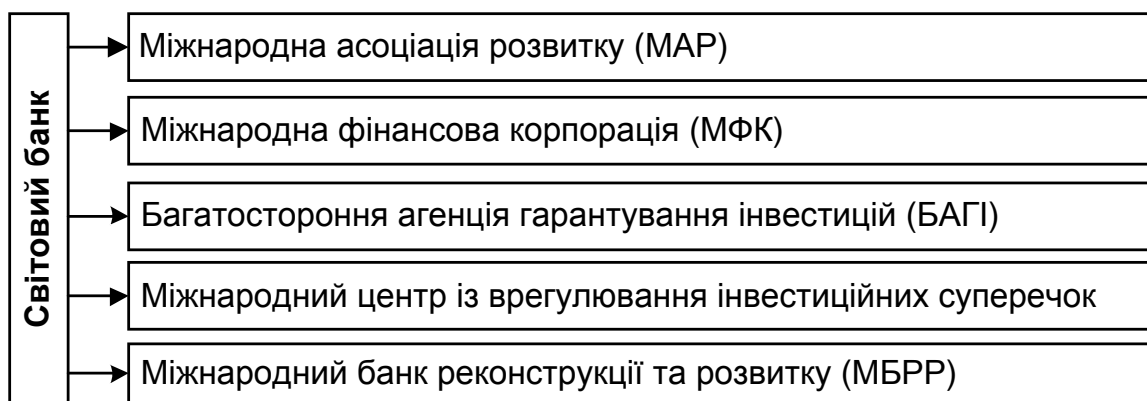

Рис. 2.7. Структура Світового банку

Міжнародний банк реконструкції і розвитку – це міжнародна фінансово-кредитна установа, яка надає довгострокові кредити під державні програми тільки урядам і центральним банкам країн-членів.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є регіональним міжнародним банком. Головною особливістю ЄБРР, що відрізняє його від інших банків розвитку, є підтримка ним саме приватної підприємницької ініціативи. Функції ЄБРР систематизовано на рис. 2.8.

Функції ЄБРР	допомога в діяльності інших інституцій
	підтримка приватної підприємницької ініціативи
	мобілізація внутрішнього та зовнішнього капіталу
	сприяння переходу до ринкової економіки та оцінювання впливу власних проєктів на процес переходу країн на ринкові умови господарювання
	заохочення спільного фінансування проєктів і залучення прямих іноземних інвестицій у приватний та державний сектори

Рис. 2.8. Функції Європейський банк реконструкції та розвитку

У сучасному світі міжнародні організації відіграють важливу роль у глобальному управлінні шляхом реалізації регулятивних, координаційних, контрольних і оперативних функцій. Міжнародні організації, будучи стратегічними суб'єктами світової економіки, беруть участь у формуванні стратегій економічного розвитку як окремих країн, так і глобальної економіки.

2.3. Нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі

Міжнародна торговельна операція – це дії, які спрямовані на організацію, проведення та регулювання процесів обміну товарами, послугами, продукцією інтелектуальної праці між двома або кількома контрагентами різних країн.

Основними міжнародними торговими операціями є експортно-імпортні операції, під якими розуміють комерційну діяльність, пов'язану з купівлею-продажем товарів, які мають матеріально-речову форму (рис. 2.9).

Практика міжнародної торгівлі характеризується значним ступенем правової уніфікації, метою якої є скорочення юридичних перешкод у міжнародній торгівлі шляхом розроблення і застосування міжнародно-правових документів, прийнятих на міждержавному рівні.

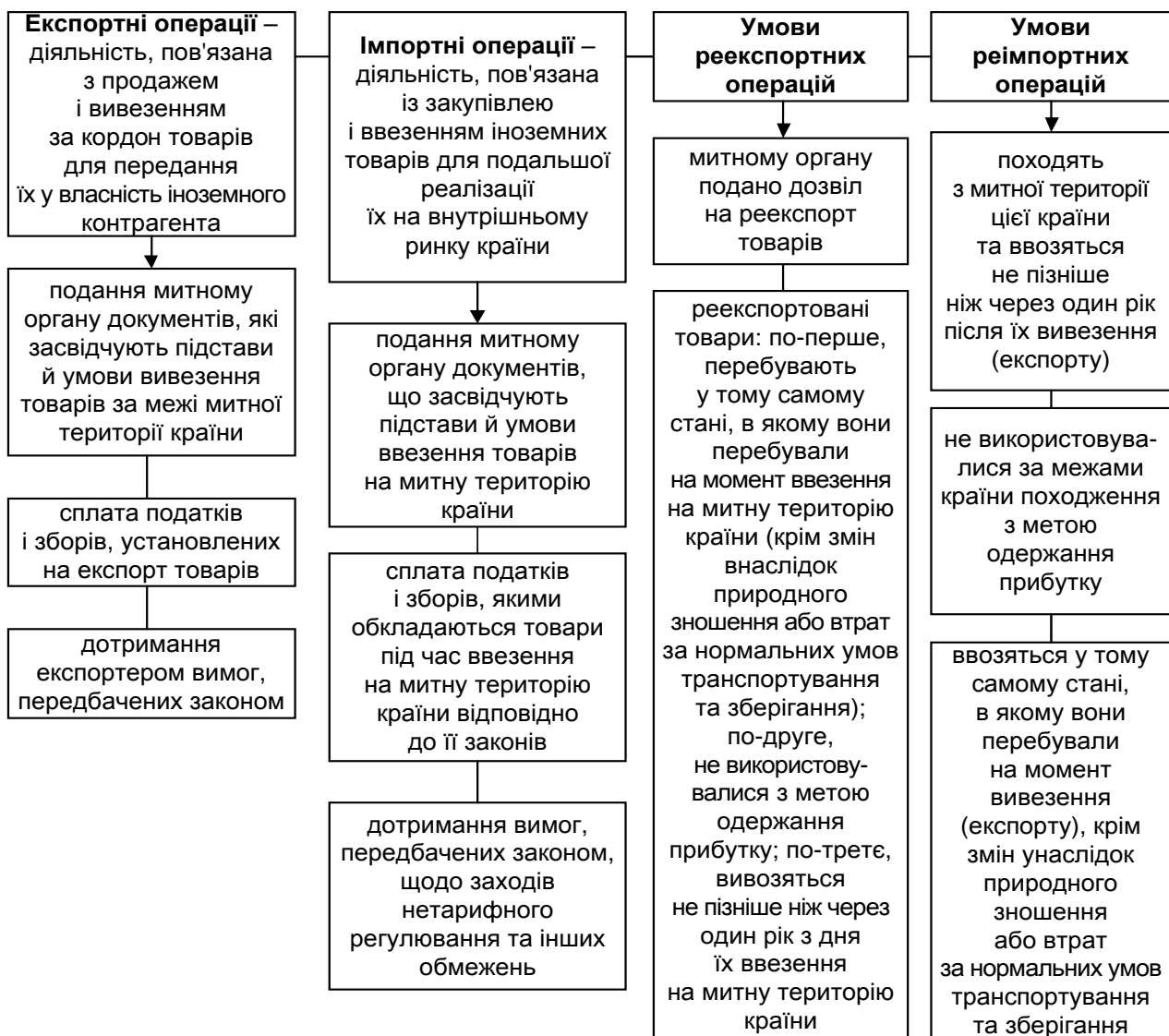

Рис. 2.9. Експортні та імпортні операції

Це стосується насамперед міжнародних договорів купівлі-продажу товарів. Уніфікацією та гармонізацією міжнародного торгового права займаються такі міжнародні економічні організації, як ЮНСІТРАЛ, УНІДРУА, ЮНКТАД, ЄЕК ООН.

Література: [1; 2; 6; 11; 19; 23; 29; 30; 32 – 36; 40; 41; 69].

Практична частина

Питання для самопідготовки

1. Законодавчі акти, які регулюють валютні відносини в Україні.
2. Вплив природно-географічного, політико-правового, економічного, технологічного та соціального середовищ на розвиток міжнародних економічних відносин.

3. Форми міжнародної торгівлі залежно від об'єкта.
4. Принцип обумовленості та його головні умови.
5. Міжнародні економічні організації, які займаються уніфікацією та гармонізацією міжнародного торгового права.
6. Основні закономірності розвитку міжнародної торгівлі.
7. Основні міжнародні торгові операції.
8. Основні сегменти світового господарства.
9. Міжнародні організації, що найбільше впливають на міжнародні економічні відносини у світі.
10. Валюти, які найбільш користуються попитом у виконанні міжнародних операцій.
11. Визначення місця країн у сучасному поділі праці.
12. Роль менеджменту у розвитку міжнародних економічних відносин України.
13. Причина введення колективної валюти та її основні функції.

Питання для самодіагностики

1. Етапи розвитку міжнародного поділу праці.
2. Типи міжнародного поділу праці.
3. Форми міжнародної торгівлі.
4. Визначення поняття середовища міжнародних економічних відносин і його структура.
5. Протекціонізм і лібералізм.
6. Методи здійснення міжнародних торговельних відносин.
7. Визначення понять валютних відносин та світової валютної системи.
8. Класифікація валют та типи колективної валюти.
9. Органи контролю за зберіганням і використанням офіційних валютних резервів.
10. Поняття та види міжнародних торгів, міжнародна аукціонна торгівля.

Тестові завдання

1. Поділ праці – це:

- а) процес, за якого різні види оброблення продуктів відокремлюються один від одного, створюючи нові виробництва та галузі;
- б) система господарських зв'язків між національними економіками окремих країн які реалізуються через відповідні суб'єкти господарювання;

в) історично первинна форма міжнародних економічних зв'язків, що реалізується через обмін товарами та послугами між державно оформленими національними господарствами, тобто між державами;

г) форма зв'язку між товаровиробниками різних країн, яка виникає на основі міжнародного розподілу праці та визначає їх взаємну економічну залежність.

2. Багатостороння кредитна установа, що об'єднує п'ять інституцій, діяльність яких спрямована на підвищення рівня життя у країнах, що розвиваються, за рахунок фінансової допомоги розвинених країн – це:

- а) Міжнародний валютний фонд;
- б) Міжнародний банк реконструкції і розвитку;
- в) Світовий банк;
- г) Європейський банк реконструкції та розвитку.

3. Міжнародні економічні відносини – це:

а) організація виробництва, за якого підприємства двох або більше країн спеціалізуються на виробництві певних товарів і послуг з подальшим їх обміном;

б) форма міжнародних економічних зв'язків, що реалізується через обмін товарами та послугами між державно оформленими національними господарствами, тобто між державами;

в) торгівля між резидентами різних країн, якими можуть виступати фізичні та юридичні особи, фірми, ТНК, некомерційні організації тощо;

г) система господарських зв'язків між національними економіками окремих країн, які реалізуються через відповідні суб'єкти господарювання.

4. Міжнародна резервна валюта – це:

а) така вільноконвертована валюта, в якій центральні банки інших країн нагромаджують і зберігають резерви для здійснення міжнародних розрахунків;

б) сукупність економічних відносин, що виникають у процесі кредитно-грошових і розрахунково-кредитних стосунків у міжнародній сфері;

в) усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в Україні, внаслідок чого утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект;

г) будь-які грошові кошти, формування та використання яких прямо чи опосередковано пов'язане із зовнішньоекономічними відносинами.

5. Комісiонери – це:

а) фiзичнi та юридичнi особи, що провадять операцiї вiд iменi та за рахунок своiх клiєнтiв, але не пiдписують мiжнародного господарського контракту;

б) фiзичнi та юридичнi особи, що укладають мiжнароднi господарськi контракти вiд свого iменi, але за рахунок комiтентiв (продавцiв i покупцiв), що перебирають на себе комерцiйний ризик;

в) фiзичнi та юридичнi особи, що здiйснюють перепродаж товарiв вiд свого iменi, надають покупцям послуги сервісного характеру, рекламують продукцiю, а також збутовi посередники-дистриб'ютори;

г) фiзичнi та юридичнi особи приватного права, що сприяють пошуковi партнерiв i укладанню мiжнародних господарських контрактiв, але не беруть участi у їх виконаннi.

6. Агенти – це:

а) незалежнi фiзичнi та юридичнi особи, що здiйснюють перепродаж товарiв довірителiв вiд свого iменi та за свiй рахунок;

б) фiзичнi i юридичнi особи, що здiйснюють операцiї вiд iменi та за рахунок своiх клiєнтiв, але не пiдписують мiжнародного господарського контракту;

в) фiзичнi та юридичнi особи, що укладають мiжнароднi господарськi контракти вiд свого iменi, але за рахунок комiтентiв (продавцiв i покупцiв) i приймають на себе комерцiйний ризик;

г) фiзичнi та юридичнi особи, що здiйснюють перепродаж товарiв вiд свого iменi, надають покупцям послуги сервісного характеру, рекламують продукцiю, а також збутовi посередники-дистриб'юторами.

7. Дилери – це:

а) фiзичнi та юридичнi особи, що приймають товар на свiй склад, реалiзують його, а не реалiзований повертають;

б) фiзичнi та юридичнi особи, що провадять операцiї вiд iменi та за рахунок своiх клiєнтiв i не пiдтримують мiжнародних договорiв;

в) незалежнi фiзичнi та юридичнi особи, що здiйснюють перепродаж товару вiд свого iменi та за свiй рахунок;

г) фiзичнi та юридичнi особи, що сприяють пошуковi партнерiв i укладанню мiжнародних договорiв.

8. Конвертована валюта – це:

а) форма конвертованостi, за якої кожна особа (фiзична i юридична, iноземець i громадянин заданої держави) має право обмiнювати будь-яку кiлькiсть своєї нацiональної валюти на iноземну валюту такого самого

статусу, розраховуватися нею за експортно-імпортні операції, депонувати в національних банках, використовувати для створення різноманітних фінансових активів (цінні папери тощо) й купувати державні та приватні цінні папери;

б) національна валюта, щодо якої держава повністю забороняє будь-які операції з її обміну на іноземну або дозволяє це робити за згодою уповноважених валютних органів;

в) форма конвертованості, за якої допускається лише зовнішня конвертованість, тобто вільне використання валюти іноземними громадянами (юридичними та фізичними) тільки в поточних, а інколи лише у зовнішньоторговельних розрахунках;

г) національна грошова одиниця, яка може вільно (шляхом купівлі-продажу) обмінюватися на іноземні валюти, виконувати функції світових грошей, тобто вільно використовуватися в міжнародному платіжному обороті для здійснення міжнародних розрахунків.

Ситуаційні та розрахункові завдання

Завдання 2.1. Відповідно до типу (міжнародні, регіональні, міждержавні та спеціальні) розмістіть міжнародні організації: ООН, ЄС, ОПЕК, НАФТА, ОЕСР, МОП, МВФ, СОТ, ОЧЕС, Меркосур, СБ, ЄАВТ.

Завдання 2.2. Установіть відповідність між термінами та визначеннями, наведеними у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Відповідності між термінами та визначеннями

Терміни	Визначення
1. Поділ праці	а) організація виробництва, за якого підприємства двох або більше країн спеціалізуються на виробництві певних товарів і послуг з подальшим їх обміном
2. Міжнародні товарні біржі	б) спеціально створені ринки певних товарів, які функціонують за встановленими правилами, що зафіксовані в міжнародних і національних нормативних актах, і на яких у заздалегідь визначений час здійснюються міжнародні торгові угоди між продавцями та покупцями товару, формуючи пропозицію і попит на нього
3. Організовані товарні ринки	в) процес, за якого різні види обробки продуктів відокремлюються один від одного, створюючи нові виробництва та галузі
4. Міжнародний поділ праці	г) такі торговельні установи, де здійснюється продаж одного товару великими партіями

Завдання 2.3. Установіть послідовність етапів розвитку суспільного поділу праці:

1) цей етап ознаменувався відокремленням торгівлі (купівельного капіталу). Торгівля стала самостійною галуззю господарства. Новий крок до розвитку товарно-грошових відносин. Формується та поглиблюється територіальний поділ праці, зокрема поділ праці між країнами;

2) цей етап поділу праці відбувся між скотарями та землеробними племенами. Це вже були зачатки виникнення товарного виробництва. Обмін відбувався не всередині племен, а на стиках їх зіткнення;

3) цей етап пов'язаний з виникненням і розвитком машинної індустрії, формуванням нових галузей виробництва. У промисловості поділ праці охопив підприємства, багато з яких почали спеціалізуватися на виробництві окремих видів продукції. Поступово розвивається міжнародний поділ праці;

4) цей етап виник на основі відокремлення ремесла, тобто появи прообразу промисловості. Вважається особливо помітним кроком у зародженні товарного виробництва. На цьому етапі завершується загальний поділ праці, суспільне виробництво розчленовується на великі сфери – промисловість, сільське господарство, транспорт, будівництво.

Завдання 2.4. Проаналізуйте географічну структуру зовнішньої торгівлі у табл. 2.3. Визначте питому вагу, темпи росту та приросту.

Таблиця 2.3

Географічна структура зовнішньої торгівлі, млн грн

Країни	Експорт		Імпорт	
	2020	2021	2020	2021
Усього	36 361,7	43 264,7	39 249,8	49 607,2
Єгипет	2 266,5	1 831,3	48,7	77,0
Індія	1 903,1	2 205,7	486,1	561,3
Іспанія	1 004,5	1 260,1	500,9	579,0
Італія	1 929,6	2 469,5	1 358,2	1 625,0
Китай	1 832,5	2 039,3	4 687,7	5 648,7
Німеччина	1 423,7	1 754,2	4 318,4	5 445,0
Польща	2 200,0	2 724,6	2 693,3	3 453,8

Проведіть аналіз географічної структури експорту й імпорту України за 2020 – 2021 рр., сформулюйте висновки за отриманими розрахунками.

Дайте оцінку тенденціям у розвитку експортно-імпортних операцій України в контексті реалізації національних економічних інтересів держави у міжнародній сфері.

Розділ 3

Інкотермс

Мета – формування у студентів теоретико-прикладних знань з використання правил Інкотермс для міжнародної торгівлі з метою формування підприємницької культури через сприяння розвитку національного підприємництва, міжнародної кооперації та поширення на території держави стандартів, норм та етики ведення сучасного бізнесу.

Основні питання:

- 3.1. Характеристика та сутність Інкотермс.
- 3.2. Застосування Інкотермс у договорах.
- 3.3. Міжнародні торговельні терміни Інкотермс.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: нормативно-правового забезпечення міжнародних перевезень; сутності, основних класифікаційних характеристик і принципів термінів, які використовуються в Інкотермс; правил для будь-якого виду транспорту в контексті Інкотермс-2020, а також щодо відповідальності й обов'язків обох сторін зовнішньоторговельних угод;

уміння: застосувати в практиці правил Інкотермс щодо міжнародних угод; визначати, розраховувати й аналізувати найбільш оптимальні варіанти міжнародних перевезень на основі аналізу наявної інформації щодо різних умов поставок;

комунікації: обґрунтування рішень щодо вибору виду міжнародних поставок на умовах оптимальності, ефективності та рентабельності відповідно до видів транспорту;

автономність і відповідальність: ухвалення рішень щодо визначення та аналізу необхідної документації для перевезень, виконувати обов'язки та нести відповідальність щодо сформованих угод.

Ключові терміни: правила Інкотермс, міжнародні торговельні угоди, обов'язки, відповідальність, вартість, страхування, ризики, вид транспорту, умови поставки.

3.1. Характеристика та сутність Інкотермс

Інкотермс (*Incoterms, International commerce terms*) – це міжнародні комерційні умови, комплект міжнародних правил з тлумачення широко використовуваних торговельних термінів (умов) у галузі міжнародної торгівлі.

Метою Інкотермс є забезпечення єдиного набору міжнародних правил з метою уникнення невизначеності, пов'язаної з неоднаковою інтерпретацією термінів.

Єдині правила тлумачення торгових термінів розробляє Міжнародна торгова палата – незалежна некомерційна організація, утворена в 1919 р. Сьогодні до неї входять торгово-промислові палати, компанії та асоціації понад 140 держав. Крім правил Інкотермс, Міжнародна торгова палата розробляє і публікує такі документи, як правила та звичаї для документарних акредитивів, збірники типових міжнародних контрактів, арбітражні регламенти тощо. Історія розвитку Інкотермс відображена в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Історія розвитку Інкотермс

Період	Події
1	2
Інкотермс-1936	Опублікована перша версія правил Incoterms, яка включала торгові терміни: FAS, FOB, C & F (CNF), CIF, EXS і EXQ
Інкотермс-1953	Через Другу світову війну додаткові перегляди правил Incoterms були припинені та не поновлювалися до 1950-х рр. Перший перегляд правил Інкотермс був опублікований у 1953 р. Він дебютував трьома новими торговими умовами поставки для не морських перевезень: FOT, FOR, DCP
Інкотермс-1967	Додані торгові умови для доставки на кордоні (DAF) і доставки в країну призначення (DDP)
Інкотермс-1976	Видання Інкотермс 1976 р. включило новий термін FOB Airport (Free on Board Airport) для повітряного транспорту. Це правило призначалося для усунення плутанини навколо терміна FOB (Free on Board – Франко Борт) шляхом позначення точного виду транспорту. На практиці використовувалися два види аббревіатури FOB: Airport або FOA (Free on Airport)

1	2
Інкотермс-1980	У зв'язку зі збільшенням способів доставки міжнародних вантажів (автоперевезення, авіаперевезення, залізничний транспорт, контейнерні, поромні, трубопровідні перевезення), FRC (Free Carrier) був введений до складу торговельного терміна, який передбачав перехід товару не на борту транспорту, а на суші (наприклад: в порту, в контейнерному терміналі). Умова поставки FRC замінила терміни FOT, FOR і FOB Airport, оскільки дозволяє використання будь-якого виду транспорту
Інкотермс-1990	Змінено аббревіатуру FRC для Free Carrier на FCA. Оскільки тепер можна використовувати для будь-якого виду транспорту один загальний термін FCA, то торгові умови FOR, FOT і FOB Airport вилучили як застарілі. Також з'явилася можливість широкого використання електронних повідомлень: замість паперових документів надавати EDI – повідомлення, якщо сторони узгодили електронний спосіб комунікацій
Інкотермс-2000	Редакція Інкотермс 2000 р. поклала на продавця за умовами поставки FAS Incoterms-2000 обов'язки щодо експортного митного очищення (раніше це було обов'язком покупця). Термін FCA встановив обов'язки продавця (навантаження товару на транспортний засіб, наданий покупцем), а також обов'язки покупця (прийняти товар не розвантаженим у разі його доставки на транспортному засобі продавця)
Інкотермс-2010	Ця версія об'єднала терміни категорії D, видаливши DAF (Delivered on Frontier), DES (Delivered Ex Ship), DEQ (Delivered Ex Quay) і DDU (Delivered Duty Unpaid) і додавши терміни: поставляється в терміналі – DAT (Delivered At Terminal) і поставляється на місці DAP – (Delivered At Point)
Інкотермс-2020	Основні зміни в нових правилах Інкотермс-2020: термін DAT перейменований в умова поставки DPU Інкотермс 2020, тепер товар можна вивантажити в будь-якому узгодженому місці; зміни в умовах поставки FCA: тепер можна вимагати передання коносаменту продавцю (товаророзпорядчий документ, що видається морським перевізником вантажу його відправнику, що засвідчує прийняття вантажу до перевезення і містить зобов'язання доставити вантаж до пункту призначення і передати його отримувачу); зміна рівня страхового покриття для умови поставки CIP – збільшення з мінімального до максимального страхового покриття від усіх ризиків; перевезення товарів тепер може здійснюватися на власному транспорті покупця і продавця; включення вимог безпеки в зобов'язання і витрати з перевезення та митного оформлення товарів

Головною перевагою Інкотермс є стандартизована термінологія, що використовується усіма компаніями, які провадять міжнародний бізнес.

Конкретні терміни або скорочення надають як перевізникам, так і покупцям чіткі правила, допомагаючи уникнути плутанини щодо обов'язків кожної сторони й управління витратами.

Умови Інкотермс є стандартизованими та регулюють:

ризик: хто та на якому етапі несе ризик пошкодження або фізичної втрати товару;

витрати: хто зі сторін оплачує перевезення, транспортування, страховку, митне очищення, розвантаження тощо;

обов'язки: хто за що відповідає у взаємовідносинах між продавцем і покупцем, організовує перевезення, страхує вантаж і отримує транспортні документи.

Інкотермс не регулює:

перехід права власності на товар;

питання оплати, вартості товару, способів і валюти платежу;

звільнення від виконання обов'язків і відповідальності внаслідок непередбачуваних ситуацій;

наслідки порушень умов контракту;

характеристики товару, кількість та якість товару, що передається.

Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується:

постійним зростанням обсягів та розширенням масштабів міжнародної торгівлі;

ускладненням динамізму торговельних процесів;

посиленням вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки України;

зниженням національних торговельних бар'єрів.

Відбувається поглиблення інтеграції міжнародних вимог у національну практику митного регулювання України. За цих умов надзвичайно зростає роль держави у регулюванні зазначених процесів у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

3.2. Застосування Інкотермс у договорах

У контракті купівлі-продажу базисними умовами постачання є умови, що визначають **права й обов'язки сторін щодо постачання продавних товарів.**

Перед укладанням та підписанням контракту слід зважити на таке:

якщо обидві сторони погоджуються щодо використання певного порту або названого місця відправлення, дуже важливо назвати його якомога точніше. Це дозволить уникнути потенційних суперечок через неясності щодо місця;

конкретний Інкотермс необхідно включити в договір купівлі-продажу або зазначити в пропозиції, умовах продажу, замовлення на купівлю, підтвердженні замовлення, або передбачити сторонами в окремій угоді. Слід підкреслити: якщо сторони мають намір включити Інкотермс у свої договори купівлі-продажу, вони завжди мають чітко посилатися на конкретну версію цих умов;

необхідно вибрати відповідний Інкотермс. Кожного разу, обираючи Інкотермс, слід усвідомлювати: правило мають відповідати вантажу (типу, вазі, габаритам), який планується імпортувати чи доставити. Крім того, транспортний засіб (автомобільний, залізничний, повітряний чи морський) також відіграє важливу роль у виборі відповідних умов продажу. Деякі види товарів не можна доставляти повітряним транспортом через їх надмірну вагу. Однак незалежно від того, який Інкотермс буде обраний або узгоджений, обидві сторони завжди мають знати, що на тлумачення їхнього контракту цілком можуть впливати правила митної служби в певному порту чи місці, що використовується;

правила Інкотермс не формують повного договору купівлі-продажу. Важливо забезпечити, щоб інші контрактні зобов'язання були включені окремо (наприклад: умови оплати, передання права власності на товари, а також наслідки порушення договору), оскільки зазвичай вони розглядаються в угоді про рівень послуг (SLA). Якщо сторони вважатимуть, що всі інші договірні аспекти охоплюються обраним Інкотермс, це матиме серйозні негативні наслідки. Багато суперечок виникає внаслідок того, що торгова спільнота не розуміє важливості створення договору купівлі-продажу, який враховує інтерес як продавця, так і покупця.

Правила Інкотермс не замінюють договір купівлі-продажу, а лише дозволяють скоротити його. Інкотермс лише відображує розподіл між продавцем і покупцем обов'язків та фінансових витрат, таких як: перевезення товару, його навантаження і розвантаження з транспортного засобу, митне оформлення; оплата податків, мит і зборів; страхування, а також перехід ризиків втрати чи пошкодження товару.

МТП (ICC) пропонує такий шаблон для застосування правила Інкотермс у контракт:

«[Вибране умова поставки Інкотермс] [назва порту, пункту або місця] Інкотермс [рік публікації]»

Наприклад: «FCA Київ Україна Інкотермс-2020».

Обрана умова поставки Інкотермс має відповідати товару, способу його транспортування, страхування та митного оформлення.

Проблеми, найчастіше пов'язані з використанням Інкотермс, є такі:

Більшість людей використовує морські вантажні терміни – такі, як FOB або CIF, коли відправляють товари повітряним або автомобільним вантажем;

Інкотермс взагалі не вказується в контрактах. Це дуже ускладнює розподіл обов'язків між покупцем та продавцем і навіть управління та/або контроль за цими контрактами;

використання застарілих правил Інкотермс.

Більшість підприємств уже посилаються на Інкотермс, коли здійснюють транскордонну торгівлю, також включають їх за замовчуванням у разі здійснення внутрішніх перевезень. Але Інкотермс є міжнародно визнаними торговими умовами, які можуть відрізнятися від своїх внутрішніх еквівалентів. Зазвичай це стосується відповідальності за експорт або імпорт, упаковку, завантаження, розвантаження тощо.

Зовнішньоторговельна документація – це документи, які підтверджують виконання зовнішньоторговельної угоди: тобто постачання товару, його транспортування, страхування, зберігання на складах, проходження через митницю. Ці документи розподіляють на групи.

Документи із забезпечення виробництва експортного товару:

доручення на купівлю;

інструкція з виготовлення;

наряд на вивезення зі складу;

таблиця фактурування (видається на підприємстві, містить відомості про продані товари та використовується як основа для виписування комерційного рахунка);

інструкція з пакування;

наряд на внутрішнє транспортування – це інструкції на транспортування товару територією підприємства;

статистичні та інші внутрішні адміністративні документи.

Документи з підготовки товару до відвантаження:

замовлення на фрахт – документ, у якому постачальник просить перевізника зарезервувати місце для певної відправки та зазначає бажаний вид транспорту, час відправлення тощо;

інструкція з відправлення, що містить детальні відомості про вантаж і вимоги експортера щодо його перевезення;

доручення на відвантаження (повітряні перевезення). Видається вантажовідправником, який детально інформує про партію товару, що дає змогу авіалінії або її агенту підготувати авіавантажну накладну;

повідомлення про готовність до відправлення;

ордер на відправлення – документ, що його видає постачальник, який відправляє товари покупцю;

повідомлення про відправлення – документ, за допомогою якого вантажовідправник повідомляє отримувача вантажу про відправлення товару;

повідомлення про розподіл документів, у якому сторона, відповідальна за виписування комплексу зовнішньоторговельних документів, зазначає різних отримувачів оригіналів і копій цих документів, а також кількість екземплярів, що відіслані кожному з них;

дозвіл на поставку – документ, що його видає покупець, який дозволяє відправлення товарів після отримання від продавця повідомлення про готовність товару до відправлення.

Комерційні документи дають вартісну, якісну та кількісну характеристику товарів. Для вартісного оцінювання товарів використовується комерційний рахунок – основний розрахунковий документ. У ньому містяться вимоги продавця до покупця щодо сплати зазначеної суми за поставлений товар, а також зазначається таке:

ціна за одиницю та загальна сума рахунку;

базисні умови поставки, спосіб платежу та форми розрахунку;

назва банку, в якому потрібно здійснити платіж;

відомості про оплату вартості перевезення, про страхування та розмір страхової премії (на умовах CIF).

Випикується багато екземплярів рахунків, що пов'язано з виконанням різних функцій і великої кількості місць, в якому необхідно подавати рахунок.

За виконуваними функціями рахунки можна розподілити на такі:

рахунок-фактура, який випикують після приймання товару покупцем. Крім основного призначення, може використовуватися як накладна до товарів. За вимогою митних органів у багатьох країнах має випикуватися на спеціальних бланках, у цьому разі може бути ще й сертифікатом про походження або доповнюватися ним;

рахунок-специфікація поєднує реквізити рахунку та специфікації. У ньому зазначається ціна за одиницю відповідно до видів і сортів, а також загальна вартість усієї партії товару. Випикують, якщо партія містить різні за асортиментом товари;

попередній рахунок випикується, якщо приймання товару відбувається в країні призначення або в разі часткових поставок. Містить інформацію про кількість і вартість тієї партії товару, яка підлягає оплаті. Після приймання всієї партії продавець випикує рахунок-фактуру, за яким здійснюється остаточний розрахунок;

проформа-рахунок (proforma invoice), як і рахунок, містить відомості про ціну та вартість партії, але не є розрахунковим документом, оскільки не містить вимоги щодо сплати зазначеної суми. Може бути випикуватися на відвантажений, але не проданий товар або навпаки. Найчастіше випикується у разі поставки товарів на консигнацію, на виставки, ярмарки, аукціони. У ньому може зазначатися сума, яку власник товару (консигнатор) розраховує отримати, та його витрати з відправлення.

Документи, які дають кількісну характеристику товару, такі:

специфікація – перелік видів і сортів товарів, які входять до певної партії, з визначенням для кожного місця кількості та роду товарів. Специфікація доповнює рахунок на поставлені товари різних сортів і найменувань;

технічна документація, яку вимагають у разі поставок обладнання і технічних споживчих товарів. До неї належать: паспорт, формуляри й опис виробів, інструкції з монтажу й експлуатації, схеми, креслення, інформація про за частини. Інший перелік необхідної технічної документації міститься в стандартах або технічних умовах, що є невіддільною складовою контракту;

пакувальний лист містить перелік усіх сортів і видів товару, який є у кожному товарному місці (ящику, коробці тощо). Використовується як доповнення до рахунку-фактури, якщо постачається велика кількість найменувань товарів або вміст кожного місця відрізняється.

Документи, які свідчать про якість товару, такі:

сертифікат якості засвідчує якість фактично поставленого товару та його відповідність умовам контракту. Тобто у ньому наводиться характеристика товару або засвідчується відповідність стандартам і технічним умовам замовлення. Цей документ видають відповідні компетентні організації, державні органи, торговельні палати, спеціальні лабораторії як у країні експортера, так і в країні імпортера. Сертифікат якості може видати і фірма-виробник;

гарантійне зобов'язання підтверджує, що поставлений товар відповідає умовам контракту, і може містити також гарантію постачальника відносно безперебійної роботи товару;

протокол випробувань складається після спільних з представником покупця повних випробувань у заздалегідь установлений термін на підприємстві продавця, висилається замовнику негайно після таких випробувань;

дозвіл на відвантаження видається представником покупця після проведення випробувань. Містить дані про дату поставки за контрактом, дату готовності та дату проведених випробувань і є свідченням того, що певний товар можна відправляти за призначенням.

Документи за платіжно-банківськими операціями:

- інструкція щодо банківського переказу;
- заявка на банківську тратту;
- повідомлення про інкасовий платіж;
- повідомлення про платіж за товарним акредитивом;
- повідомлення про прийняття товарного акредитива;
- повідомлення про прийняття документів до оплати за товарним акредитивом;
- заявка на банківську гарантію;
- банківська гарантія;
- гарантійний лист за товарним акредитивом;

інкасове доручення;
форма подання документів;
заявка на товарний акредитив;
товарний акредитив;
повідомлення про відкриття товарного акредитива;
повідомлення про переказ товарного акредитива;
повідомлення про зміни товарного акредитива;
банківська тратта;
переказний вексель;
простий вексель;
боргове зобов'язання.

Страхові документи:

страховий поліс – це документ, що його видає страховик, який підтверджує договір страхування, в якому страховик зобов'язується за конкретну плату відшкодувати страхувальнику збитки, пов'язані з ризиками та нещасними випадками, зазначеними в договорі. Видається після сплати страхової премії. Виокремлюють такі види страхових полісів: рейсовий поліс, генеральний поліс, змішаний поліс;

страховий сертифікат засвідчує, що страхування відбулося, і використовується в тому разі, коли товари застраховані на умовах генерального або невалютованого полісу. Його можна обміняти на страховий поліс (визнається в більшості країн);

страхова об'ява (бордеро) оформлюється, якщо страхувальник повідомляє страховику детальну інформацію щодо окремих відправлень, на які поширюється договір страхування;

рахунок страховика, який він видає із зазначенням суми страхування та вимогою сплатити цю суму;

ковернот видає страховик для повідомлення страхувальника, що його інструкції зі страхування виконано, або для засвідчення здійсненого агентом страхування на користь страхувальника.

Транспортні документи виписує вантажоперевізник для підтвердження перевезення. Види цих документів відрізняються залежно від транспорту, що був використаний.

При морських перевезеннях:

коносамент, що його видає судновласник вантажовідправнику. Зазвичай укладається у трьох або більше екземплярах: один – для вантажовідправника або експедитора, другий – для вантажоотримувача,

третій – для судновласника. Розрізняють такі види коносаментів: іменний, ордерний, на пред'явника, прямий (або наскрізний) коносамент, делівері-ордер (або пайовий коносамент), оборотний коносамент комбінованого перевезення, морська накладна, штурманська розписка;

докова розписка, яку видає керівництво порту про прийняття товару на склад.

При залізничних перевезеннях:

залізнична накладна або накладна міжнародних сполучень – договір перевезення між вантажовідправником та адміністрацією залізниці. Широко використовується форма накладної, яка розроблена згідно з Міжнародною конвенцією МГК і Конвенцією СМГС щодо вантажних перевезень. У вантажовідправника залишається дублікат, а оригінал рухається разом з вантажем. До кожної накладної додається товаросупровідна документація (відвантажувальна специфікація, сертифікат якості, пакувальний лист та ін.);

дорожня відомість є обліковим документом і складається для кожної накладної.

При авіаперевезеннях:

авіавантажна накладна, яку заповнює вантажовідправник у трьох екземплярах і видає перевізнику разом з товаром (на кожному з них робиться примітка, для кого призначено цей екземпляр). Не є товаророзпорядчим чи передавальним документом і часто використовується як митна декларація, в якій міститься детальний опис вантажу.

При автодорожніх перевезеннях:

накладна автодорожнього перевезення, що має містити відомості, які передбачаються Конвенцією про договір міжнародного дорожнього перевезення вантажів (КДПД);

бордеро – перелік вантажів, які перевозяться вантажними автомобілями. Додається до накладної і може містити посилання на неї.

При внутрішніх перевезеннях:

універсальний транспортний документ підтверджує перевезення вантажу одним або кількома видами транспорту територією однієї або кількох країн відповідно до будь-якої міжнародної конвенції, яка може бути застосована;

документ змішаного або комбінованого перевезення відповідає вимогам Конвенції про міжнародні змішані перевезення вантажів.

Крім транспортних документів, необхідно також оформлювати інші документи, які забезпечують перевезення, зокрема такі:

- розписка в отриманні вантажу;
- гарантійний лист;
- експедиторське свідоцтво про транспортування;
- підтвердження фрахту тоннажу;
- заява-вимога про відправлення;
- фрахтовий рахунок;
- повідомлення про прибуття вантажу;
- повідомлення про виникнення перешкод у поставці вантажу;
- повідомлення про поставку;
- вантажний маніфест;
- фрахтовий маніфест;
- контейнерний маніфест.

Транспортно-експедиторські документи – за їх допомогою оформлюють виконання експортером різних операцій з експедиції, оброблення вантажу, складування, організації перевезення тощо.

Виокремлюють такі види **транспортно-експедиторських документів**: доручення на відвантаження виписується або вантажовідправником, або вантажоотримувачем на бланку транспортно-експедиторської фірми і містить перелік операцій, що їх доручають виконати експедитору. До нього зазвичай додають копії товарних рахунків, імпоротної ліцензії або валютного дозволу;

- експедиторські інструкції;
- повідомлення експедитором агента-імпортера;
- повідомлення експедитором експортера;
- рахунок експедитора, в якому зазначають надані послуги та їх вартість;
- експедиторське свідоцтво про отримання вантажу (ФІАТА) необоротний документ, що підтверджує прийняття відповідальності за конкретну партію вантажу;
- повідомлення про відправлення;
- складська розписка експедитора;
- розписка в отриманні товарів (складська квитанція);
- товароскладська квитанція;
- ордер на видачу товару;
- ордер на обробку вантажу;
- пропуск на товар;
- документи на портові збори.

Митні документи:

митна декларація. В окремих країнах допускається подання попередньої або тимчасової декларації (для імпортера, на момент прибуття він не має точних відомостей про товар; для експортера – щодо тих товарів, за якими передбачено повернення раніше сплаченого мита);

експортні й імпортні ліцензії, які необхідно отримати за наявності в країні контролю за імпортом або експортом певного товару;

декларація валютного контролю, за допомогою якої контролюється надходження певної суми іноземної валюти (для експортера) або виділяється іноземна валюта згідно з умовами платежу (для імпортера);

валютна ліцензія – дозвіл на переказ певної суми іноземної валюти експортеру як оплати за поставлений товар;

вантажна декларація – загальний термін для документів, які містять усю необхідну для митниці інформацію щодо вантажу (фрахту). Складається за зразком, прийнятим у Конвенції з полегшення міжнародного морського судноплавства (Лондон, 1965 р.);

декларація про товари для внутрішнього споживання містить відомості про товари з метою імпортного митного очищення;

декларація про негайне митне очищення, в якій імпортер повідомляє митні органи про вивантаження товару та подає прохання на здійснення процедури з митного очищення;

митне повідомлення про поставку (митне очищення), в якому митні органи дають дозвіл на вивезення товару з митниці;

декларація про небезпечні вантажі – документ на перевезення небезпечних вантажів, які застосовуються під час перевезення небезпечних вантажів повітряним транспортом;

сертифікат (свідоцтво) про походження товару – загальний термін для документів, які видаються в країні експортера та засвідчують, що товар походить із конкретної країни;

сертифікат (ЮНКАД) – особливий сертифікат про походження товару, який охоплює товари, що підпадають під дію преференційного режиму в межах загальної системи преференцій;

консульська фактура – документ, що його готує експортер у своїй країні та подає до дипломатичного представництва країни імпортера для підтвердження можливості не сплачувати консульський збір. Подання консульської фактури обов'язкове в тих країнах, де імпортні товари обкладаються адвалорними митами;

свідоцтво про районне найменування повідомляє, що зазначений товар відповідає конкретному найменуванню, прийнятому в цьому районі (наприклад, портвейн, шампанське, сир рокфор);

сертифікат відповідності – документ, що виданий для підтвердження того, що продукція відповідає встановленим вимогам конкретного стандарту чи іншого нормативного документу;

акт технічного огляду технологічного транспортного засобу або акт на списання основних засобів (заява – для фізичних осіб) – зняття технологічного транспортного засобу з обліку у зв'язку з його відчуженням здійснюється тільки після технічного огляду транспортного засобу з метою звірки відповідності агрегатів, що мають ідентифікаційні номери, обліковим даним;

ветеринарне свідоцтво підтверджує, що живі тварини або птиця не заражені, а також надає інформацію щодо їх походження, вакцинації та інших видів оброблення;

санітарне свідоцтво підтверджує, що харчові продукти та продукти тваринництва придатні до споживання людьми;

фітосанітарне свідоцтво засвідчує незараженість рослин, плодів та овочів і придатність їх до споживання;

карантинне свідоцтво видається країною-експортером і підтверджує, що відповідні матеріали не заражені та походять з місцевостей, надійних у карантинній ситуації. Ветеринарне, санітарне, фітосанітарне та карантинне свідоцтва видаються в країні експортера та підтверджують, що товар не є зараженим;

декларація про товари для митного транзиту – документ, відповідно до якого особа в передбаченій формі й способом повідомляє про бажання помістити товари під транзитну процедуру та визначає дані транзитної операції («Дані митної декларації окремого типу» (IE015) та роздруківку такої декларації у формі транзитного супровідного документа (ТСД));

транзитне гарантійне свідоцтво – це національний митний документ, який дає можливість провозити вантажі митним транзитом;

міжнародна митна декларація – міжнародний документ митного транзиту згідно з положеннями Міжнародної конвенції 1952 р. про полегшення умов залізничних перевезень вантажів через кордони;

книжка міжнародного дорожнього перевезення (МДП) є міжнародним документом транзиту, що його надає асоціація, яка уповноважена митними органами та яка надає гарантії. У цьому випадку вантажі перевозять в автотранспортних засобах і контейнерах згідно з вимогами Митної

конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП;

книжка АТА (ATA Carnet) – міжнародний митний документ, який видається згідно з Митною конвенцією 1961 р. про тимчасове ввезення вантажів із застосуванням книжки АТА. Містить міжнародну гарантію, може використовуватися замість національних митних документів і як гарантія стосовно імпортного мита та податків для забезпечення тимчасового ввезення товарів і за необхідності транзиту.

3.3. Міжнародні торговельні терміни Інкотермс

В Інкотермс-2020 можна виділити **чотири групи правил базисних умов поставок товару (Е, F, С і D)**. В основу цієї класифікації покладено **два принципи**: визначення обов'язків сторін щодо перевезення товару, що поставляється, і збільшення обов'язків продавця від мінімальних до максимальних:

група Е – умова поставки EXW, згідно з яким продавець тільки надає товар в розпорядження покупця в своїх приміщеннях;

група F – умови поставки FCA, FAS і FOB, у рамках якої продавець зобов'язаний передати товар зазначеному покупцем перевізнику;

група С – умови поставки CFR, CIF, CPT і CIP, відповідно до яких продавець зобов'язаний укласти договір перевезення, але не приймаючи на себе ризик втрати або пошкодження товару, або додаткові витрати внаслідок подій, що відбулися після відвантаження та відправлення;

група D – умови поставки DAP, DPU і DDP, при яких продавець має нести всі витрати та ризики, необхідні для доставки товару до пункту призначення.

Усі терміни, що входять до складу Інкотермс, позначені у вигляді аббревіатури, перша буква в якій вказує на **момент і місце переходу зобов'язань від постачальника до отримувача**:

Е (Departure, відвантаження) – зобов'язання переходять до покупця безпосередньо в момент відправки та, відповідно, в місці відправлення товару;

F (Main carriage unpaid, основне перевезення не оплачено) – точкою переходу зобов'язань є термінал відправлення перевезення за умови, що основна частина транспортування залишається неоплаченою;

C (Main carriage paid, основне перевезення оплачено) – оплата основного перевезення проводиться в повному обсязі, зобов'язання переходять у момент надходження вантажу до терміналу прибуття;

D (Arrival, прибуття, повноцінна доставка) – перехід зобов'язань здійснюється в момент прийняття товару покупцем.

10.09.2019 р. було опубліковано новий дев'ятий випуск правил Інкотермс-2020, який вступив у силу з 01.01.2020 р. (видання ICC № 723). Універсальні терміни Інкотермс-2020 зображено на рис. 3.1.

Універсальні терміни першого класу правил Інкотермс-2020	
EXW	– Ex Works (Франко-завод). Указується назва міста. Продавець зобов'язаний: надати готовий до відвантаження товару. Покупець зобов'язаний: виконати експортне, імпортне митне оформлення і доставити товар. Ризики переходять у момент передання товару на складі продавця. Основна відмінність – базис поставки EXW покладає на продавця мінімальні обов'язки
FCA	– Free Carrier (Франко-перевізник). Указується назва міста. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення і відвантажити товар перевізнику, призначеному покупцем. Покупець зобов'язаний: доставити товар і виконати імпортне митне оформлення. Ризики переходять у момент передання продавцем товару перевізникові
CPT	– Carriage Paid To (фрахт/перевезення оплачені до). Указана назва місця призначення. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення і доставити товар в узгоджене місце призначення. Покупець зобов'язаний: розвантажити товар і виконати імпортне митне оформлення. Ризики переходять у момент передання продавцем товару перевізникові
CIP	– Carriage and Insurance Paid To (фрахт/перевезення та страхування оплачені до). Указана назва місця призначення. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення, застрахувати та доставити товар в узгоджене місце призначення. Покупець зобов'язаний: розвантажити товар і виконати імпортне митне оформлення. Ризики переходять у момент передання продавцем товару перевізникові
DPU	– Delivered Named Place Unloaded (поставка на місце вивантаження). Указана назва місця призначення. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення, доставити товар до призначення і вивантажити його. Покупець зобов'язаний: прийняти товар і виконати імпортне митне оформлення. Ризики переходять у місці призначення після повного вивантаження
DAP	– Delivered At Point (поставка в пункті). Указана назва місця призначення. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення і доставити товар до узгодженого пункту призначення. Покупець зобов'язаний: розвантажити товар і виконати імпортне митне оформлення. Ризики переходять у пункті призначення
DDP	– Delivered Duty Paid (поставка з оплатою мита). Указана назва місця призначення. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення, доставити товар до обумовленого місця призначення і виконати імпортне митне оформлення зі сплатою мита. Покупець зобов'язаний: розвантажити та прийняти товар. Ризики переходять у місці призначення. Основна відмінність – базис поставки DDP покладає на продавця максимальні обов'язки

Рис. 3.1. Універсальні терміни Інкотермс-2020

Інкотермс-2020 передбачено використання одинадцяти правил, розподілених на два окремі класи:

перший клас включає сім правил Інкотермс-2020, які можуть застосовуватися незалежно від обраного виду транспорту і його кількості. Цей клас охоплює терміни: EXW, FCA, CPT, CIP, DAP, DPU і DDP;

у другому класі правил Інкотермс-2020 пунктом поставки та місцем, до якого здійснюється перевезення товару покупцеві, є порти. Тому цей клас називається «Для морського та внутрішнього водного транспорту». До нього належать терміни: FAS, FOB, CFR і CIF.

Терміни, що застосовуються до вантажних перевезень, здійснюваних морським та іншими видами транспорту, зображено на рис. 3.2.

Терміни, що застосовуються до вантажоперевезень, які здійснюються морським та іншим водним транспортом	
FOB – Free On Board (вільно на борту). Указано порт відвантаження. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення, доставити товар у порт відвантаження та завантажити на борт судна призначеного продавцем. Покупець зобов'язаний: доставити товар у порт розвантаження, а також виконати імпортне митне оформлення. Ризики переходять на борт судна з моменту повного вантаження	
FAS – Free Alongside Ship (вільно вздовж борту судна). Указаний порт відвантаження. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення і розмістити товар у порту відвантаження вздовж борту судна, призначеного продавцем. Покупець зобов'язаний: здійснити завантаження товару на судно та доставити в порт розвантаження, а також виконати імпортне митне оформлення. Ризики переходять у порту в момент розміщення товару вздовж борту судна	
CFR – Cost and Freight (вартість і фрахт). Указується порт призначення. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення, здійснити завантаження товару на борт судна та доставити в порт розвантаження. Покупець зобов'язаний: розвантажити та прийняти товар у порту розвантаження, а також виконати імпортне митне оформлення. Ризики переходять на борт судна з моменту повного вантаження	
CIF – Cost, Insurance and Freight (вартість, страхування і фрахт). Указується порт призначення. Продавець зобов'язаний: виконати експортне митне оформлення, застрахувати, здійснити завантаження товару на борту судна та доставити в порт розвантаження. Покупець зобов'язаний: розвантажити та прийняти товар у порту розвантаження, а також виконати імпортне митне оформлення. Ризики переходять на борту судна з моменту повного вантаження	

Рис. 3.2. Терміни Інкотермс-2020 щодо вантажоперевезень

Основні спільні та відмінні риси Інкотермс-2020 і Інкотермс-2010 зображено на рис. 3.3 і 3.4. Зміни, внесені в Інкотермс-2020 року, хоча і не такі масштабні, як очікувалося, порівняно з Інкотермс-2010, але є позитивним моментом.

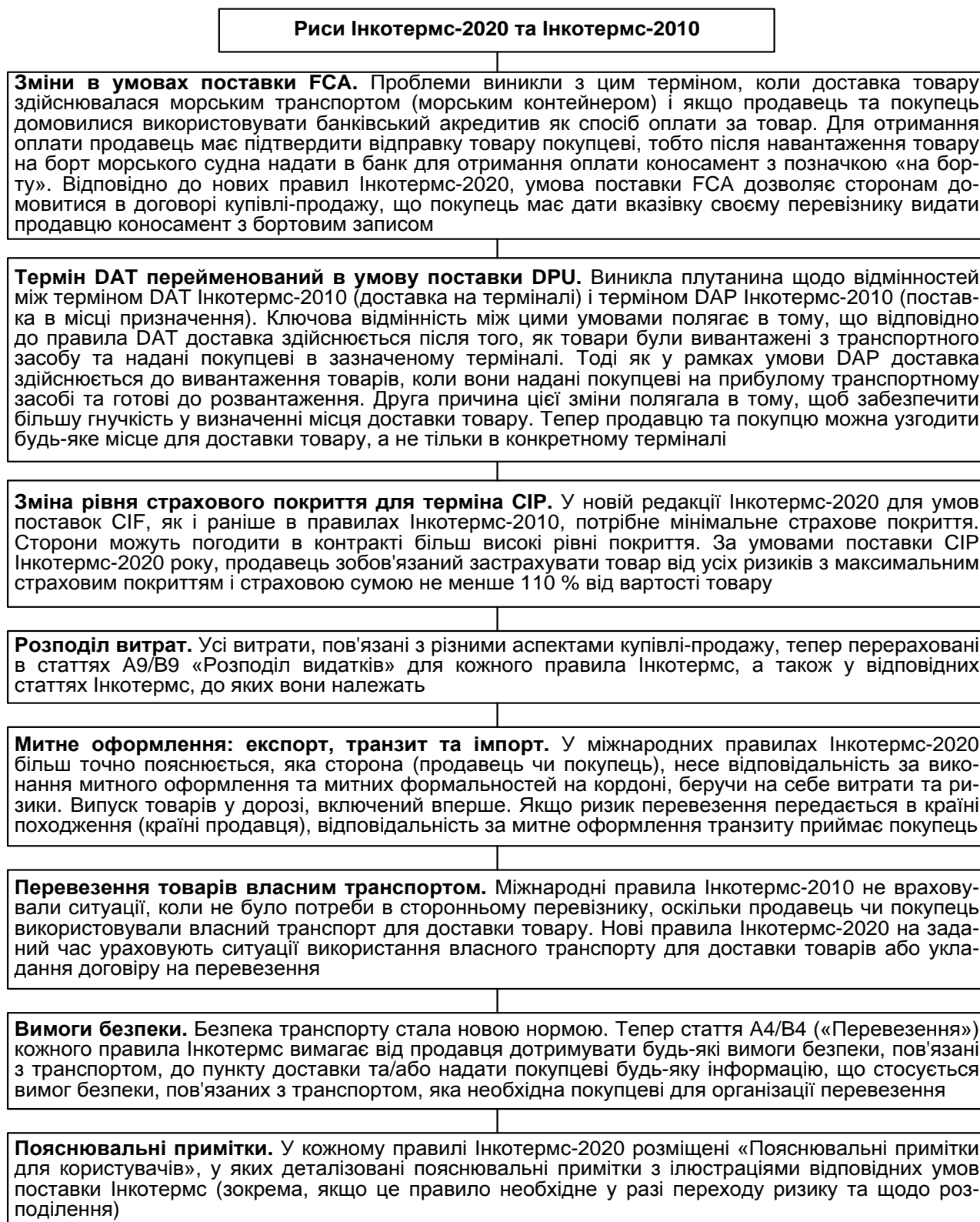

Рис. 3.3. Основні риси Інкотермс-2020 та Інкотермс-2010

Інкотермс-2020

Умови поставки DPU Інкотермс-2020. Розшифровується Delivered Named Place Unloaded named place of destination – поставка на місце вивантаження. Указана назва місця призначення. Вважається, що продавець виконав свої зобов'язання з постачанням тоді, коли товар, випущений у митному режимі експорту, розвантажений з прибулого транспортного засобу та наданий у розпорядження покупця в зазначеному місці призначення

Умови поставки FCA Інкотермс-2020. Розшифровується Free Carrier – Франко-перевізник. Указана назва місця. Вважається, що продавець виконав свої зобов'язання з постачанням тоді, коли товар випущений у митному режимі експорту, завантажений на транспортний засіб перевізника, вказаний покупцем у вказаному місці

Умови поставки CIP Інкотермс-2020. Розшифровується Carriage and Insurance Paid To named place of destination – фрахт/перевезення та страхування оплачені до. Указана назва місця призначення. Вважається, що продавець виконав свої зобов'язання по постачанню тоді, коли він передав застрахований на користь покупця товар, випущений в митному режимі експорту, своєму перевізнику для перевезення до місця призначення

Інкотермс-2010

Умови поставки DAT Інкотермс-2010. Розшифровується Delivered At Terminal named terminal of destination – поставка на термінали. Указана назва терміналу. Вважається, що продавець виконав свої зобов'язання з постачанням тоді, коли товар, випущений у митному режимі експорту, розвантажений з прибулого транспортного засобу та наданий у розпорядження покупця в узгодженому терміналі

Умови поставки FCA Інкотермс-2010. Розшифровується Free Carrier named place – Франко-перевізник. Указана назва місця. Вважається, що продавець передасть товар, випущений у митному режимі експорту, шляхом предання призначеному покупцем перевізнику в названому місці

Умови поставки CIP Інкотермс-2010. Розшифровується Carriage and Insurance Paid To named place of destination – фрахт/перевезення та страхування оплачені до. Указана назва місця призначення. Вважається, що продавець передасть застрахований товар, випущений у митному режимі експорту, названому ним перевізнику для перевезення товару до місця призначення

Рис. 3.4. Основні відмінності Інкотермс-2020 та Інкотермс-2010

Організаціям, що активно використовують правила Інкотермс-2010, не потрібно проводити серйозну перепідготовку фахівців для впровадження Інкотермс-2020. Інкотермс-2020 – це остання версія правил, термін дії якої пролонговано до 2030 р. Наступний перегляд правил Інкотермс відбудеться в 2029 р. У поточному часі можливі технологічні поправки,

щодо подій, пов'язаних з цифровою торгівлею, і поширенням використання контрактів на інтелектуальну власність.

У міжнародній практиці трактування перевізниками й експедиторами деяких умов поставок згідно з різними редакціями правил інтерпретації комерційних термінів у договорах перевезення і транспортно-експедиторських договорах переважно значно відрізняється від трактування цих самих термінів у міжнародних договорах купівлі-продажу. У результаті створюється високий ступінь ризику виникнення збитків учасників зовнішньоторговельної угоди через підміну понять умов поставки на службові терміни, які використовуються в транспортному експедируванні. Таким чином, від нової редакції Інкотермс очікується більш детальне пророблення правил застосування комерційних термінів, що дасть змогу учасникам ЗЕД ефективніше здійснювати свою діяльність.

Література: [1 – 3; 5; 7; 10; 13; 14; 17; 29; 31; 32; 39; 43; 68; 70; 71].

Практична частина

Питання для самостійного вивчення

1. Забезпечення єдиного набору міжнародних правил Інкотермс для тлумачення найбільш уживаних термінів у зовнішній торгівлі.
2. Значення терміну «поставка зі сплатою мита» в Інкотермс-2020.
3. Сутність і структура міжнародного контракту купівлі-продажу.
4. Фінансові умови міжнародних контрактів купівлі-продажу.
5. Зовнішньоторговельна документація для виконання комерційної угоди. Стандартні документи та системи.
6. Управління експортно-імпортними ризиками.

Питання для самодіагностики

1. Історія виникнення та розвитку правил Інкотермс.
2. Характеристика та сутність Інкотермс.
3. Права й обов'язки сторін щодо постачання проданих товарів.
4. Принципи класифікації Інкотермс.

5. Правила Інкотермс-2010 та Інкотермс-2020, їх спільні риси та відмінності.

6. Терміни Інкотермс-2020 щодо вантажоперевезень.

Тестові завдання

1. У якому році були опубліковані перші правила Інкотермс:

- а) 1936;
- б) 1967;
- в) 2000?

2. Метою Інкотермс є:

- а) забезпечення єдиного набору міжнародних правил для тлумачення найбільш уживаних торговельних термінів у зовнішній торгівлі;
- б) забезпечення тлумачення торговельних термінів;
- в) забезпечення єдиного набору правил для тлумачення найбільш уживаних торговельних термінів у внутрішній торгівлі;
- г) забезпечення єдиного набору правил для визначення обов'язків осіб у зовнішній торгівлі.

3. Одним з головних принципів термінів Інкотермс є:

- а) момент, з якого з покупця на продавця переходить ризик випадкової втрати товару;
- б) визначення місця поставки вантажу;
- в) порядок розподілу витрат з доставки товару між продавцем і покупцем;
- г) виконання обов'язків за поставкою товару на місце.

4. До першого класу належать правила Інкотермс, які поширюються на:

- а) морський вид транспорту;
- б) річний водний транспорт;
- в) повітряний та наземний транспорти;
- г) всі види транспорту.

5. Скільки групи правил базисних умов поставок товару можна виділити в Інкотермс-2020:

- а) одну;
- б) п'ять;
- в) чотири?

6. Міжнародні торгові терміни не регулюють такі сфери торгових відносин:

- а) визначення дати поставки товару;
- б) розподілу між сторонами договору транспортних та інших витрат, пов'язаних з перевезенням вантажу;
- в) розподілу між сторонами договору торгових та інших витрат, не пов'язаних з перевезенням вантажу;
- г) урегулювання умов переходу відповідальності за ризики, пов'язані з загибеллю, втратою або псуванням товару в процесі транспортування.

7. Термін DDP передбачає, що:

- а) продавець надасть товар, що пройшов митне очищення;
- б) продавець надасть товар, що не пройшов митне очищення;
- в) митні платежі сплачуються за повними ставками;
- г) митні платежі сплачуються за преференційними ставками.

8. Термін «Франко-завод» означає, що:

- а) продавець вважається таким, що виконав свої обов'язки з постачання, коли він надасть товар у розпорядження покупця на своєму підприємстві чи в іншому названому місці (наприклад, на заводі, фабриці, складі тощо);
- б) продавець вважається таким, що не виконав свої обов'язки з постачання, коли він надасть товар у розпорядження покупця на своєму підприємстві чи в іншому названому місці (наприклад, на заводі, фабриці, складі тощо);
- в) продавець вважається таким, що виконав свої обов'язки з постачання, коли він надасть товар у розпорядження покупця на причалі порту;
- г) продавець вважається таким, що виконав свої обов'язки з постачання, коли він надасть товар у розпорядження покупця при перетині митного кордону.

9. Інкотермс:

- а) установлюють правила, які регулюють питання, пов'язані з доставкою товарів від продавця до покупця;
- б) визначають ціну експорту та імпорту товару;
- в) за допомогою цього документа здійснюється передання товару від продавця до покупця;
- г) визначає заборону та дозвіл на ввезення та вивезення товару з території України.

10. У нових правилах Інкотермс-2020 планували видалити терміни:

- а) CPT, CIP і DAP;
- б) EXW, FAS і DDP;
- в) FOB, CFR і CIF;
- г) CNI, DTP і DPP.

11. Який термін Інкотермс-2020 означає «вартість, страхування і фрахт»:

- а) CFR;
- б) CIF;
- в) FAS;
- г) FOB?

12. Перша буква, яка входить до складу Інкотермс, позначає, що зобов'язання переходять до покупця безпосередньо в момент відправки та, відповідно, в місці відправлення товару:

- а) F;
- б) D;
- в) C;
- г) E.

13. Франкування – це:

а) міжнародні правила, визнані урядовими органами, юридичними компаніями та комерсантами в усьому світу як тлумачення найбільш застосованих у міжнародній торгівлі термінів;

б) економічні та правові умови, які регулюють порядок включення до ціни тих чи інших витрат на транспортування, вантажні роботи, зберігання і страхування вантажів.

Ситуаційні та розрахункові завдання

Завдання 3.1. Розмістіть дії відповідно до груп термінів Інкотермс F, C, D, E:

товар доставляється основному перевізнику замовника; основну перевозку до зазначеного в договорі терміналу прибуття оплачує продавець; витрати по страховці несе покупець; імпорту розмитнення і доставку з терміналу прибуття основного перевізника здійснює покупець;

поставка до зазначеного в договорі імпортного митного терміналу оплачена, тобто експортні платежі й основне перевезення, включно

зі страховкою; оплачує продавець, митне очищення з імпорту здійснюється покупцем;

товар доставляється основному перевізнику замовника до зазначеного в договорі терміналу відправлення, експортні мита сплачує продавець;

поставка в місце призначення, вказане в договорі, імпортні мита та місцеві податки оплачуються покупцем;

товар забирається покупцем із зазначеного в договорі складу продавця, оплата експортних мит ставиться в обов'язок покупцеві;

товар доставляється до зазначеного в договорі порту призначення покупця; страховку основного перевезення, розвантаження та перевалки оплачує покупець;

те саме, що СРТ, але основне перевезення страхується продавцем;

товар доставляється замовнику в місце призначення, вказане в договорі, очищений від усіх митних зборів і ризиків;

товар доставляється до судна покупця; у договорі зазначається, що перевезення та завантаження оплачує покупець.

Завдання 3.2. Співвіднесіть аббревіатури: FAS, DDP, CIF, EXW з їх поясненнями:

розмитнення здійснюється продавцем;

морське перевезення здійснюється продавцем, а вивантаження з судна-покупцем;

завантаження вантажу здійснюється покупцем;

доставка до місця призначення здійснюється продавцем;

вивантаження з судна здійснюється продавцем;

розмитнення вантажу здійснюється покупцем;

доставка до порту завантаження здійснюється продавцем, а завантаження на судно-покупцем;

страхування вантажу здійснюється продавцем.

Завдання 3.3. Між німецькою фірмою й українським покупцем укладений контракт на постачання соєвої олії в Україну на умовах EXW Берлін (Інкотермс-2020). Транспортні умови, погоджені в контракті, передбачали,

що постачання товару відбувається відповідно до інструкцій, які покупець передає факсом продавцю не пізніше 14 днів до початку постачання. Крім того, завантаження товару має здійснюватися в чисті цистерни, що надає покупець. Товар був підготовлений до відправлення в погоджений термін. Але постачання не було здійснено через відсутність придатних до перевезення олії цистерн із вини покупців. У чому полягає помилковість дій покупця та продавця?

Завдання 3.4. Встановіть відповідність між терміном та його характеристикою (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Відповідності між термінами та визначеннями

Термін	Характеристика
1. EXW	а) продавець доставить товар обраному ним самим перевізнику
2. FAS	б) відповідальність продавця завершується під час передання товару покупцеві або найнятому ним перевізнику в приміщенні продавця (наприклад, на складі або у магазині)
3. CIF	в) відповідальність продавця припиняється після того, як товар доставлений до вказаного місця у країні покупця
4. DDP	г) продавець несе витрати за доставку до порту відправлення

Завдання 3.5. Одне з київських підприємств продало у США невелику партію жіночих велосипедів за умови доставки авіатранспортом у Нью-Йорк на базі постачання FCA (Інкотермс-2020), оплативши авіаперевізнику вартість транспортування від Борисполя до аеропорту в Нью-Йорку. Які обов'язки підприємства щодо здійснення цього постачання? У чому полягає помилковість його дій?

Розділ 4

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності

Мета – формування у студентів теоретико-прикладних знань з вивчення сутності класифікації та кодування товарів згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД).

Основні питання:

4.1. Призначення та структура Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.

4.2. Правила класифікації товарів.

4.3. Контроль правильності класифікації.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: ролі товарної номенклатури у митно-тарифному та нетарифному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності; принципів побудови УКТЗЕД; місця УКТЗЕД як нормативно-правового акта в організації митного контролю, для нарахування митних платежів, ведення статистики щодо зовнішньої торгівлі;

уміння: правильно визначати код товарів відповідно до УКТЗЕД з урахуванням приміток і правил інтерпретації;

комунікації: обґрунтування рішень щодо вибору визначення коду товару відповідно до УКТЗЕД;

автономність і відповідальність: ухвалення рішень щодо класифікації товарів для митних цілей та несення відповідальності в установленому законодавством порядку.

Ключові терміни: класифікація товарів, УКТЗЕД, Гармонізована система опису та кодування товарів, рівні деталізації, код товару, товарна позиція, правила інтерпретації.

4.1. Призначення та структура Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності

В Україні використовується **Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД)**, основу якої становить Гармонізована система опису та кодування товарів.

Гармонізована система опису та кодування товарів (ГС) – міжнародна номенклатура товарів, розроблена Всесвітньою митною організацією. До ГС входить близько 5 000 груп товарів; кожна група позначається шестизначним цифровим кодом. Товари впорядковані в логічну структуру та мають добре визначені правила для досягнення уніфікованої класифікації. ГС використовується понад 200 країн на основі власних Митних тарифів, а також для накопичення даних міжнародної торгової статистики.

УКТЗЕД – це систематизований перелік товарів, який включає код товару, його найменування, одиницю вимірювання та обліку. Усі предмети, що підлягають митному контролю, систематизовано у 21 розділах, 97 главах, 1 241 товарній позиції та 5 019 товарних підпозиціях, найменування і цифрові коди яких уніфіковано з Гармонізованою системою.

Кожний конкретний товар повинен однозначно визначатися в УКТЗЕД тільки одним кодом. Отже, система кодування забезпечує високий ступінь деталізації номенклатури товарів, водночас передбачаючи резерв для включення нових чи специфічних товарів.

Для забезпечення визначення коду товару тільки одним кодом в УКТЗЕД передбачено таке:

- групи товарів не повторюються за змістовністю;
- перелічені всі товари, що можуть перетинати кордон;

для виключення можливості присвоєння декількох кодів товару залежно від застосування критерію матеріалу, з якого він виготовлений, або призначення, класифікація товарів здійснюється відповідно до вимог «Основних правил інтерпретації класифікації товарів».

Щоб уникнути неправильної класифікації необхідно враховувати, що **УКТЗЕД складається з трьох частин:**

- основних правил інтерпретації УКТЗЕД;
- приміток до розділів і груп УКТЗЕД (розділ, група, позиція, підпозиція, категорія, підкатегорія);
- текстового опису групвань УКТЗЕД та їх цифрового позначення.

Рівні деталізації УКТЗЕД зображено на рис. 4.1.

27	10	00	27	11
Група				
Позиція				
Підпозиція				
Категорія				
Підкатегорія				

Рис. 4.1. Класифікаційні рівні позначення товарів Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності

Розділи нумеруються римськими цифрами, які не зазначаються у товарному кодi. Містять примітки, які мають юридичну силу для класифікації товарів (перше основне правило інтерпретації). На рівні розділів товари згруповано відповідно до галузей промисловості за сукупністю різних ознак товарів:

походження (розділи I, II, V);

функціональне призначення (розділи IV, XI, XII, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI);

хімічний склад (розділи III, VI, VII);

матеріал, з якого виготовлено товар (розділи VIII, IX, X, XIII, XIV, XV).

Групи мають двозначну нумерацію арабськими цифрами, яка не має зв'язку з нумерацією розділів. Перші два знаки товарного коду відповідають номеру групи, в якій цей товар класифікується. Містять примітки, які мають юридичну силу для класифікації товарів (перше основне правило інтерпретації). Сімдесят сьома група зарезервована та не містить текстового опису. На рівні груп товари деталізовано залежно від:

матеріалу, з якого їх виготовлено;

функцій, які вони виконують;

ступеня обробки.

У деяких групах міститься додатковий рівень класифікації – **підгрупи**, які пронумеровано римськими цифрами та які не відображено у структурі цифрового коду. Наприклад, група 39 складається з двох підгруп: «Первинні форми» (позиції 3901 – 3914) та «Відходи, обрізки та скрап; напівфабрикати; вироби» (позиції 3915 – 3926).

Для створення груп в УКТЗЕД використано принцип послідовності обробки товару – від сировини до отримання напівфабрикатів і готових виробів (сировина – напівфабрикати – готові вироби). Наприклад, живі корови класифікуються у товарній позиції 0102, їх м'ясо – у товарній позиції 0201, а готові харчові продукти, виготовлені з цього м'яса, у товарних позиціях 1601 і 1602.

Позиції мають чотиризначну нумерацію, в якій перші два знаки відповідають номеру групи, яка включає цю товарну позицію. Текстовий опис товарних позицій має юридичну силу для класифікації товарів (перше правило основних правил інтерпретації). Деталізація товарів на рівні позицій здійснюється за більш різноманітними та специфічними ознаками ніж на рівні груп.

Підпозиції є найнижчим рівнем деталізації товарів, на якому код товару та його текстовий опис відповідають УКТЗЕД. Мають шестизначну нумерацію, в якій перші чотири знаки відповідають товарній позиції, в якій міститься ця підпозиція. Тут використовуються додаткові ознаки деталізації товарів на доповнення до зазначених.

Категорії мають восьмизначну нумерацію, в якій перші шість знаків відповідають номеру підпозиції, яка включає цю категорію. Деталізація товарів відповідає Комбінованій номенклатурі Європейського Союзу.

Підкатегорії містять опис товару та його десятизначний товарний код.

Розроблена система кодування дозволяє, за необхідності, провести подальше розширення номенклатури товарів без порушення системи класифікації. Вона передбачає резерв для включення нових чи специфічних товарів.

Структуру коду товару в УКТЗЕД України наведено на рис. 4.2.

Код товару відповідно до УКТЗЕД (десять знаків)									
X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Код товару відповідно до ГС (шість знаків)						Додаткова деталізація Європейської Співдружності (сьомий і восьмий знаки)			
Код товару відповідно до КН ЄЕС (вісім знаків)								0	0

Рис. 4.2. Структура коду товару в Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності

Десятизначний цифровий код УКТЗЕД складається з таких елементів: перші шість цифр означають код товару за ГС; ті самі шість цифр плюс сьомий і восьмий знаки утворюють код товару за Комбінованою номенклатурою Європейського Союзу; дев'ята та десята цифри (поки що в усіх випадках «0») призначені для можливої деталізації в майбутньому тих чи інших товарних позицій з урахуванням інтересів України. Структура десятизначного цифрового кодового позначення товарів в УКТЗЕД включає код групи (перші два знаки), товарної позиції (перші чотири знаки), товарної підпозиції (перші шість знаків), товарної категорії (перші вісім знаків), товарної підкатегорії (десять знаків). Для докладнішої товарної класифікації використовується сьомий, восьмий, дев'ятий та десятий знаки цифрового коду.

Розглянемо структуру десятизначного коду УКТЗЕД, на прикладі статуетки з фаянсу яка класифікується в товарній підкатегорії 6913909800 (рис. 4.3).

Перші два знаки коду 69 описують назву товарної групи, в нашому випадку це вироби з кераміки. Чотири знаки 6913 дають більш детальний опис на рівні товарної позиції, як статуетки та інші керамічні вироби. Оскільки наша статуетка з фаянсу розглядаємо код на рівні наступних шести знаків 691390 – як інші (наша статуетка не з порцеляни). Далі переходимо до класифікації на рівні останніх восьми і десяти знаків 6913909800 товарної категорії та товарної підкатегорії, які дають нам детальний опис нашої статуетки з фаянсу.

У Товарній номенклатурі (ТН) зустрічаються випадки, в яких опис позиції, підпозиції, категорії і підкатегорії збігаються. Тобто товарна позиція є недеталізованою, наприклад, 0409000000 «Мед натуральний».

Особливе значення в товарній номенклатурі має спеціальна *система пунктуації*, яка включає кому, крапку з комою, а також дві крапки.

Ця система пунктуації застосовується в текстовому описі товарних угруповань товарної номенклатури:

кома між двома частинами текстового опису угруповання Товарної номенклатури свідчить про те, що будь-який товар, указаний до коми, може бути виготовлений з будь-якого матеріалу;

крапка з комою зазначає поділ товарів з різними ознаками (характеристиками), об'єднані в одну товарну позицію або підпозиції. Тобто будь-які визначення у текстовому описі товарного угруповання Товарної номенклатури після крапки з комою не можуть застосовуватися до товарів, зазначених до крапки з комою;

дві крапки показують продовження деталізації товарного угруповання на іншому рівні.

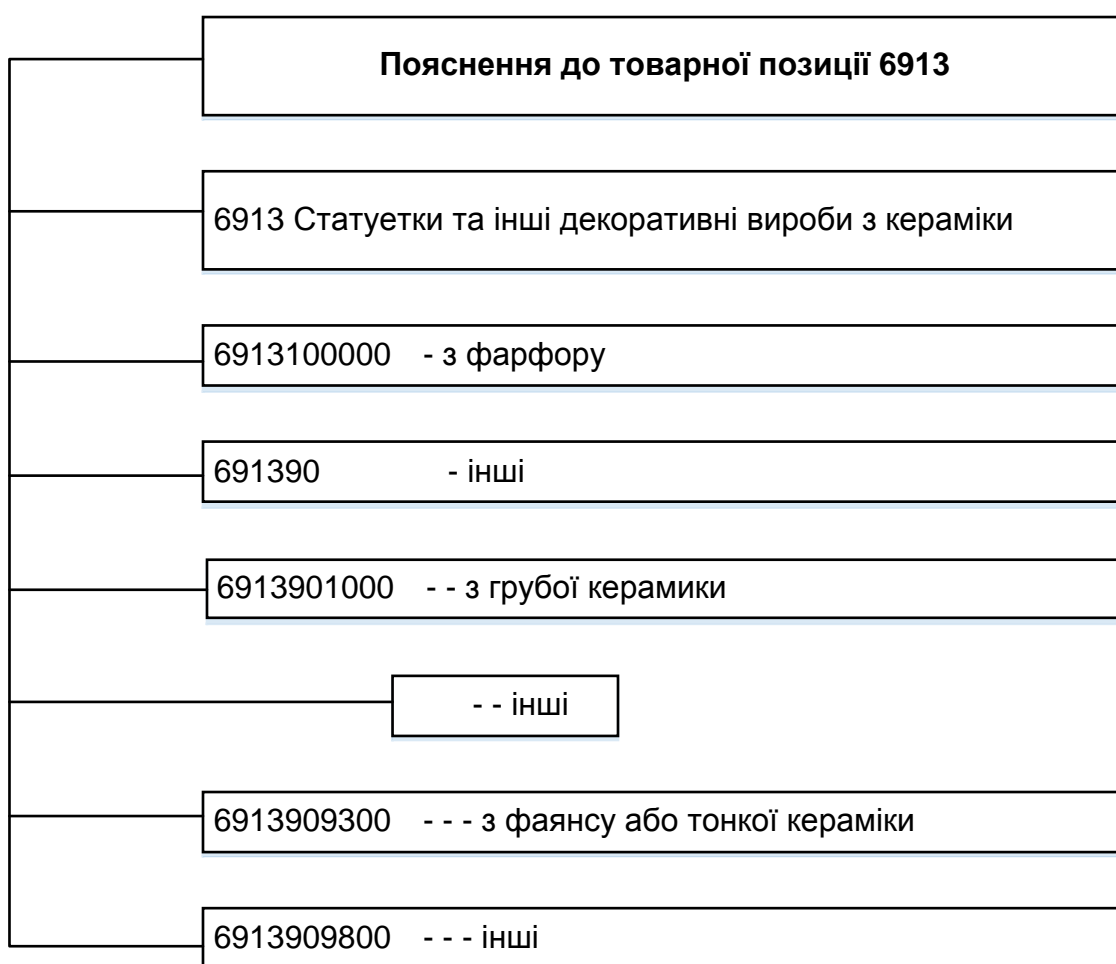

Рис. 4.3. Пояснення до товарної позиції

Однією з важливих особливостей УКТЗЕД є наявність так званої «дефісної системи». **Дефісна система** передбачає зазначення певної

кількості рисок (дефісів) перед текстовим найменуванням деталізованих угруповань УКТЗЕД (підпозицій, категорій, підкатегорій). Кількість дефісів відповідає рівню угруповання. Різна кількість проставлених дефісів показує глибину деталізації та полегшує пошук відповідного текстового найменування товару за певним алгоритмом – від меншого числа рисок (дефісів) до більшого. У деяких угрупованнях УКТЗЕД (позиціях і підпозиціях) присутні додаткові рівні деталізації, для яких не передбачено цифрового коду. Вони позначені символами « - » або « - - », проставленими перед текстовим описом. Без урахування вказаного текстового опису (за його наявності) товар класифікувати не можна. Наприклад, над підпозицією 0408 11 з текстовим описом «- - сушені» розташовано текстовий опис «- яєчні жовтки», навпроти якого відсутній цифровий код. Відповідно, текстовий опис підпозиції 0408 11 слід читати як «яєчні жовтки, сушені».

Здебільшого в УКТЗЕД на рівні угруповань (позицій, підпозицій, категорій та підкатегорій) виділено один або кілька видів товарів (виробів), які найбільше обертаються у світовій торгівлі. Для інших видів товарів призначено узагальнене угруповання з текстовим описом «інші» – так зване **«кошикове» угруповання**. Завдяки «кошиковим» угрупованням, які мають текстовий опис «- інші», в ТН включені всі без винятку товари.

Деякі товари можуть класифікуватися відповідно до матеріалу, з якого їх виготовлено; інші – залежно від функції, для якої ці товари призначено. Зрозуміло, свобода вибору між матеріалом і функцією не сумісна з вимогами УКТЗЕД. УКТЗЕД містить чіткі визначення та правила (основні правила інтерпретації, примітки до розділів і груп), які регулюють випадки часткового співпадіння змістовності угруповань в УКТЗЕД за позиціями або неможливості вибору відповідного угруповання УКТЗЕД. Це унеможлиблює уникнення часткових накладень – за умови, що товар (виріб) призначений для виконання кількох функцій або виготовлений з кількох матеріалів.

Примітки до розділів і груп товарної номенклатури регулюють спірні ситуації не тільки між матеріалом і функцією. Вони необхідні у разі ускладнень в оцінюванні, що є головним – матеріал, з якого виготовлено товар, чи його функціональне призначення, та у випадках різного ступеня оброблення товарів.

Таким чином, примітки до розділів і груп дозволяють провести чіткий розподіл між різними товарними позиціями та визначити їх пріоритети для проведення класифікації певних видів товарів. Певні примітки виключають конкретні товари з конкретних розділів, груп і товарних позицій. Наприклад, примітка 1(а) до групи 02 говорить про те, що у цю групу не включаються продукти, які не можуть використовуватись для вживання людиною, типу зазначених у товарних позиціях 0201, 0208 або 0210. Тобто, якщо свиняча туша (підпозиція 0203 11) з якихось причин не придатна для використання в якості їжі для людини (м'ясо зіпсувалося під час зберігання або було забито хвору тварину), то у такому випадку ця туша не може класифікуватись у групі 02, а повинна класифікуватись у групі 05 (товарний код 0511 99 80 00).

У примітках дається визначення термінів. **Терміни** застосовуються з метою спрощення текстового опису угруповань. Необхідно мати на увазі, що значення та трактування окремих слів і термінів в УКТЗЕД не обов'язково відповідають їх загальноприйнятому значенню та тлумаченню. Наприклад, значення терміну «трактор» (примітка 2 до групи 87) включає також автомобільні сідельні тягачі та інші автомобілі які призначені для буксування причепів. Значення даного терміну поширюється лише на групу 87. Разом з тим УКТЗЕД містить терміни, які поширюються на декілька груп або на всю УКТЗЕД. Виходячи з цього не завжди достатньо ознайомитись з примітками до певних розділів і груп. Необхідно вивчати з примітками до інших розділів і груп, які стосуються до подібних видів товарів, матеріалів, з яких вони виготовлені, та функцій, які вони виконують.

У деяких випадках примітки визначають особливості класифікації певних товарів. Наприклад: товари, скомплексовані у набори (примітка 3 до розділу VI); товари, які виготовлені з кількох матеріалів (примітка 5 до XV); суміші різних продуктів (примітка 1 до групи 09); частини товарів (примітка 3 до групи 94); приладдя (примітка 3 до групи 95). Ці видання містять коментарі до кожної товарної позиції ГС з описом товарів, які включаються або виключаються з конкретної товарної позиції. Там, де це можливо, роз'яснюється вміст товарної позиції разом із технічним описом товарів (зовнішній вигляд, якісні характеристики, способи виготовлення і використання). Для цілей митного оформлення правильній класифікації товару належить найважливіше місце в діяльності декларантів (рис. 4.4).

Рис. 4.4. Порядок дій у здійсненні класифікації товарів згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності

Для класифікації товару або іншого вантажу:

визначається відповідна товарна позиція УКТЗЕД, у текстовому описі якої описано класифікований товар. Для цього необхідно прослідкувати, чи не існує відповідних приміток до розділу або групи, які регламентують класифікацію таких товарів;

після визначення відповідної товарної позиції послідовно визначаються: підпозиція, категорія та підкатегорія, текстовий опис яких відповідає товару;

якщо не існує товарної позиції, текстовий опис якої конкретно описує товар, послідовно застосовуються Основні правила інтерпретації УКТЗЕД (від другого до четвертого).

4.2. Правила класифікації товарів

Невід'ємною складовою Товарної номенклатури є **шість основних Правил інтерпретації класифікації товарів** (рис. 4.5), які слугують комплексним керівництвом для віднесення товару до певного класифікаційного угруповання.

Митні органи класифікують товари, тобто відносять їх до класифікаційних групувань, зазначених в УКТЗЕД. Рішення митних органів щодо класифікації товарів для митних цілей є обов'язковими для підприємств і громадян.

Перші чотири правила регламентують порядок визначення товарної позиції (перші чотири знаки коду), визначають порядок віднесення товару до певної товарної позиції.

Застосовуються перші чотири правила виключно послідовно та тільки в разі неможливості застосування попереднього правила для класифікації товару допускається застосування наступного.

П'яте правило стосується класифікації упаковки, футлярів, тари тощо.

Шосте правило може бути застосовано за необхідності визначення угруповання в рамках визначеної товарної позиції.

Правило 1: назви розділів, груп і підгруп наводяться лише для зручності користування. Для юридичних цілей класифікація товарів проводиться з огляду на найменування товарних позицій і відповідних приміток до розділів чи груп та, якщо такі тексти назв і примітки не вимагають іншого, відповідно до таких положень. Проте в багатьох випадках у розділі чи групі класифікується така різноманітність і кількість товарів, що всі їх неможливо охопити чи перелічити конкретно в назвах.

Друга частина цього Правила говорить про те, що класифікацію слід проводити відповідно до назв товарних позицій і відповідних приміток до розділів чи груп, якщо в цих назвах чи примітках не застережене інше, то відповідно до положень Правил 2, 3, 4 і 5, де це прийнятно.

Положення III а) є уточненням, що багато товарів класифікується в УКТЗЕД без подальшого звернення до Правил інтерпретації (наприклад, живі коні – товарна позиція 0101, фармацевтичні товари, застережені в Примітці 4 до групи 30, – товарна позиція 3006).

Основні правила інтерпретації класифікації товарів

ПРАВИЛО 1

Назви розділів, груп і підгруп наводяться лише для зручності користування. Для юридичних цілей класифікація товарів проводиться виходячи з найменувань товарних позицій і відповідних приміток до розділів чи груп і, якщо такі тексти назв і примітки не вимагають іншого, відповідно до таких положень

ПРАВИЛО 2

1. Будь-яке посилання у найменуванні товарної позиції на будь-який товар стосується також некомплектних чи незавершених товарів – за умови, що вони мають основні характеристики комплектних чи завершених товарів. Це Правило застосовується для посилання на комплектний чи завершений товар (чи такий, що класифікується як комплектний чи завершений згідно з цим Правилком), поданий незібраним чи розібраним.

2. Будь-яке посилання у найменуванні товарної позиції на будь-який матеріал чи речовину стосується також сумішей або сполучень цього матеріалу чи речовини з іншими матеріалами чи речовинами. Будь-яке посилання на товар з певного матеріалу чи речовини розглядається як посилання на товари, які повністю або частково складаються з цього матеріалу чи речовини. Класифікація товарів, які складаються більше ніж з одного матеріалу чи речовини, проводиться відповідно до Правила 3

ПРАВИЛО 3

Якщо згідно з Правилком 2 б) або з будь-яких інших причин товари, на перший погляд, можна віднести до двох або більше товарних позицій. Їх класифікація таких товарів проводиться таким чином:

1. Перевага надається тій товарній позиції, яка більш конкретно описує товар у порівнянні з найменуваннями товарних позицій, що дають більш загальний опис. Однак, коли кожна з двох або більше товарних позицій стосується лише частини матеріалів чи речовин, які входять до складу суміші чи багатокомпонентного товару, або лише до окремих частин товарів, що надходять у продаж у наборі, призначеному для роздрібною торгівлі, ці товарні позиції розглядаються рівнозначними щодо цього товару, навіть якщо одна з них має повніший або більш точний опис товару.

2. Суміші, багатокомпонентні вироби, які складаються з різних матеріалів або вироблені з різних компонентів, і товари, що надходять у продаж у наборах для роздрібною торгівлі, класифікація яких не може проводитися відповідно до Правила 3 а), класифікуються відповідно до матеріалу чи складових, які визначають основний характер цих товарів – за умови, що цей критерій можна застосувати.

3. Товари, класифікацію яких не можна провести відповідно до Правила 3 а) або 3 б) класифікуються у товарній позиції з найбільшим порядковим номером серед товарних позицій, які розглядаються

ПРАВИЛО 4

Товари, які не можуть бути класифіковані згідно з Правилами 1 – 3, класифікуються у товарній позиції, яка відповідає найбільш подібним товарам, що розглядаються

ПРАВИЛО 5

На додаток до наведених Правил для Поданого переліку товарів застосовуються такі правила:

1. Футляри для фотоапаратів, музичних інструментів, зброї, креслярського приладдя, прикрас, а також подібна тара (упаковка), яка має особливу форму та призначена для зберігання відповідних виробів або наборів виробів, придатних для довготермінового використання, і подана разом з виробами, для яких вона призначена, – разом з упакованими у них виробами. Однак ця вимога не поширюється на тару (упаковку), яка становить разом з виробами одне ціле та надає останньому істотно інший характер.

2. Відповідно до Правила 5 а) пакувальний матеріал і пакувальні контейнери, що поставляються разом з товарами, слід класифікувати разом, якщо вони відносяться до такого типу упаковки, яка використовується для упакування цих товарів. Однак це положення є необов'язковим у разі, якщо ці пакувальні матеріали або контейнери придатні для повторного використання

Рис. 4.5. Основні правила інтерпретації класифікації товарів

У положенні III б) зазначено «якщо в цих назвах чи Примітках не застережене інше». Тобто тексти назв товарних позицій і примітки до розділів чи груп є пріоритетними та враховуються насамперед для класифікації товару. Наприклад, у примітках до групи 31 ставиться умова, що до певних товарних позицій належать лише визначені товари. Отже, ці товарні позиції не можна тлумачити розширено для того, щоб включити в них товари, які інакше могли б потрапити до них відповідно до Правил 2 б).

Правило 2 застосовується для посилання на комплектний чи завершений товар (чи такий, що класифікується як комплектний чи завершений згідно з цим Правилком), поданий незібраним чи розібраним.

Перша частина Правил 2 а) (некомплектні чи незавершені товари) розширює змістовність будь-якої товарної позиції, до якої віднесено конкретний товар, для включення в неї не тільки комплектного, але і некомплектного чи незавершеного виробу – за умови, що в поданому вигляді цей виріб має основні властивості комплектного чи готового виробу. Положення цього Правилу також поширюються на заготовки, якщо вони не виділені в конкретну товарну позицію. Термін «заготовка» означає виріб, не готовий для безпосереднього використання, що має приблизну форму або контури готового виробу чи частини і який придатний до використання (крім виняткових випадків), лише для дороблення в готовий виріб чи частину. Напівфабрикати, що ще не мають властивої форми готових виробів (такі, як прутки, диски, труби тощо), не розглядаються як «заготовки». Беручи до уваги змістовність товарних позицій розділів I – IV, цю частину Правилу звичайно не застосовують до товарів цих розділів. Деякі випадки, що підпадають під це Правило, згадуються в Загальних положеннях до розділів чи груп (наприклад, розділ XVI і групи 61, 62, 86, 87 і 90).

Друга частина Правил 2 а) (товари, подані нескладеними чи розібраними) передбачає, що комплектні чи завершені (готові) вироби, подані нескладеними чи розібраними, класифікуються в тих же товарних позиціях, що і складені вироби. Таке подання товарів звичайно пов'язане з вимогами пакування, вантажно-розвантажувальних робіт (операцій) чи транспортування. Це Правило також стосується некомплектних чи незавершених виробів, поданих розібраними чи нескладеними, за умови, що вони розглядаються як комплектні чи завершені виробництвом вироби згідно з першою частиною цього Правилу. Відповідно до цього Правилу, термін

«товари, подані нескладеними чи розібраними» означає вироби, компоненти яких мають складатися за допомогою простих кріпильних виробів (гвинтів, гайок, болтів та ін.) або, наприклад, клепаанням чи зварюванням, – за умови, що для цього потрібні лише прості складальні операції. Нескладені компоненти виробу, що перевищують ту кількість, яка потрібна для складання цього виробу, потрібно класифікувати окремо.

Випадки, що підпадають під дію цього Правила, згадані в Загальних положеннях до розділів чи груп (наприклад, розділ XVI і групи 44, 86, 87 і 89). Беручи до уваги зміст товарних позицій розділів I – VI, цю частину Правила звичайно не застосовують до товарів цих розділів.

Правило 2 б) (суміші та сполучення матеріалів чи речовин) стосується сумішей і сполучень матеріалів чи речовин і товарів, виготовлених із двох або більше матеріалів чи речовин. Воно стосується товарних позицій, у яких вказується матеріал чи речовина (наприклад, товарна позиція 0503 – кінський волос), та товарних позицій, у яких вказується товар з конкретного матеріалу чи речовини (наприклад, товарна позиція 4503 – вироби з натурального короку). Слід зазначити, що це Правило застосовується лише в тому випадку, якщо в цих товарних позиціях чи Примітках до розділів чи груп не застережене інше (наприклад, товарна позиція 1503 – ляд-стеарин, незмішаний). Готові суміші, описані в Примітках до розділів чи груп або в товарній позиції, слід класифікувати відповідно до Правила 1.

Сутність Правила 2 б) полягає в розширенні будь-якої товарної позиції стосовно матеріалу чи речовини, включно з сумішами або сполученнями цього матеріалу чи речовини з іншими матеріалами чи речовинами. Дія цього Правила розповсюджується на розширення будь-якої товарної позиції стосовно товарів, виготовлених з цього матеріалу чи речовини, включаючи товари, виготовлені частково з цього матеріалу чи речовини. Це, однак, розширює товарну позицію не настільки, щоб включати в неї товари, які відповідно до Правила 1 не можна розглядати як такі, що відповідають опису в цій товарній позиції. Це відбувається тоді, коли добавка іншого матеріалу чи речовини позбавляє ці товари розпізнавальної ознаки тих видів товарів, що згадані в цій товарній позиції. Отже, суміші та сполучення матеріалів чи речовин і товари, виготовлені з більше ніж одного матеріалу чи речовини, якщо їх, на перший погляд, можна віднести до двох чи більше товарних позицій, повинні класифікуватися згідно з принципами Правила 3.

Правило 3 передбачає *три методи класифікації товарів*, які, на перший погляд, можуть бути віднесені до двох чи більше товарних позицій або згідно з умовами Правила 2 б), або за будь-якої іншої причини. Ці методи застосовуються в тій послідовності, в якій вони наведені в цьому Правилі. Отже, Правило 3 б) застосовується лише тоді, коли Правило 3 а) не доцільне для класифікації; якщо Правила 3 а) і 3 б) не доречні, то застосовується Правило 3 в).

Черговість застосування методів класифікації така:

- 1) точний опис товару;
- 2) розпізнавальна ознака;
- 3) товарна позиція, що йде останньою в порядку зростання кодів.

Це Правило може застосовуватися лише за умови, що в текстах товарних позицій або в Примітках до розділів чи груп не зазначене інше. Наприклад, Примітка 4 б) до групи 97 вимагає, щоб товари, що підходять за описом як до товарних позицій 9701 – 9705, так і до товарної позиції 9706, класифікувалися в одній з попередніх товарних позицій. Такі товари мають класифікуватися відповідно до Примітки 4 б) до групи 97, а не за цим Правилем.

Перший метод класифікації наводиться в Правилі 3 а), відповідно до якого товарній позиції, що забезпечує найбільш конкретний опис товарів, надається перевага перед товарною позицією, що дає більш загальний опис. Недоцільно встановлювати жорсткі правила, за якими можна визначити, чи дає одна товарна позиція більш конкретний опис товару, ніж інша; проте загалом слід зазначити, що:

товар більш конкретно характеризується за його назвою, ніж за назвою групи товарів (наприклад, електробритви та машинки для стрижки волосся з умонтованим електродвигуном включені в товарну позицію 8510, а не в товарну позицію 8508 як ручні електромеханічні інструменти чи в товарну позицію 8509 як електромеханічні побутові апарати з умонтованим електродвигуном);

якщо товари відповідають опису, що більш чітко ідентифікує їх, то цей опис є конкретнішим ніж той, за яким ідентифікація менш повна.

Можна навести такі приклади останньої категорії товарів:

текстильні килимки для салону автомобіля слід класифікувати не як частини та пристрої для автомобіля в товарній позиції 8708, а в товарній позиції 5703, де вони більш точно описані як килими;

не укладене в раму безпечне скло зі зміцненого (загартованого) чи багатошарового скла певної форми для застосування в літаках слід класифікувати не в товарній позиції 8803 як частину виробів товарної позиції 8801 чи 8802, а в товарній позиції 7007, де воно більш точно описано як безпечне скло.

Але якщо в двох чи більше товарних позиціях згадується лише частина матеріалів чи речовин, що входять до складу сумішей чи багатокomпонентних виробів, або лише частина виробів у наборі для роздрібної торгівлі, то ці товарні позиції слід розглядати як рівнозначні конкретні описи цих товарів, навіть якщо одна з них дає більш повний і конкретний опис, ніж інші. У таких випадках класифікація товарів має здійснюватися за Правилom 3 б) чи 3 в).

Другий метод стосується тільки для сумішей; багатокomпонентних товарів, складених з різних матеріалів; багатокomпонентних товарів, складених з різних компонентів; товарів, що входять у набір для роздрібної торгівлі. *Він використовується лише в тому разі, якщо Правило 3 а) не прийнятне.* У всіх цих випадках товари мають класифікуватися так, ніби вони складаються лише з матеріалу чи компонента, що надає їм основну розпізнавальну ознаку в тій мірі, в якій цей критерій застосовний.

Основна розпізнавальна ознака (критерій) може визначатися різними чинниками залежно від виду товару. Вона може, наприклад, визначатися природою матеріалу чи компонента, його обсягом, кількістю, масою, вартістю або роллю, що відіграє цей матеріал чи компонент у використанні товару. Застосовуючи це Правило до багатокomпонентних товарів, виготовлених з різних компонентів, слід брати до уваги не тільки ті товари, в яких ці компоненти приєднані один до одного, утворюючи практично нерозривне ціле, але і товари з роздільними компонентами, за умови, що ці компоненти пристосовані один до одного, доповнюють один одного, сукупно утворюючи одне ціле, що не дозволяє виставляти їх для продажу як окремі частини.

Прикладами останньої категорії товарів є:

попільнички, які складаються з підставки, що включає змінну чашу для попелу;

стелажі для домашнього зберігання спецій, які складаються зі спеціальної рами (звичайно дерев'яної) і відповідної кількості порожніх ємностей для спецій визначеної форми та розміру.

Компоненти таких багатокомпонентних товарів переважно вкладаються в загальне упакування. Застосовуючи це Правило, слід ураховувати, що термін «товари, що надходять у продаж у наборах для роздрібної торгівлі» стосується товарів, які:

складаються принаймні з двох різних виробів, які, на перший погляд, класифікуються у різних товарних позиціях. З цієї причини, наприклад, шість виделок для фонд'ю не можуть розглядатися як набір з погляду застосування цього Правила;

складаються з компонентів, зібраних разом з метою задовільнити конкретну потребу чи виконати певну роботу;

паковані так, що не вимагають перепаккування для продажу споживачеві (наприклад, у коробках чи ящиках).

Цей термін, отже, означає набори, що складаються, наприклад, з різних харчових продуктів, призначених для використання разом під час приготування готової до вживання страви. *Приклади наборів, що можуть класифікуватися відповідно до Правила 3 б):*

набори, що складаються з бутерброда з яловичиною, з сиром чи без нього в здобній булочці (товарна позиція 1602), упаковані з картопляними чипсами (смаженими у фритюрі) (товарна позиція 2004), – класифікуються в товарній позиції 1602;

набори, компоненти яких призначені для спільного використання під час приготування спагеті, що містять пакет сирих спагеті (товарна позиція 1902), маленький пакет тертого сиру (товарна позиція 0406) і маленьку консервну баночку томатного соусу (товарна позиція 2103), упаковані в картонну коробку, – класифікуються в товарній позиції 1902.

Правило, проте, не поширюється на набори продуктів, упакованих разом, і які складаються, наприклад, з:

банки креветок (товарна позиція 1605), банки гусячої печінки (товарна позиція 1602), банки сиру (товарна позиція 0406), банки бекону скибочками (товарна позиція 1602) і банки ковбасок (товарна позиція 1601);

пляшки спиртного напою товарної позиції 2208 і пляшки вина товарної позиції 2204.

Для цих двох прикладів, а також для подібних до них продовольчих наборів кожен продукт слід класифікувати окремо у відповідній йому товарній позиції.

Набори для перукаря, що складаються з електричної машинки для стрижки (товарна позиція 8510), гребінця (товарна позиція 9615), пари ножиць (товарна позиція 8213), щітки (товарна позиція 9603) і рушника з тканини (товарна позиція 6302), покладені в шкіряний футляр (товарна позиція 4202), – класифікуються в товарній позиції 8510. *Креслярські набори*, що складаються з лінійки (товарна позиція 9017), дискового калькулятора (товарна позиція 9017), транспортира (товарна позиція 9017), олівця (товарна позиція 9609) і стругачки для олівців (товарна позиція 8214), покладені в пластмасовий пенал (товарна позиція 4202), – класифікуються в товарній позиції 9017. Для згаданих наборів класифікація проводиться за одним чи декількома разом узятими компонентами, які можуть розглядатися як такі, що надають набору загалом його основну розпізнавальну ознаку. Це Правило не застосовується до товарів, що складаються з окремо упакованих частин, поданих разом, необов'язково в одному загальному упакуванні, у визначених кількісних співвідношеннях для промислового виробництва (наприклад, напоїв). Коли товари неможливо класифікувати відповідно до Правил 3 а) чи 3 б), їх слід класифікувати в останньої за зростанням кодів товарної позиції, серед в однаковій мірі прийнятних для розгляду під час класифікації цих товарів.

Під час класифікації за **Правилом 4** подані товари потрібно зіставити зі схожими (аналогічними) товарами для того, щоб визначити ті товари, до яких перші найбільш подібні. Подані товари класифікуються в тій самій товарній позиції, що й товари, до яких вони найбільш подібні. Схожість (подібність) товарів може залежати від багатьох чинників – таких, як вигляд, властива особливість, призначення.

Правило 5 а) (*футляри, коробки й аналогічні контейнери*) поширюється лише на такі контейнери, які:

мають особливу форму або підігнані так, щоб вмістити конкретний виріб чи набір виробів, тобто вони сконструйовані спеціально для конкретного виду виробу. Деякі з контейнерів повторюють форму виробу, який вони містять;

придатні для тривалого використання, тобто вони мають таку саму довговічність, як і самі вироби, для яких вони призначені. Ці контейнери слугують також для забезпечення збереженості виробів, коли вони не використовуються (наприклад, під час перевезення чи зберігання). Ці критерії відрізняють їх від звичайного упакування;

подані разом з виробами, для яких вони призначені, незалежно від того, що самі вироби можуть бути упаковані окремо для зручності транспортування. Подані окремо, ці контейнери класифікують у відповідних їм товарних позиціях;

контейнери такого виду, що звичайно продаються разом з відповідним виробом;

не додають цілому основної властивості.

Прикладами контейнерів, поданих разом з призначеними для них виробами, які слід класифікувати відповідно до цього Правила, є:

футляри та коробочки для ювелірних виробів (товарна позиція 7113);

футляри для електробритв (товарна позиція 8510);

футляри для біноклів і телескопів (товарна позиція 9005);

футляри та чохли для музичних інструментів (наприклад, товарна позиція 9202);

футляри та чохли для зброї (наприклад, товарна позиція 9303).

Прикладами контейнерів, що не підпадають під це Правило, є такі, як срібна чайниця зі вмістом чи декоративна керамічна вазочка, що містить солодоші.

Правило 5 б) (пакувальні матеріали та пакувальні контейнери) регулює класифікацію пакувальних матеріалів і пакувальних контейнерів, звичайно використовуваних для пакування товарів, до яких вони відносяться. Однак це положення не діє в тих випадках, коли ці пакувальні матеріали або пакувальні контейнери явно можуть бути використані повторно, наприклад, деякі сталеві чи залізні балони, цистерни для стиснутого чи скрапленого газу. Це Правило другорядне щодо Правил 5 а), тому класифікацію чохлів, футлярів та їм подібних контейнерів, згаданих у Правилі 5 а), слід проводити відповідно до цього Правил.

Для юридичних цілей класифікація товарів у підпозиціях будь-якої товарної позиції проводиться відповідно до назви підпозицій і приміток, які стосуються підпозицій, а також розглянутих Правил, – за умови, що порівнювати можна лише підпозиції одного рівня. У цих цілях до Правил 5 б) також можуть застосовуватися відповідні примітки до розділів і груп, якщо не обумовлено інше. Правила 1 – 5 застосовні з відповідними змінами для класифікації на рівні підпозицій у межах тієї самої товарної позиції.

Правило 6 оперує виразами із закріпленими значенням:

підпозиції одного рівня – підпозиції з одним дефісом (рівень 1) чи підпозиції з двома дефісами (рівень 2). Так, під час порівняльного аналізу двох чи більше підпозицій з одним дефісом у межах однієї товарної позиції за Правилком 3 а) можливість віднесення товару до однієї з них має визначатися лише за описом товару в цих підпозиціях з одним дефісом. Після того як підпозиція з одним дефісом, що дає найбільш конкретний опис товару, обрана і якщо сама підпозиція деталізується, тоді та тільки тоді береться до уваги опис на рівні підпозицій з двома дефісами та вибирається одна з них;

якщо не зазначено інше – крім випадків, коли Примітки до розділу чи групи несумісні з текстом підпозицій чи Примітками до підпозицій.

Це має місце, наприклад, у групі 71, де значення терміна «платина» в Примітці 4 б) до групи відрізняється від значення терміна «платина» в Примітці 2 до підпозицій. Тому для інтерпретації підпозицій 7110 11 і 7110 19 застосовується Примітка 2 до підпозицій, а не Примітка 4 б) до групи. Перелік ОВО, які використовуються в УКТЗЕД зображено в табл. А.1, додатка А.

Зміст підпозиції з двома дефісами не має виходити за межі тієї підпозиції з одним дефісом, до якої належить ця підпозиція з двома дефісами; а зміст підпозиції з одним дефісом не повинен виходити за межі тієї товарної позиції, до якої належить ця підпозиція з одним дефісом. *Основною одиницею вимірювання та обліку (ОВО)* кількості товарів в УКТЗЕД є одиниця маси – кілограм (кг). У разі потреби для цілей тарифного регулювання, нетарифного регулювання (ліцензування, квотування тощо), збирання та оброблення статистичних даних застосовуються додаткові ОВО. У третій графі УКТЗЕД наведено додаткові ОВО. Знак «–» означає, що додаткової ОВО немає, тобто використовується основна ОВО – кілограм.

4.3. Контроль правильності класифікації

Декларування товарів здійснюється митним брокером, який використовує право класифікації заявленого товару за поданими документами. Під час здійснення митного оформлення та огляду товарів інспектор

митниці перевіряє правильність класифікації товарів. У випадку виникнення сумнівів посадова особа митних органів може здійснити класифікацію товарів згідно з УКТЗЕД. Для розв'язання особливо складних і спірних випадків класифікації товарів згідно з УКТЗЕД у митних органах створені відповідні підрозділи – *відділи тарифів* і митної вартості.

З метою встановлення достовірних відомостей про товари та їх відповідності опису класифікаційних групувань УКТЗЕД митні органи можуть вимагати від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян зразки товарів і достовірні документи на такі товари для прийняття класифікаційного рішення.

До *достовірних документів* відносять: оригінали або завірені від правником (одержувачем) копії відомостей про фізико-хімічні властивості, основні стадії технології виробництва та призначення (використання) товарів. Достовірними документами вважаються офіційно видані книги, державні стандарти, технічні умови, каталоги фірм-виробників, креслення виробів з підписами виконавців і посадових осіб, які їх перевірили.

Техніко-технологічна документація необхідна для скорочення часу лабораторної експертизи, зменшення фінансових витрат і безпомилкового встановлення відомостей про товари та їх відповідність опису класифікаційних групувань УКТЗЕД. Ненадання матеріалів і товарознавчої інформації може бути причиною затримки митного оформлення товару. У випадку відмови суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності надати інформацію про товар митний орган має право відмовити йому в митному оформленні цього товару.

Підрозділом може бути ініційоване проведення повторного огляду його для уточнення наявності ознак товару, що є визначальними для їх класифікації згідно з УКТЗЕД. За потреби проводиться уточнення хімічних, фізичних характеристик товару, що не визначаються візуально та потребують інших методів дослідження. Цим підрозділом готується звернення та ініціюється забір проб і зразків для проведення експертизи в митній лабораторії. Узяття проб і зразків проводиться відповідно до порядку, визначеного Кабінетом Міністрів України.

Бланк запиту на проведення експертизи містить запитання, з отриманням відповідей на які можна буде провести однозначну класифікацію товарів. У випадку відсутності технічних чи інших можливостей проведення досліджень у митній лабораторії за місцезнаходженням митних

органів можливе звернення до центральної митної та спеціалізованих акредитованих лабораторій.

Результати досліджень оформлюються у вигляді висновків, які є підставою для прийняття остаточного рішення щодо класифікації товару. Слід зауважити, що Державною митною службою встановлюються певні терміни на проведення лабораторних досліджень і процедуру класифікації товарів.

З технічного погляду класифікація товарів, проведена митними органами, здійснюється відповідно до загальних принципів ведення Гармонізованої системи опису та кодування товарів, правил її тлумачення, прийнятих вимог і умов класифікації. Рішення щодо класифікації товарів оформлюється за встановленою формою та є обов'язковими для підприємств і громадян для митного оформлення товарів.

Розгляд класифікаційних питань, розв'язати які через їх складність не може підрозділ митниці нижчого рівня, передається митному органу вищого рівня з пропозицією щодо встановлення коду товару та з наданням наявних документів. Митний орган вищого рівня має право скасувати або змінити класифікаційне рішення, винесене підпорядкованим йому митним органом, якщо таке рішення прийнято на основі неповної або недостовірної інформації, а також у разі виявлення порушення правил класифікації товарів згідно з УКТЗЕД.

Митне оформлення товарів, проби та зразки яких відбиралися на дослідження, може бути закінчене тільки після отримання митним органом, де зберігаються ці товари, результатів. Рішення, прийняте митним органом на підставі результатів проведеного лабораторного дослідження, доводиться до відома власників вантажу та є обов'язковим для підприємств і громадян для митного оформлення товарів. Але слід зауважити, що рішення митних органів про класифікацію товарів використовуються лише для митних цілей і не призначені для використання іншими органами.

Порядок надання зразків товарів, техніко-технологічної документації на них, строки та порядок проведення експертизи, а також порядок розпорядження зразками та документацією визначаються Кабінетом Міністрів України.

Збільшення обсягів і зміни в структурі міжнародної торгівлі обумовлюють необхідність внесення доповнень, змін та уточнень до УКТЗЕД.

Необхідний також моніторинг змін і доповнень до міжнародної основи УКТЗЕД, пояснень та інших рішень щодо її тлумачення, ухвалених Всесвітньою митною організацією. Введення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності є одним з основних завдань митних органів, спрямованих на реалізацію митної політики України (рис. 4.6).

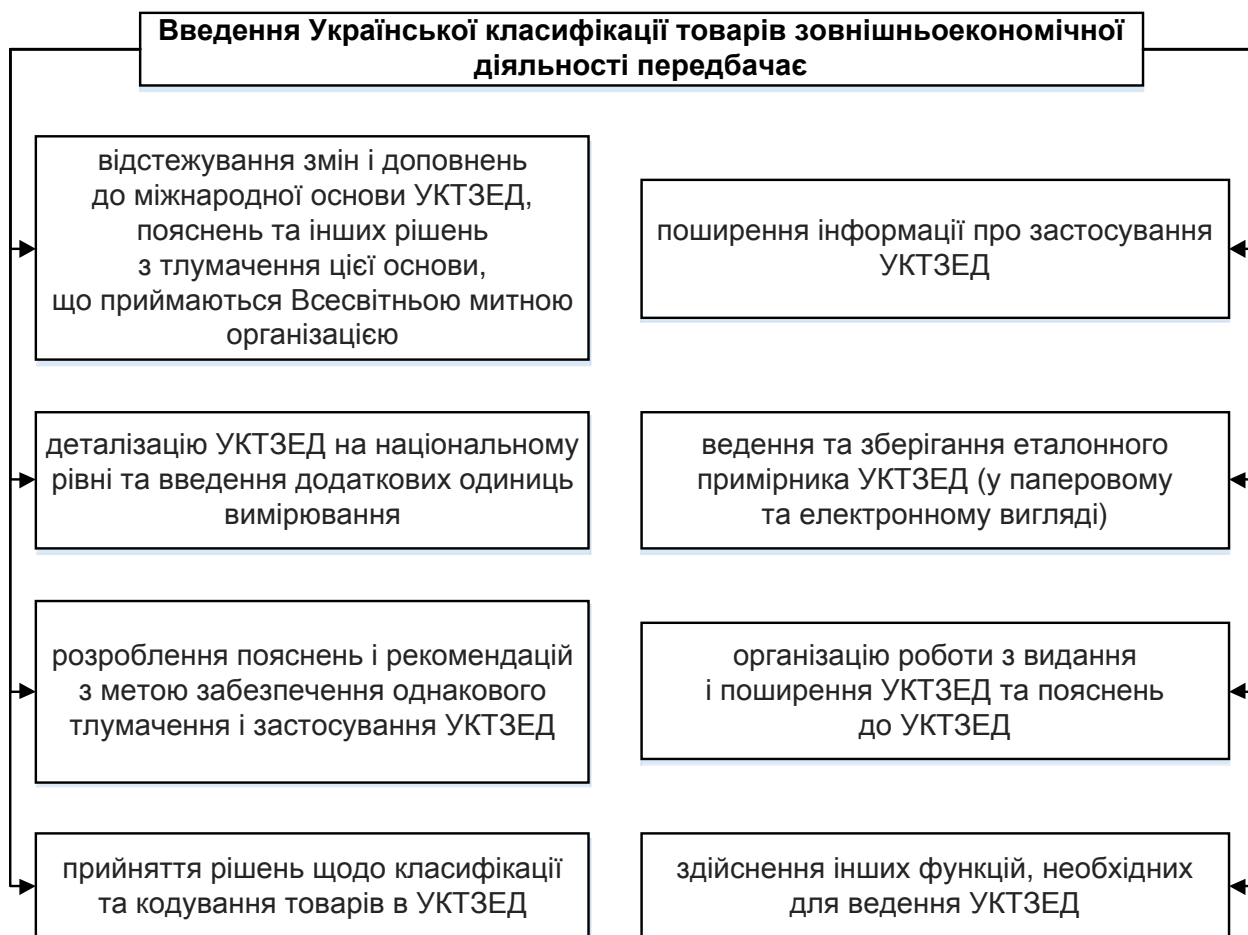

Рис. 4.6. Основні завдання Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності

Ведення УКТЗЕД здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Державною митною службою України розробляються пояснення та рекомендації для застосування УКТЗЕД як невід'ємний допоміжний інструмент, за сприянням якого створюються умови для класифікації товарів лише в одній товарній підкатегорії. В Україні триває розроблення національних Пояснень до УКТЗЕД; до його розроблення як допоміжний матеріал застосовуються Пояснення до Товарної

Номенклатури зовнішньоекономічної діяльності Співдружності Незалежних Держав.

За поданням центральних органів виконавчої влади або з власної ініціативи за погодженням із зацікавленими центральними органами виконавчої влади Державна митна служба приймає рішення про проведення деталізації товарів в УКТЗЕД на національному рівні з урахуванням загальноприйнятих правил класифікації товарів у Гармонізованій системі опису та кодування товарів. Така деталізація здійснюється до десятого знака коду (товарна підкатегорія) з метою забезпечення захисту національного товаровиробника шляхом застосування заходів тарифного й нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та вдосконалення статистичного обліку.

Застосування десятизначного коду дало змогу, не порушуючи міжнародної основи УКТЗЕД, урахувати національні інтереси розвитку та захисту внутрішнього ринку. Наприклад, для забезпечення умов контролю зовнішньоекономічних операцій з товарами, що мають суттєвий вплив на захист природного середовища, шляхом застосування різного дев'ятого та десятого знаків коду товару класифікувати пряжу з різним коефіцієнтом скрученості у різних підкатегоріях (5205 15 10 10, 5205 15 10 90). Державна митна служба надсилає до Митно-тарифної ради пропозиції про внесення змін і доповнень до Митного тарифу України у зв'язку зі змінами міжнародних засад УКТЗЕД. На їх основі формуються пропозиції про внесення змін і доповнень до Митного тарифу України відповідно до чинного законодавства. Ці зміни затверджуються на законодавчому рівні.

Відсутність чіткої класифікації визначення товару призводить до значних втрат бюджету країни. Прикладом цього може слугувати ситуація, яка склалася на ринку охоронних пристроїв для автомобілів в Україні. В УКТЗЕД України відсутній товарний код для класифікації охоронних автомобільних систем. Тому здебільшого електронні засоби охорони для автомобілів імпортуються під кодом 853180900 «Пристрої сигналізації інші», а механічні – 830120000 «Замки для установки в транспортні засоби». Обсяги імпорту за цими кодами становлять всього декілька десятків тисяч доларів США. Разом з тим проведені нами дослідження на ринку автомобільних сигналізацій в Україні показали, що загальні обсяги продажу систем автосигналізації у 2000 р. становили 12 – 15 млн дол. США.

Причому на 95 % попит задовільнено за рахунок імпорту і тільки 5 % національного виробника. Зрозуміло, що значна частина ввезеної охоронної сигналізації імпортується або через систему заниження митної вартості, або під іншими товарними кодами, які дозволяють мінімізувати митні платежі. Значна розбіжність між обсягами реалізації імпорту та митними надходженнями, на наш погляд, свідчить про застосування одночасно обох схем.

Наслідком хибної класифікації товарів для використання митного оформлення. Може стати складання протоколу про порушення митних правил і накладення штрафу в розмірі 100 % вартості цих товарів. Це пов'язано з диференційованою ставкою мита на різні товари, яка встановлюється Єдиним митним тарифом України – зводом ставок митних зборів на експортовані й імпортовані товари. Навіть помилка в класифікації товару на рівні товарної підкатегорії може призвести до фатальних наслідків, якщо буде доведено, що заява складена не за встановленою формою, бракує точних і достовірних відомостей.

Крім тарифного регулювання за кодом товару згідно з УКТЗЕД, митниця контролює *нетарифне регулювання*, до якого відносять заходи прямого обмеження такі, як: ліцензування і квотування; заборона на ввезення або вивезення; технічні, санітарні, ветеринарні, фітосанітарні, екологічні стандарти. Заходами нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані, зокрема, на захист внутрішнього ринку, охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, які ввозяться в Україну. Основні механізми нетарифного регулювання, що застосовуються під час здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, до яких належать: контроль за недопущенням переміщення через митний кордон України заборонених законом товарів; пропуск і митне оформлення товарів, на які законом встановлено обмеження, на підставі відповідних дозвільних документів; завершення митного контролю і митного оформлення товарів тільки після проведення відповідних видів державного контролю; здійснення державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України.

Література: [1; 5; 7; 10; 12 – 14; 17; 39; 43; 57].

Практична частина

Питання для самостійного вивчення

1. Історичні аспекти створення міжнародних товарних номенклатур.
2. Передумови створення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.
3. Порядок дій для більш правильного і точного здійснення класифікації товарів згідно з Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.
4. Завдання органів, які здійснюють ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.

Питання для самодіагностики

1. Сутність Гармонізованої системи опису та кодування товарів.
2. Основні правила інтерпретації класифікації товарів.
3. Структура десятизначного коду Української класифікації товарів.
4. Елементи, з яких складається десятизначний цифровий код Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.
5. Основні особливості Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.
6. Класифікаційні рівні позначення товарів в Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.

Тестові завдання

1. Скільки існує основних правил інтерпретації УКТЗЕД:

- а) 5;
- б) 6;
- в) 8?

2. Що означають перші шість цифр коду УКТЗЕД:

- а) код товару за КНЕС;
- б) додаткова деталізація Європейської Співдружності;
- в) код товару відповідно за ГС?

3. Скільки розділів має УКТЗЕД:

- а) 25;
- б) 21;
- в) 19?

4. УКТЗЕД має такі рівні деталізації:

- а) розділи, групи, позиції, категорії;
- б) розділи, групи, підгрупи, позиції, категорії;
- в) розділи, групи, позиції, категорії, підкатегорії;
- г) розділи, групи, позиції, підпозиції, категорії, підкатегорії.

5. Гармонізована система опису та кодування товарів – це:

- а) комплект міжнародних правил з тлумачення найбільш широко використовуваних торговельних термінів у галузі міжнародної торгівлі;
- б) національна номенклатура товарів, розроблена Українською митною організацією;
- в) міжнародна номенклатура товарів, розроблена Всесвітньою митною організацією;
- г) сукупність національних правил з тлумачення найбільш використовуваних товарів у галузі міжнародної торгівлі.

6. Скільки товарів входить до ГС:

- а) близько 5 000 груп товарів;
- б) близько 4 000 груп товарів;
- в) близько 6 000 груп товарів;
- г) близько 6 500 груп товарів?

7. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності – це:

- а) документ, який підтверджує, що товари відповідають визначенню, характерному для відповідного регіону України, виданий компетентним органом відповідно до законодавства України щодо вивезення товару;
- б) документ, який однозначно свідчить про країну походження товару та виданий компетентним органом заданої країни або країни вивезення, якщо у країні вивезення сертифікат видається на підставі сертифіката, виданого компетентним органом у країні походження товару;
- в) систематизований перелік товарів, який включає код товару, його найменування, одиницю вимірювання та обліку;
- г) документ, засвідчений державною організацією або компетентним органом, наділеним відповідними повноваженнями.

Ситуаційні та розрахункові завдання

Завдання 4.1. Встановіть відповідність між терміном і визначенням у табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Відповідність між термінами та визначеннями

Термін	Визначення
1. Гармонізована система опису та кодування товарів	а) частина УКТЗЕД, правила, які слугують комплексним керівництвом для віднесення товару до певного класифікаційного угруповання
2. Українська класифікація товарів у зовнішньоекономічній діяльності	б) систематизований перелік товарів, який включає код товару, його найменування, одиницю вимірювання та обліку
3. Основні правила інтерпретації УКТЗЕД	в) пояснення до ГС, які містять коментар до кожної товарної позиції
4. EXPLANATORY NOTES	г) міжнародна номенклатура товарів, розроблена Всесвітньою митною організацією

Завдання 4.2. Розмістіть опис згідно з відповідним рівнем деталізації УКТЗЕД – група, позиція, підпозиція, категорія, підкатегорія – щодо товарів, які:

мають двозначну нумерацію арабськими цифрами, яка не має зв'язку з нумерацією розділів;

мають чотиризначну нумерацію, в якій перші два знаки відповідають номеру групи, яка включає цю товарну позицію;

нумеруються римськими цифрами, які не зазначаються у товарному коді. Містять примітки, які мають юридичну силу для класифікації товарів;

мають восьмизначну нумерацію, в якій перші шість знаків відповідають номеру підпозиції, яка включає цю категорію;

містять опис товару та його десятизначний товарний код;

найнижчим рівнем деталізації товарів, на якому код товару та його текстовий опис відповідають УКТЗЕД.

Завдання 4.3. У табл. 4.2 знайдіть помилки та визначте правильний код товару.

Таблиця 4.2

**Товари за Української класифікацією товарів
у зовнішньоекономічній діяльності**

Код товару	Опис товару	Помилка та правильний код товару
6106 20 00 00	Чоловічий костюм з вовни з доданням синтетичної нитки, що був у вжитку	
4419 00 90 00	Ручне сито з березової фанери з сіткою з капронових ниток діаметром 400 мм	
1101 00 15 00	Борошно пшеничне	
0601 20 10 00	Кава смажена з кофеїном	

Завдання 4.4. Встановіть послідовність дій для більш правильного та точного здійснення класифікації товарів згідно з УКТЗЕД:

після визначення відповідної товарної позиції, враховуючи рівні деталізації, послідовно визначається товарна підпозиція, категорія, текстовий опис яких відповідає товару;

зібрати якомога більше інформації про найменування у звичайному торговому описі, що дозволяє ідентифікувати та класифікувати товар, його фізичні характеристики, матеріал або речовини виготовлення, для чого та в якому вигляді використовуються, кількісний і якісний склад (матеріал, речовина, суміш, з'єднання тощо);

у разі, якщо не існує товарної позиції, текстовий опис якої конкретно описує товар, послідовно застосовуються Правила інтерпретації класифікації товарів (від другого до четвертого);

визначити товарну позицію товарної номенклатури УКТЗЕД, у текстовому описі якої описано класифікований товар. Для цього необхідно визначити, чи не існує відповідних приміток до розділу або групи, що регламентують класифікацію таких товарів.

Завдання 4.5. Класифікуйте до рівня субпозиції, тобто визначте код відповідно до УКТЗЕД на товари, що ввозяться на територію України. Товарна номенклатура: папайя, абрикоси, персики, банани, ківі, інжир, тамаринд, мандарини, лимони, авокадо.

Розділ 5

Країна походження товару

Мета – формування у студентів теоретико-прикладних знань з вивчення та підтвердження країни походження товарів, що переміщуються через митний кордон України.

Основні питання:

5.1. Роль і значення країни походження товарів у здійсненні зовнішньоекономічних операцій.

5.2. Визначення країни походження товару.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: сутності та необхідності визначення країни походження товару; документів, що підтверджують країну походження товару; товарів, повністю вироблених у заданій країні; критеріїв достатньої переробки товару, видів сертифікатів про походження товару; форм, строків та особливих умов застосування сертифікатів СТ-1 і СТ-2, верифікації сертифікатів про походження товару з України;

уміння: формувати комплекс документів, що підтверджують країну походження товару; заповнювати сертифікат з перевезення (походження) товару EUR.1; визначати особливості заповнення декларації постачальника (виробника) товарів, що не мають преференційного статусу походження;

комунікації: обґрунтування рішень щодо визначення з переліку форм сертифікатів походження товару, а також правил та особливостей їх оформлення;

автономність і відповідальність: ухвалення рішень щодо документального підтвердження країни походження товару.

Ключові терміни: країна походження товару, сертифікат, преференційне та непреференційне походження товару, критерії достатньої переробки товарів, верифікація.

5.1. Роль і значення країни походження товарів у здійсненні зовнішньоекономічних операцій

Визначення країни походження товару здійснюється на основі принципів міжнародної практики (табл. Б.1 додатка Б). Країна походження товару визначається з метою застосування тарифних і нетарифних заходів з регулювання процедур зі ввезення товару на митну територію України та вивезення товару з цієї території, а також забезпечення обліку товарів у статистиці зовнішньої торгівлі.

Визначення поняття «країна походження товару» (ст. 36 МКУ) відображено на рис. 5.1.

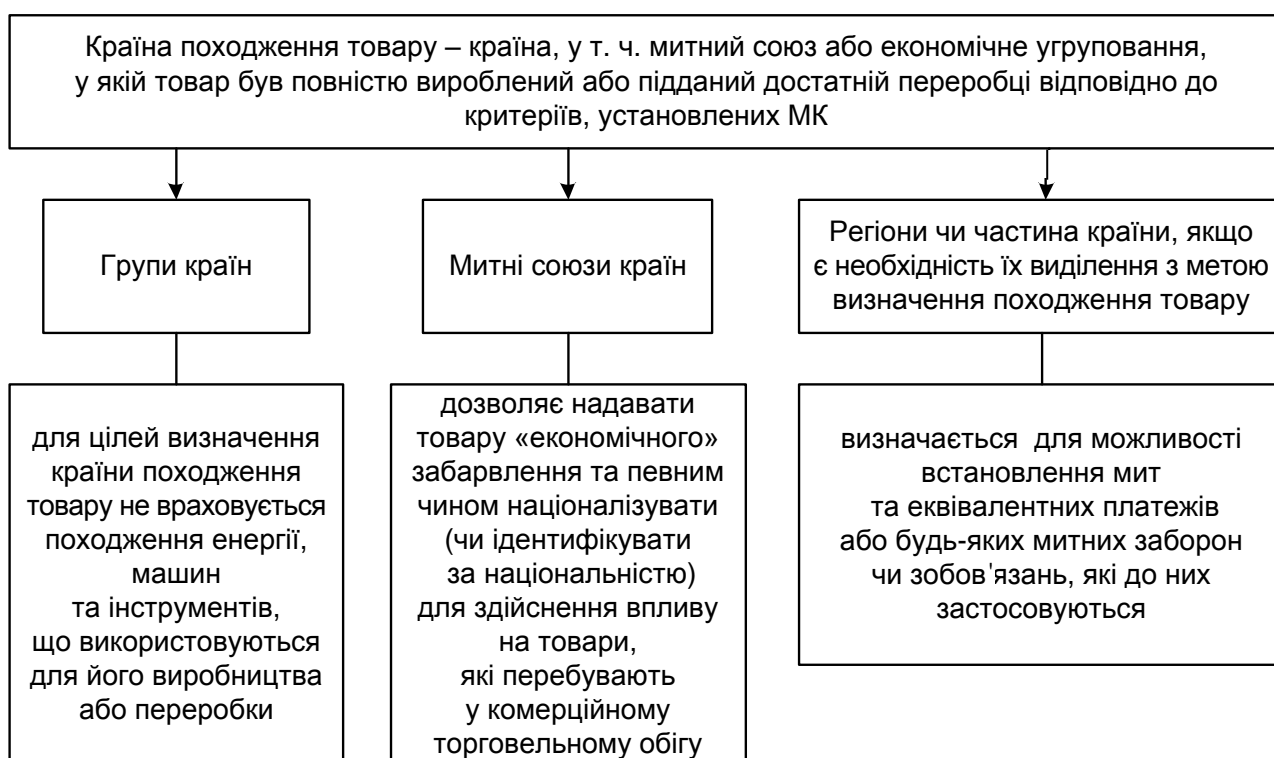

Рис. 5.1. Визначення поняття «країна походження товару»

Головним напрямом зовнішньоторговельної політики на шляху реалізації європейського вибору стає **гармонізація (адаптація) законодавства України з відповідними нормами міжнародного права**, з національними системами права країн Європейського Співтовариства.

5.2. Визначення країни походження товару

У сучасній світовій торговельній системі виокремлюють два типи правил визначення країни походження залежно від торговельного режиму, що існує між імпортуючою та експортуючою сторонами, – **преференційні та непреференційні**. Функції правил непреференційного походження подано на рис. 5.2.

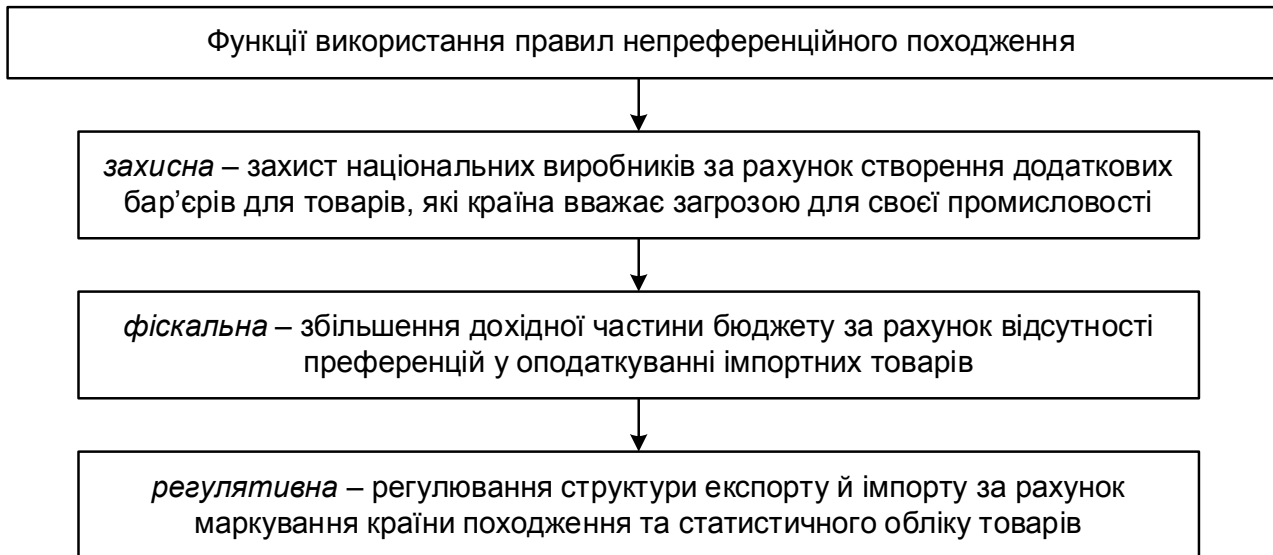

Рис. 5.2. **Функції та мета правил непреференційного походження**

Визначення країни походження товару передбачає застосування тих чи інших правил для правильно встановлення країни. Залежно від етапів і способів виготовлення тих чи інших товарів задіяними у цьому процесі можуть бути декілька країн. І якщо у випадку з видобуванням чи виготовленням в одній країні не виникає ускладнень, разі то у випадках багатоступеневої обробки, переробки або реалізації інших етапів виробництва за участю різних країн важливо розмежовувати чинники, які є визначальними для визначенні країни походження та надають товару певну «національність» однієї із країн, яка брала участь у виготовленні такого товару (рис. 5.3).

Більш багатоаспектним є визначення країни походження товару, у виробництві якого брали участь кілька країн. Зокрема, досить частими є випадки, коли та чи інша країна була задіяна на окремому етапі виробництва, а тому постає питання, якому саме етапові надавати перевагу для визначення країни походження.

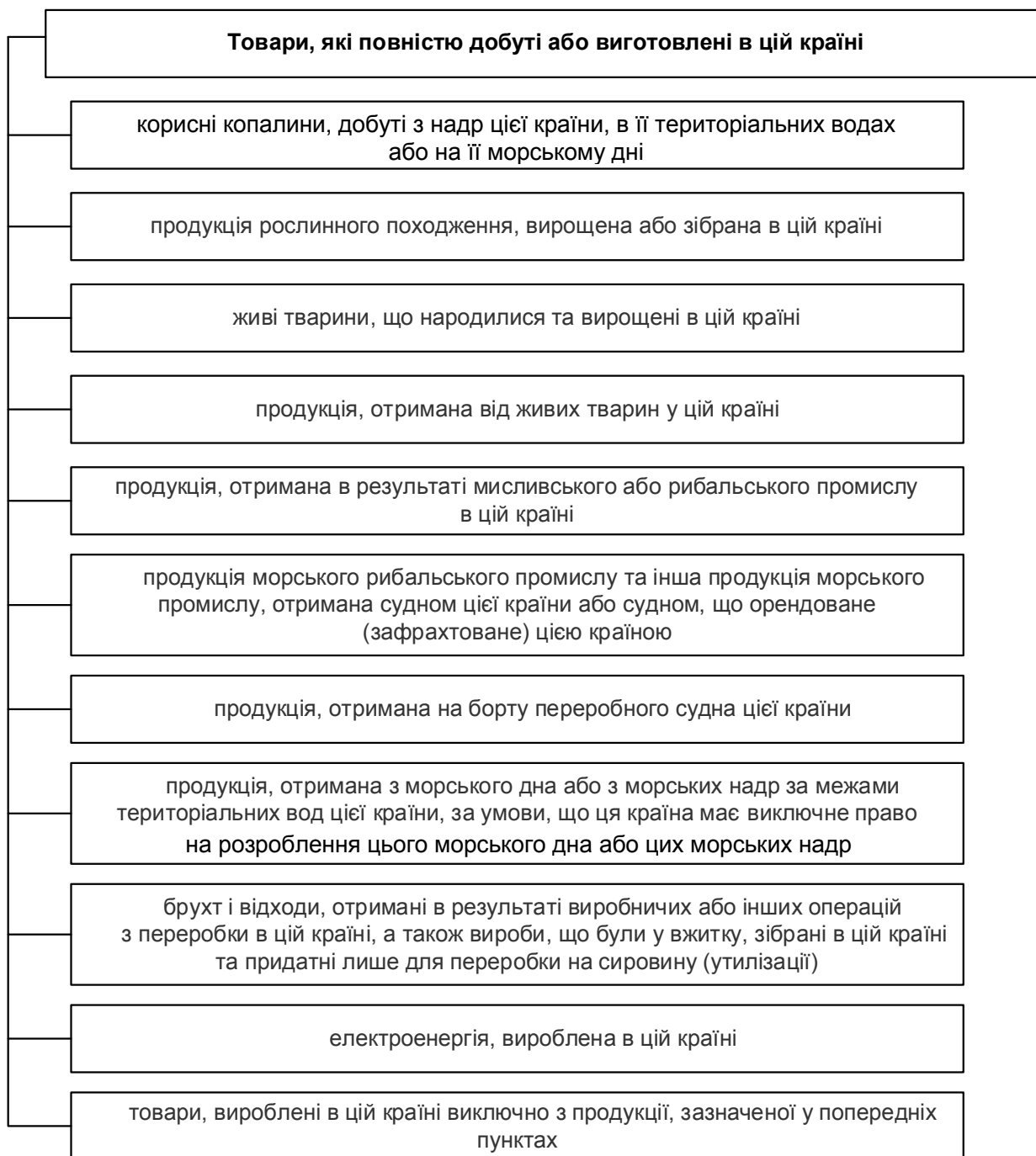

Рис. 5.3. Тлумачення поняття «товари, які повністю добуті або виготовлені в цій країні»

Правила визначення походження товарів є важливою частиною торговельних правил, оскільки **існує ряд заходів, які ставлять країни, що експортують товари, у нерівне становище**: квоти, преференційні тарифи, антидемпінгові та компенсаційні заходи тощо.

Товари, походження яких достовірно не встановлено, випускаються митним органом за умови сплати мита за повними ставками.

До товарів може застосовуватися (відновлюватися) режим найбільшого сприяння або преференційний режим за умови отримання належним чином оформленого посвідчення про їх походження не пізніше, ніж через рік з дати здійснення митного оформлення.

Особливості визначення країни походження товару, що ввозиться з територій спеціальних (вільних) економічних зон, розташованих на території України, встановлюються законом (ч. 9 ст. 36 МКУ).

Критерії визначення походження товару з певної країни відображені на рис. 5.4.

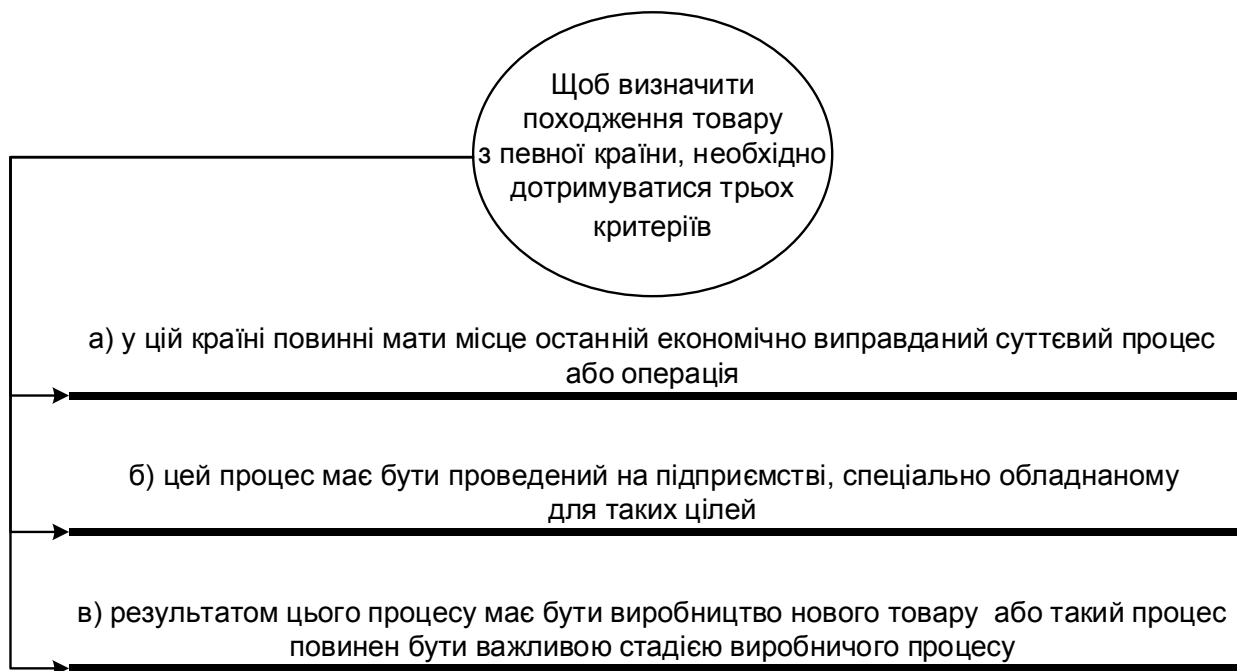

Рис. 5.4. Критерії визначення походження товару з певної країни

Товари у розібраному чи незібраному вигляді, що поставляються кількома партіями, у разі, якщо за виробничими чи транспортними умовами неможливе їх відвантаження однією партією, а також у випадках, коли партія товару роздібнена на кілька партій в результаті помилки, – мають розглядатися за бажанням декларанта або уповноваженої ним особи як єдиний товар для цілей визначення країни походження товару. Умовою застосування цього правила є:

попереднє повідомлення органу доходів і зборів про роздібнення партії розібраного чи незібраного товару на кілька партій із зазначенням

причин такого роздрібнення, наявність докладної специфікації до кожної партії із зазначенням кодів товарів згідно з УКТ ЗЕД, вартості та країни походження товарів, що входять до кожної партії;

документальне підтвердження помилковості роздрібнення однієї партії товару на кілька партій;

поставка всіх партій товарів з однієї країни одним постачальником;

митне оформлення всіх партій товарів в одному органі доходів і зборів.

Країна походження упаковки, у якій товар ввозиться на митну територію України, вважається тією ж, що і країна походження самого товару, крім випадків, коли законодавство України передбачає її окреме декларування для тарифних цілей. У таких випадках країна походження упаковки визначається окремо від країни походження товару. Для цілей визначення країни походження товару, зокрема для застосування правила адвалорної частки, у тих випадках, коли упаковка, в якій товар ввозиться на митну територію України, вважається походженням з тієї самої країни, що й сам товар, – ураховується лише та упаковка, в якій товар звичайно реалізується у роздрібній торгівлі.

Ознаки повністю виготовлених товарів (критерій достатньої переробки товарів). Згідно з частиною 1 статті 40 Митного кодексу України (МКУ) [43] у разі, якщо у виробництві товару беруть участь дві або більше країни, країною походження товару вважається та, у якій були здійснені останні операції з переробки, достатні для того, щоб товар отримав основні характерні риси повністю виготовленого товару, що відповідають критеріям достатньої переробки.

Товари вважаються достатньо переробленими у вільних митних зонах, якщо:

товари, що декларуються, класифікуються в тарифній позиції іншій, ніж матеріали чи вироби, що походять з третіх країн і були використані для їх виготовлення;

у вартості товарів, що декларуються, частка доданої вартості становить не менш як 50 %.

Операції, що не відповідають критерію достатньої переробки зображені на рис. 5.5. Операції, що відповідають критерію достатньої переробки зображені на рис. 5.6.

Критерієм достатньої переробки **наземних (дорожніх) транспортних засобів**, що класифікуються за товарними позиціями 8702, 8703, 8704 згідно з УКТ ЗЕД, є обов'язкове виконання таких виробничих і технологічних операцій: виготовлення кузова (кабіни) транспортного засобу, коли з окремих елементів, деталей або вузлів методами нероз'ємного з'єднання виготовляється кузов (кабіна), призначений для подальшого фарбування та складання.

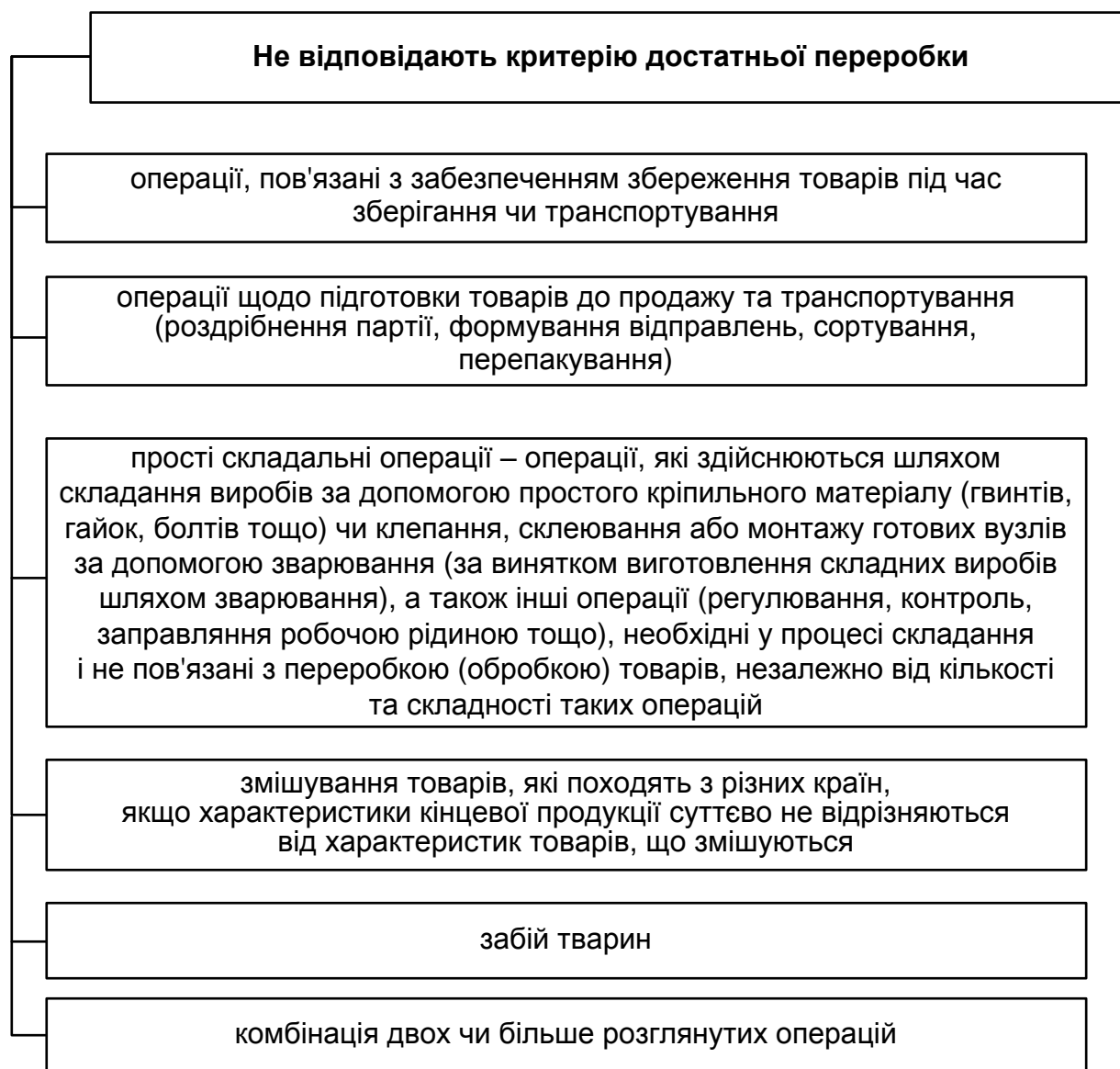

Рис. 5.5. Операції, що не відповідають критерію достатньої переробки

При цьому в процесі виготовлення кузова (кабіни) складається в єдине ціле не менш як шість основних елементів кузова (кабіни), серед

яких мають бути дах, боковина ліва, боковина права, підлога; фарбування кузова (кабіни); спорядження кузова (кабіни); складання транспортного засобу.

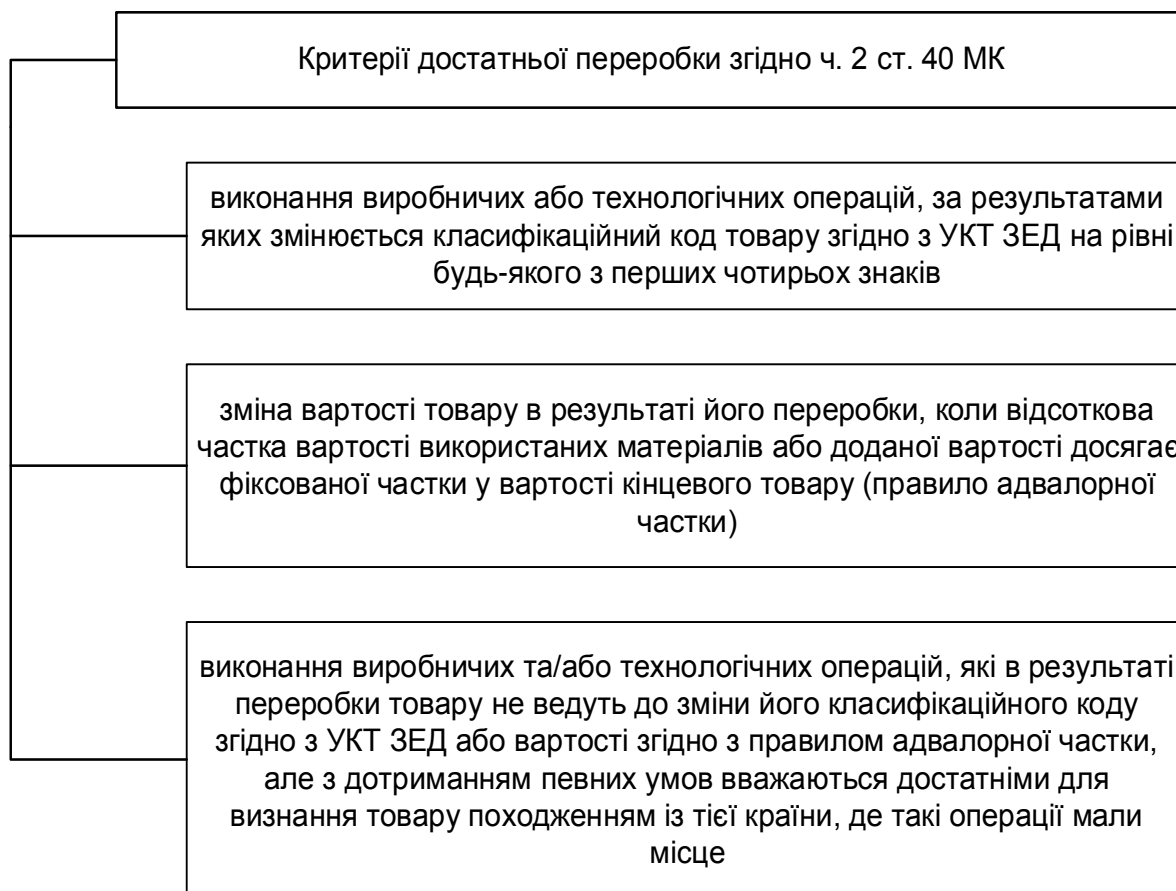

Рис. 5.6. Операції, що відповідають критерію достатньої переробки

Критерії достатньої переробки, визначені в п. 2 і 3 ч. 2 ст. 40 МКУ [43], для конкретних товарів установлюються та застосовуються у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Перелік документів про підтвердження країни походження товару. Для підтвердження країни походження товару орган доходів і зборів у передбачених законом випадках має право вимагати й отримувати документи про походження такого товару.

У разі ввезення товару на митну територію України **документ, що підтверджує країну походження товару, подається обов'язково лише у разі:**

якщо це необхідно для застосування митно-тарифних заходів з регулювання зовнішньоекономічної діяльності, кількісних обмежень (квот),

інших заходів економічного або торговельного характеру, що здійснюються в односторонньому порядку;

відповідно до двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів, укладених відповідно до закону;

заходів, що здійснюються відповідно до закону для забезпечення здоров'я населення чи суспільного порядку;

якщо орган доходів і зборів має підстави для підозри в тому, що товар походить з країни, товари якої заборонені до переміщення через митний кордон України згідно із законодавством України.

Документи, що підтверджують країну походження товару зображено на рис. 5.7.

Рис. 5.7. Документи, що підтверджують країну походження товару

Країна походження товару заявляється (декларується) органу фіскальної служби шляхом подання оригіналів документів про походження товару (ч. 2 ст. 43 МКУ).

У разі якщо в документах про походження товару є **розбіжності** у відомостях про країну походження товару або органом фіскальної служби встановлено інші відомості про країну походження товару, ніж ті, що зазначені у документах, декларант або уповноважена ним особа має право надати органу фіскальної служби для підтвердження відомостей про заявлену країну походження товару додаткові відомості.

Такими **додатковими відомостями** є відомості, що містяться в товарних накладних, пакувальних листах, відвантажувальних специфікаціях, сертифікатах (відповідності, якості, фітосанітарних, ветеринарних тощо), митній декларації країни експорту, паспортах, технічній документації, висновках-експертизах відповідних органів, інших матеріалах, що можуть бути використані для підтвердження країни походження товару (ч. 9 ст. 43 МКУ).

У разі ввезення товару на митну територію України **сертифікат про походження товару подається обов'язково:**

на товари, до яких застосовуються преференційні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України;

на товари, щодо ввезення яких в Україну застосовуються кількісні обмеження (квоти) або заходи, вжиті органами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в межах повноважень, визначених законами України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [55], «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [52], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [56];

якщо це передбачено законами України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Документи, які підтверджують країну походження товару, не вимагаються у разі, якщо:

товари, що переміщуються через митний кордон України, не підлягають письмовому декларуванню відповідно до Митного Кодексу (МК);

товари ввозяться громадянами й оподатковуються за єдиною ставкою мита відповідно до розд. XII МК;

товари ввозяться на митну територію України в режимі тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування;

товари переміщуються митною територією України в режимі транзиту;

це передбачено міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України;

через митний кордон України переміщуються зразки флори, фауни, ґрунтів, каміння тощо для наукових досліджень, відібрані на об'єктах України, які розташовані в полярних регіонах або на островах у нейтральних водах Світового океану, що перебувають у сфері наукових інтересів України.

Сертифікати походження товарів видаються торгово-промисловою палатою держави, в якій вироблено товар. Сертифікат походження товарів не є обов'язковим документом. Якщо він відсутній, митне оформлення вантажу проводиться у звичайному порядку, але пільга з імпортового мита на ввезений товар не надається. **Види сертифікатів походження** подано на рис. 5.8.

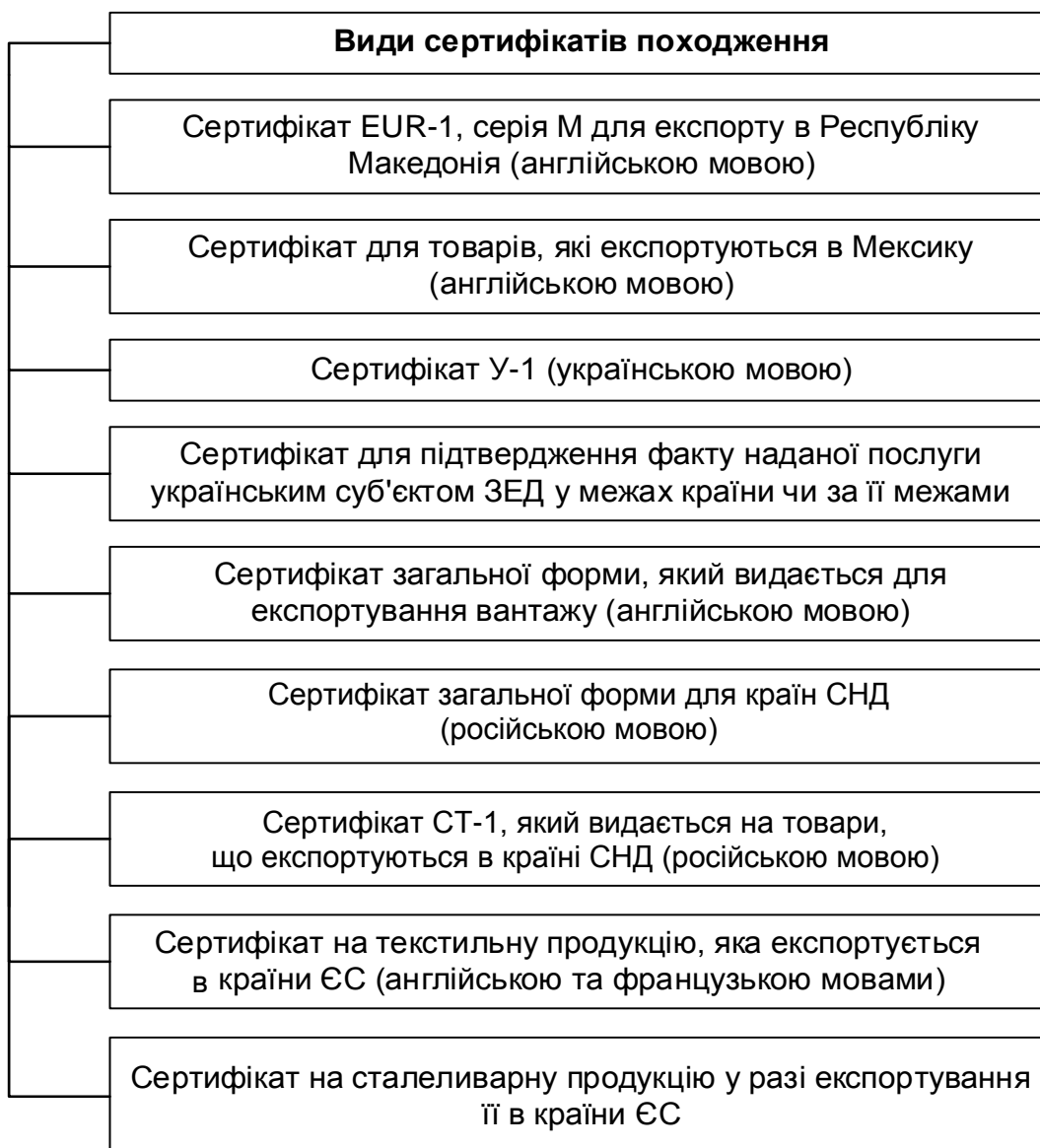

Рис. 5.8. Види сертифікатів походження

Лише за дотримання цих трьох умов, на заданий товар поширюється преференція щодо мита. Це означає, що мито нараховується умовно.

Сертифікат СТ-1 є документом, який свідчить про те, що товар був цілком виготовлений або підданий обробленню/ремонту в країні, що підписала Угоду про формування зони вільної торгівлі. У цю зону входять 10 держав СНД: Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Україна.

Товар користується режимом вільної торгівлі на митних територіях держав – учасниць угод, якщо виконується:

умова прямої закупівлі;

умова прямого відвантаження;

товар відповідає критеріям походження.

Оригінал сертифікату пред'являють разом з вантажною митною декларацією та іншою документацією, необхідною для розмитнення товару. У рамках розглянутої угоди продукція країн, що підписали Угоду, під час ввезення на їх територію користується пільгами з ПДВ.

Важливо мати з собою сертифікат СТ-1 і там, де це передбачено зовнішньоторговельними контрактами, укладеними відповідно до державних правил країни перевізника, між учасниками, що ввозять і вивозять продукцію.

Повноваженнями щодо підтвердження сертифікатами СТ-1, включно з інтернаціональними формами, національних товарів уповноважені торгово-промислової палати, а також її регіональні палати відповідно з регламентаціями Кабінету Міністрів. Документи, які необхідні для отримання сертифікату СТ-1 зрозглянуті на рис. 5.9.

Згідно зі ст. 47 МКУ [43] верифікація (перевірка достовірності) сертифікатів про походження товару з України здійснюється митними органами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Органи та/або організації, уповноважені видавати сертифікати про походження товару з України, зобов'язані за запитом митних органів безоплатно надавати їм інформацію, пов'язану з видачею таких сертифікатів і необхідну для здійснення їх верифікації.

З метою встановлення достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України, митні органи можуть затребувати й отримати у підприємств – виробників товарів або підприємств, яким одержали від уповноваженого органу видано сертифікат про походження

товару з України, документацію, необхідну для перевірки даних, зазначених у такому сертифікаті, а також здійснювати у порядку, встановленому законом, безпосередньо на підприємствах перевірку виробництва товарів і первинної документації, пов'язаної з таким виробництвом.

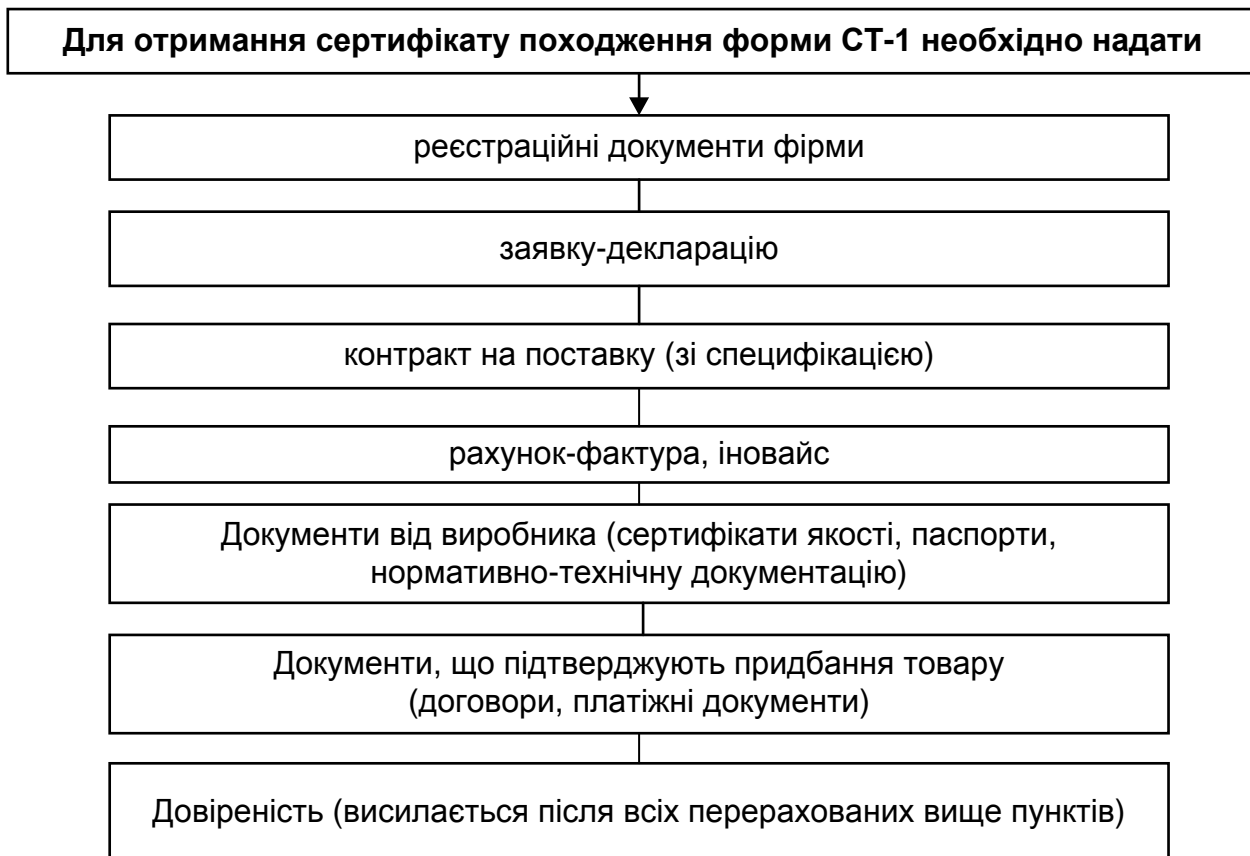

Рис. 5.9. **Документи, необхідні для отримання сертифікату СТ-1**

З метою встановлення достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України, митні органи можуть у порядку, встановленому Митним Кодексом, проводити дослідження (аналіз, експертизу) проб (зразків) такого товару.

У разі **виникнення сумнівів з приводу дійсності документів про походження товару чи достовірності відомостей**, що в них містяться, включно з відомостями про країну походження товару, орган доходів і зборів може звернутися до компетентного органу, що видав документ, або до компетентних організацій країни, зазначеної як країна походження товару, із запитом про проведення перевірки цих документів про походження товару чи надання додаткових відомостей. Запит про проведення перевірки має містити описання обставин, що дали підстави для

сумнівів з приводу достовірності задекларованої країни походження товару, посилання на правила визначення походження товарів, що застосовуються в Україні, а також іншу необхідну інформацію. До запиту додається документ, що підлягає перевірці, або його копія, а також у разі необхідності інші відомості, що можуть сприяти проведенню перевірки.

Запит про проведення перевірки надсилається протягом 1 095 днів з дня подання документа про походження товару, крім випадків, коли така перевірка ініціюється у зв'язку з кримінальним провадженням. У деяких випадках товар вважається таким, що походить з відповідної країни, з моменту отримання органами доходів і зборів належним чином оформлених документів про походження товару або затребуваних ними додаткових відомостей. У разі вивезення товарів з митної території України **сертифікат про походження товару з України** в тих випадках, коли він необхідний і це відображено у національних правилах країни ввезення чи передбачено міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку, **видається органом або організацією, уповноваженими на це відповідно до закону**. Органи, які видали сертифікат про походження товару з України, зобов'язані зберігати його копію та інші документи, на підставі яких засвідчено походження цього товару з України, не менше 1 095 днів від дня його видачі (рис. В.1 додатка В).

Верифікація (перевірка достовірності) сертифікатів про походження товару з України здійснюється органами доходів і зборів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Органи та/або організації, уповноважені видавати сертифікати про походження товару з України, зобов'язані за запитом органів доходів і зборів безоплатно надавати їм інформацію, пов'язану з видачею таких сертифікатів і необхідну для здійснення їх верифікації. З метою встановлення достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України, органи доходів і зборів можуть затребувати та отримувати у підприємств-виробників товарів або підприємств, які одержали від уповноваженого органу сертифікат про походження товару з України, документацію, необхідну для перевірки даних, зазначених у такому сертифікаті, а також здійснювати у порядку, встановленому законом, безпосередньо на підприємствах перевірку виробництва товарів та первинної документації, пов'язаної з таким виробництвом. З метою встановлення достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України, органи доходів і зборів можуть у порядку, проводити дослідження (аналіз, експертизу) проб (зразків) такого товару.

Орган доходів і зборів відмовляє у завезенні товару, якщо цей товар походить з країни, товари якої заборонені до переміщення через митний кордон України згідно із законодавством України.

Товари, походження яких достовірно не встановлено, дозволяються органом доходів і зборів у вільний обіг на митній території України за умови сплати ввізного мита за повними ставками Митного тарифу України. У разі **неможливості достовірно встановити країну походження товарів**, щодо яких застосовуються особливі види мита (антидемпінгове, компенсаційне, спеціальне або додатковий імпорتنний збір), такі товари допускаються у вільний обіг на митній території України за умови сплати особливих видів мита. До товарів застосовується (відновлюється) режим найбільшого сприяння за умови отримання органом доходів і зборів не пізніше ніж через 365 днів від дня здійснення митного оформлення цих товарів належним чином оформленого відповідного документа про їх походження.

Література: [1; 2; 5; 7; 10; 12 – 14; 17; 29; 31; 32; 38; 43 – 46; 51; 68 – 71].

Практична частина

Питання для самостійного вивчення

1. Головні напрями зовнішньоторговельної політики на шляху реалізації європейського вибору.
2. Правила визначення країни походження залежно від торговельного режиму в сучасній світовій торговельній системі.
3. Основні положення Регіональної конвенції Пан – Євро – Мед.
4. Процес видачі сертифікатів про походження товару з України та їх верифікація.
5. Підстави для відмови у випуску товару.

Питання для самодіагностики

1. Визначення поняття критерію «достатньої переробки».
2. Критерії, які не відповідають критеріям переробки.

3. Умови, за яких товари вважаються достатньо переробленими у вільних митних зонах.

4. Правила визначення країни походження.

5. Способи визначення країни походження товару.

6. Порядок підтвердження країни походження товару.

7. Документи, що підтверджують країну походження товару. Умови застосування сертифіката про походження товару.

8. Визначення понять «сертифікат про регіональне найменування товару», «декларація про походження товару» та «верифікація (перевірка достовірності)».

9. Класифікація сертифікатів походження. Характеристика сертифікатів EUR.1, У-1 та СТ-1.

Тестові завдання

1. Сертифікат, який потрібен для оформлення компанії, у випадку, якщо її діяльність ведеться спільно з іншою компанією на території держави-учасниці, – це:

а) сертифікат EUR.1;

б) сертифікат СТ-1;

в) сертифікат У-1.

2. У разі, якщо у виробництві товару беруть участь дві або більше країн, країною походження товару вважається країна:

а) в якій були здійсненні достатні для отримання основних характерних рис повністю виготовленого товару найперші операції з переробки;

б) в якій були здійсненні достатні для отримання основних характерних рис повністю виготовленого товару останні операції з переробки;

в) походження упаковки, в якій товар ввозиться на митну територію України.

3. У чому полягає фіскальна функція використання правил непродеренційного походження:

а) збільшення дохідної частини бюджету за рахунок відсутності преренцій у оподаткуванні імпортованих товарів;

б) захист національних виробників шляхом створення додаткових бар'єрів для товарів, які країна вважає загрозливими для своєї промисловості;

в) урегулювання структури експорту й імпорту за рахунок маркування країни походження та статистичного обліку товарів?

4. Країна походження товару – це:

а) певна країна, у якій товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці відповідно до критеріїв, встановлених МК;

б) країна, зокрема митний союз або економічне угруповання, де товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці відповідно до критеріїв, установлених МКУ;

в) країна, зокрема митний союз або економічне угруповання, де товар був частково вироблений або підданий достатній переробці відповідно до критеріїв, установлених МКУ;

г) митний союз або економічне угруповання, де товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці відповідно до критеріїв, установлених МКУ.

5. Функціями використання правил непреференційного походження є:

а) захисна, фіскальна, регулятивна;

б) захисна, фіскальна, стимуляційна;

в) фіскальна, регулятивна, стимуляційна;

г) захисна, фіскальна, регулятивна, стимуляційна.

6. Щоб визначити походження товару з певної країни, необхідно дотримуватися такого критерію:

а) цей процес має бути проведений на будь-якому підприємстві;

б) у цій країні повинні мати місце останній економічно виправданий суттєвий процес або операція;

в) у цій країні повинні мати місце перший економічно виправданий суттєвий процес або операція;

г) результатом цього процесу має бути виробництво нового чи подібного товару.

7. Щоб визначити походження товару з певної країни, необхідно дотримуватися усіх критеріїв, окрім такого:

а) цей процес має бути ретельно планований та затверджений;

б) у цій країні повинні мати місце останній економічно виправданий суттєвий процес або операція;

в) цей процес має бути проведений на підприємстві, спеціально обладнаному для таких цілей;

г) результатом цього процесу має бути виробництво нового товару, або такий процес є важливою стадією виробничого процесу.

8. *Документи, які підтверджують країну походження товару, обов'язково вимагаються за умов, якщо:*

а) товари, що переміщуються через митний кордон України, не підлягають письмовому декларуванню відповідно до МКУ;

б) товари, до яких застосовуються преференційні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України;

в) товари ввозяться на митну територію України в режимі тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування;

г) товари переміщуються митною територією України в режимі транзиту.

9. *Верифікація (перевірка достовірності) сертифікату про походження товарів здійснюється:*

а) митницями ДФС;

б) митними органами країни ввезення товару;

в) декларантом;

г) Торгово-промисловою палатою України.

Ситуаційні та розрахункові завдання

Завдання 5.1. Документи, які підтверджують країну походження товару, не вимагаються у разі, якщо (оберіть правильні варіанти відповідей):

товари, що переміщуються через митний кордон України, не підлягають письмовому декларуванню відповідно до МКУ;

товари ввозяться громадянами й оподатковуються за єдиною ставкою мита відповідно до розд. XII МКУ;

товари ввозяться на митну територію України в режимі тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування;

товари переміщуються митною територією України в режимі транзиту;

зміна вартості товару в результаті його переробки, коли відсоткова частка вартості використаних матеріалів або доданої вартості досягає фіксованої частки у вартості кінцевого товару;

це передбачено міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України;

через митний кордон України переміщуються зразки флори, фауни, ґрунтів, каміння тощо для наукових досліджень, відібрані на об'єктах України, які розташовані в полярних регіонах або на островах у нейтральних водах Світового океану, що перебувають у сфері наукових інтересів України;

виконання виробничих та/або технологічних операцій, які в результаті переробки товару не ведуть до зміни його класифікаційного коду згідно з УКТ ЗЕД або вартості згідно з правилом адвалорної частки, але з дотриманням певних умов вважаються достатніми для визнання походження товару із тієї країни, де відбулися такі операції;

виконання виробничих або технологічних операцій, за результатами яких змінюється класифікаційний код товару згідно з УКТ ЗЕД на рівні будь-якого з перших чотирьох знаків.

Завдання 5.2. Встановіть відповідність між документом, що підтверджує країну походження товару, та його функцією.

Завдання 5.3. Визначіть порядок отримання сертифікату СТ-1: надіслати документи (контракт; рахунок-фактуру; специфікацію; витяг з ЄДР; довідку про порядок виготовлення товару); отримати експертний висновок про визначення товару згідно з УКТЗЕД; оформити заявку-декларацію; підтвердження виробником – сертифікати якості, паспорта, маркування на товари, нормативно-технічна документація.

Завдання 5.4. На підставі даних табл. 5.1 визначте правомірність дій виконавчих органів. Відповідь обґрунтуйте положеннями з нормативно-правових актів.

Ситуація А. Країна А планує перевезти товари митною територією України в режимі транзиту. Але митний орган заборонив перевезення та вимагає документи, які підтверджують країну походження товару.

Ситуація Б. Організація відмовляється за запитом митного органу надавати сертифікат про походження товару. Митний орган, з метою встановлення достовірності даних, затребував відповідну документацію, підприємство знову відмовило, оскільки вважаючи, органу доходів і зборів.

Чиї дії не правомірні? Чому?

**Функції документів, що підтверджують країну
походження товару**

Документ	Функція
1. Сертифікат про походження товару	а) декларація про походження товару, засвідчена державною організацією або компетентним органом, наділеним відповідними повноваженнями
2. Засвідчена декларація про походження товару	б) документ, який підтверджує, що товари відповідають визначенню, характерному для відповідного регіону країни, та виданий компетентним органом відповідно до законодавства країни вивезення товару
3. Декларація про походження товару	в) документ, який однозначно свідчить про країну походження товару та виданий компетентним органом заданої країни або країни вивезення, якщо у країні вивезення цей документ видається на підставі сертифіката, виданого компетентним органом у країні походження товару
4. Сертифікат про регіональне найменування товару	г) письмова заява про країну походження товару, надана у зв'язку з вивезенням товару виробником, продавцем, експортером (постачальником) або іншою компетентною особою на комерційному рахунку чи будь-якому іншому документі який стосується товару

Завдання 5.5. Проаналізуйте нормативно-правове забезпечення країни походження товару в зовнішньоекономічній діяльності та сформулюйте структурно-логічну схему товарів, які не відповідають критерію достатнього оброблення.

Розділ 6

Організаційно-правові основи функціонування митної системи в Україні

Мета – вивчення історичних аспектів виникнення митно-тарифних відносин та організаційно-правових основ функціонування митної системи в Україні.

Основні питання:

- 6.1. Історичні аспекти виникнення митно-тарифних відносин.
- 6.2. Основи розвитку митної справи.
- 6.3. Організаційна структура митної системи України.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: періодизації розвитку митно-тарифних відносин, особливостей розвитку митної системи, сутності інституційного забезпечення митної політики, повноважень митних органів щодо здійснення контрольних процедур;

уміння: давати оцінку контролю митних органів у сфері визначення країни походження товарів, визначати особливості документального підтвердження походження товарів;

комунікації: обґрунтування рішень щодо вибору митно-тарифної політики відносно сучасних умов та обґрунтування доцільності застосування митно-тарифних регуляторів;

автономність і відповідальність: ухвалення рішень про застосування митного законодавства та компетентностей посадової особи митного органу в межах митного контролю.

Ключові терміни: митно-тарифні відносини, торговельні угоди, адміністрування митної системи, митні документи, митна служба, Всесвітня митна організація, митна територія, митниця.

6.1. Історичні аспекти виникнення митно-тарифних відносин

Розвиток митної справи розпочався ще до нової ери. Професія митника дуже давня, вона стоїть поряд з професіями такими як землероб,

лікар, мисливець тощо. Отже, розвиток системи митно-тарифних відносин можна розглядати з позицій класичної періодизації європейського історичного розвитку (табл. 6.1) [9].

Таблиця 6.1

Періоди розвитку митно-тарифних відносин

Назва	Періоди
Стародавність	III тис. до н. е. – IV ст.
Середні віки	V – XV ст.
Ранній Новий час	XVI – XVIII ст.
Новий час	XIX ст. – 1914 р.
Новітній час	1914 р. – сьогодення

Розвиток митних відносин на території України систематизовано в табл. 6.2 [15].

Таблиця 6.2

Розвиток митних відносин на території України

Періоди	Характеристика
1	2
IV – V ст. до н. е.	Початок розвитку митних відносин в Україні. У містах Причорномор'я стягувалися податки за просування товарів через чужу територію
IX ст.	Поява перших відомостей про мито (податок за перевезення товарів, перегін худоби через кордон). Підписання торговельних угод з Візантією, що врегулювали стан зовнішніх зв'язків стародавньої держави, а також визначили подальший розвиток митної політики Русі
X – XII ст.	Поширення використання терміну «митниця» серед інших народів
XII – XIV ст.	Поява терміну «таможеник» у період монголо-татарської навали, коли надавалося право на збирання податків зі спеціальним знаком – тамгою, а процес накладання тамги називався «тамжіння»
XIV – XVI ст.	Дотримання українцями польських і литовських митних особливостей та законів у зв'язку з перебуванням під владою цих країн. Велика кількість митних ставок і система штрафних санкцій

1	2
Друга половина XVII ст.	За часів Козацької держави та правління Б. Хмельницького збирання прикордонного мита покладалось на Державний Скарб, стягувались два види зовнішніх митних зборів: «евекта» (мито від вивезення товарів) та «іедукта» (від ввезення). Мито сплачувалось чужоземними купцями. Було укладено такі документи: Договір між турецьким султаном і запорожцями на 100 років про вільне морське плавання (1649 р.); Соборний Уклад, що визначав відповідальність за недотримання митних процедур (1649 р.); Угода про безмитну торгівлю з російським урядом (1649 р.); Митний статут (1653 р.); Новоторговий статут, що визнавав сплату мита тільки в грошовій формі (1667 р.)
Кінець XVII – початок XX ст.	Нестабільне становище України через перебування під владою Російської імперії. На всій території країни створено централізовану російську митну систему. У сер. XVIII ст. унаслідок реформи ліквідовано внутрішні митниці; створена прикордонна варта; встановлені мита на продукти низької якості та на товари, конкурентоспроможні з російськими. Ухвалення митних тарифів
Перша пол. XX ст.	Реформування В. І. Леніним митної системи (після 1917 р.), ухвалення декрету «Про дозвіл на ввіз і вивіз товарів» (уперше встановлено правила провозу товарів через кордон). Громадянська війна, голод і товарний дефіцит стали загрозою стабільності митної системи. Створено відділ митного контролю, регламентовано митну справу. Після розпаду УНР затверджено Митний статут СРСР і Митний кодекс СРСР
Друга половина XX ст.	Забезпечення митними органами пропуску вантажу для армії та громадян у роки Великої Вітчизняної війни. У 50 – 60-ті рр. видано постанови щодо функціонування митниці та перевезення вантажу через кордон СРСР. За часів перебудови (1986 – 1991 рр.) розпочався новий етап розвитку митної системи, спрямований на демократію та вільний ринок
1991 р. – сучасність	Новий етап розвитку митно-тарифних відносин у зв'язку зі здобуттям незалежності. Законодавче оформлення митної справи: закони «Про Митну справу в Україні» (25.06.1991 р.); «Про введення у дію Митного кодексу України» (12.12.1991 р.); «Про Єдиний митний тариф» (1.03.1992 р.); «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» (21.01.1994 р.); «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань» (28.01.1994 р.). Нині митно-тарифні відносини регулюються Митним кодексом (2012 р.)

Отже, митна система бере свій початок ще до нашої ери та розвивається із плином часу. Генезис митної системи України дуже різноманітний. Кожний період історії держави зробив певний внесок у подальший розвиток митно-тарифних відносин.

Розвиток митної справи за часів Київської Русі. З появою та розвитком Київської Русі (IX – XI ст.), в якій основними джерелами фінансування були сплата данини, плата за судочинство, штрафи та мито, митно-тарифні відносини набрали характеру системності. Тому більшість дослідників митних відносин схиляється до того, що зародки митної системи в Україні з'явилися в цей період. Заморська торгівля складала основу економічної системи Київської Русі, оскільки один із найбільших світових товаропотоків «з варяг у греки» проходив через Київ по Дніпру, перетинав Чорне море та закінчувався в Константинополі – центрі торгівлі тогочасної Європи. Щорічно через Київ до Візантії провозилось близько 50 тис. тонн товарів.

Тому, не випадково, що однією з перших письмових угод, укладених князем Олегом, стала преференційна угода з Візантією (911 р.), за якою купцям з Київської Русі створювалися надзвичайно сприятливі умови: «... и да творять куплю, яко же им надобе, не платяче мыта ни в чём же» [27]. Зазначену преференцію було встановлено в рамках військового союзу між двома країнами.

Договори між Київською Руссю та Візантією не тільки фіксували стан зовнішньоторговельних зв'язків (поряд з військово-політичними аспектами), але й визначали подальший розвиток як держави, так і її зовнішньоторговельної та митної політики. Тому ці домовленості в сфері зовнішньої торгівлі часто залежали від успіхів військових походів київських князів. Якщо після перемоги князя Олега в 907 р. Київська Русь отримала право безмитної торгівлі з Візантією, то після поразки його наступника князя Ігоря в новому договорі 944 р. про безмитну торгівлю не тільки не згадувалось, а навпаки – були введені суттєві обмеження.

Мито у Київській Русі означало податок, що сплачувався за перевезення товарів, перегін худоби через кордони певних територій. У збірнику норм давньоруського права XI – XII ст. «Русская правда» Ярослава Мудрого застосовується слово «мито» як таке, як узвичаєне у торговельній практиці.

Розрізняли мито сухе – у разі сухопутного перевезення товарів і *водяне* – у разі перевезення товарів водними шляхами. До першого відносилось *подужне* (від воза), *полозове* (від «олозу – саней»). Водяне мито сплачувалося від кожної ком'яги (човен 5 – 10 м) або від галери чи моноксила (парусне судно довжиною до 40 м), причому сума мита залежала від довжини судна і вартості транспортованого товару.

Поняття митниць стосувалось насамперед митних дворів, застав зі збору мита або тамги. Більшість із них була розташована біля міських

воріт чи на річкових причалах міст і фортець, які розтягнулись на шляху «із варяг у греки». Так, за часів Ярослава Мудрого (1019 – 1054 рр.) основним центром збирання митних податків у Києві стали щойно побудовані Золоті ворота (як головні в'їзні ворота до «гори» – міста Ярослава). За свідченнями історичних джерел, у Києві в ті часи існували вісім торгів. При цьому головними вважалися так звані Бабин торжок на території міста Володимира та торг на Подолі, поблизу гавані – у гирлі річки Почайни, що впадала тоді у Дніпро в районі сучасної Поштової площі. У зв'язку з тим, що там розвантажувалась більшість торгових суден і була розташована митниця [27].

Митниці або митні двори в Київській Русі були одним із органів публічної влади держави, оскільки надання митної грамоти особі, общині, монастирю дозволяло запроваджувати від свого імені торги.

Основні функції митниці продемонстровано на рис. 6.1.

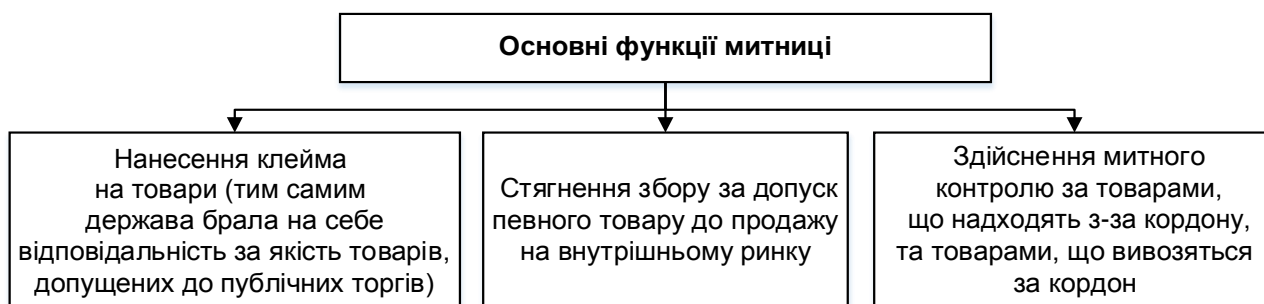

Рис. 6.1. Основні функції митниці за часів Київської Русі

Управління фінансами, а також стягнення торговельного мита у Київській Русі було державною справою, тому даними аспектами безпосередньо відав сам князь. Для збирання мита та данини він призначав особистих чиновників – митників, данщиків, п'ятенщиків, які не залежали від довірених князя – намісників і волостелів. Саме цим наближеним князя дарував частину зібраного ними мита на їх утримання. Однак переважна частина зібраного належала самому князеві або надавалась указаний ним особі. Скарги на несправедливі дії збирачів мита розглядалися самим князем. У пам'ятках іноді говориться про намісників і волостителів як осіб, які збирали мито, але це були поодинокі випадки.

Усю сукупність видів мита, які нараховувались за часів Київської Русі, можна структурувати на **чотири підгрупи**: торгові мита; проїзні мита; мита за обслуговування; митні штрафи (табл. 6.3).

Види мита, які нараховувалися за часів Київської Русі

Назва мита	Характеристика
<i>Торгові</i>	
Явка	Мито за пред'явлений на митниці товар
Замит	Збір, акциз (стягувався з ціни товару)
Восьмичне	Мито, що складало 1/8 від вартості товару, бралось грошима
Гостичне	Мито з привозного товару, стягувалося в гостинному дворі грошима або товарами
Вісче	Стягувалося з продажу товарів, що зважувалися
Головщина	Мито з продажу людей
Іскусне	Мито з продажу товарів
<i>Проїзні</i>	
Побережне	Збір з судна, що пристало до берега
Поїзже	Плата за користування облаштованими дорогами
Костки	Податок з людини, що супроводжувала товар
Посаженне	Стягувалося з величини воза, навантаженого товарами
<i>Мита за обслуговування</i>	
Гостинне	Плата за перебування на гостинному дворі
Свальне	Плата за розвантаження та зважування товару на заставі
Помірне	Плата за вимірювання сипучих товарів
Припуск	Плата за вирівнювання вагів для зважування товару
Амбарне	Плата за наймання амбару
<i>Штрафи</i>	
Промита	Штраф за несплату чи затримку сплати мита
Промит	Штраф за об'їзд митної застави
Протаможжя	Пеня за таємний провіз товару без сплати мита
Протамга	Пеня за неявку товару на митницю
Заповідь	Пеня за несплату мита з продажу, чи неявку товару на митницю

Збільшення митних різновидів спровокувало появу до наявності практики ухиляння від сплати мита. З такими порушеннями суворо боролися: якщо торговець об'їжджав митну хату (заставу) з метою, щоб ухилитися від сплати мита, стягували подвійний штраф із возу – промит, а з купця як особистості – додатковий штраф (заповідь).

Засновані митниці були I, II та III класу. Крім митниць, за статутом 1857 р. були створені митні застави та перехідні пункти. Загальну схему митного округу наведено на рис. 6.2.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок відносно формування митної справи за часів Київської Русі – підтвердилась закономірність, яка прослідковується в більшості країн світу. Спочатку (IX – X ст.)

основною функціональною спрямованістю створення та розвитку митної системи було виконання фіскальної функції, тобто наповнення державної казни за рахунок податку на іноземні товари. Починаючи з XI ст. почала домінувати нова тенденція у застосуванні цього заходу системи державного регулювання економічних відносин – це захисна функція.

Рис. 6.2. Митний округ (станом на 1857 р.)

Регулювання митних відносин за литовсько-польського періоду. Розвиток товарного виробництва в ранню добу мав значний вплив на поживлення торгових стосунків, а особливо – на формування ринків збуту продукції. Тому країни, намагаючись отримати максимальний зиск від збільшення товарних потоків, створювали власні митні системи, в завданням яких входило збирання оплат від проїжджих купців, з їх товарів, транспортних засобів, а іноді навіть з речей, не призначених для торгівлі.

За українсько-литовської доби та польського періоду власної державності Україна не мала, і на її території відповідно до підпорядкування діяло митне законодавство Литви чи Польщі.

Митне законодавство Литви характеризувалося наявністю великої кількості митних ставок, що часто змінювались, і жорсткими санкціями

стосовно до тих, що намагалися обійти митні застави, серед яких виділялися за значимістю розташовані в Києві, Чернігові, Чорнобилі. Розвитку торгових відносин перешкоджали численні внутрішні мита: замит (привіз товару для продажу або грошей для закупівлі товару); явка (повідомлення про наміри реалізувати товари); гостинне (з оренди приміщень); вагове (у разі визначення ваги товару).

Важливе значення для розвитку митної справи мали Литовські статuti XVI ст. де в розділах про оподаткування, було закріплено поняття митних зборів. У першому Статуті 1529 р. митні стосунки регулювалися ст. 21 під назвою «Хто би новие мита уставляв». Другий литовський Статут уже мав три артикули (статті), які стосувалися митного регулювання: артикул 15 «Хто би много за мало упросил, а без данини побрал»; артикул 25 «О митах нових»; артикул 26 «О ненадательє мита шляхте» [35].

У Польському королівстві державна зовнішньоторговельна політика взагалі отримала назву «замкнення кордонів», що завдавало великої шкоди інтересам інших купців, зокрема, німецьким та австрійським. У 1539 р. у Меджибожі для збирання всіх королівських податків (зокрема державного мита) було призначено спеціально уповноважену особу – екзактора. З метою контролю за рухом товарів через кордон і нарахуванням митних платежів на межах митних територій створювалися органи з відповідними функціями – митні комори (табл. 6.4).

Таблиця 6.4

Форми адміністрування митних коморів

Підпорядкування	Оренда
передання комор у підпорядкування довіреній особі, яка отримувала сталу платню. (Реалізовувалося лише за умови повної довіри з боку великого князя до цельника, тому це стало основною причиною незначного поширення цього типу комор)	Найбільш популярна форма передання комор в оренду. Виділяють дві системи орендування: оренда цельних і митних комор за заздалегідь обумовлену грошову суму (для цього обов'язково зазначалося, що всі надлишки від оренди прикордонних оплат ідуть на користь орендаря); система орендування комор «до вибирання пенязей» (фактично комори віддавалися в оренду до того часу, поки з їх прибутків не буде погашено державного боргу)

Це призвело до того, що, крім державних митниць, зростала кількість приватних митниць, у яких постійно збільшувався розмір мита. Купецька верхівка не шкодувала грошей, аби законодавчо закріпити надані привілеї, що давало їм величезні прибутки.

Кредитуючи королівську казну в її інтенсивних зовнішньополітичних діях, краківські купці добилися для себе так званого «*привілею складу*». Це означало, що імпорتنі товари, які потрапляли в цю частину Польщі, не могли провозитися далі транзитом, а обов'язково мали продаватися краківським купцям. Подібне право у Південно-східній частині Польського королівства здобули львівські купці.

У результаті підписання Люблінської унії 1569 р., відбулося об'єднання Польського королівства та Великого князівства Литовського в одну державу Річ Посполиту, і митна політика стала єдиною на всій території.

Митна справа Речі Посполитої становила досить складну та заплутану систему положень і стандартів щодо організації та практичної діяльності митниць, особливо в частині нарахування та сплати митних платежів. Окремими актами Сейму було встановлено порядок сплати мита як за ввезення товарів, так і за їх вивезення. Стягнення мита на шляхах і переправах було прерогативою місцевих воєвод, старост і власників великих маєтків, які у стягненні мита керувалися переважно рішеннями Люблінського сейму та Литовськими статутами [8].

Внутрішні мита стягувалися з усіх привезених на продаж товарів. Це правило не поширювалося тільки на необхідні власнику предмети споживання. У деяких випадках особливими жалуваними грамотами звільнялися від сплати мита особи духовного звання, монастирі, жителі нових міст і окремих місцевостей, а також особи, які що зробили послуги державі або князівству. Слід зазначити, що деякі українські міста (наприклад, Львів, Київ) мали так зване *складське право*, надане їм найвищою владою. Таке право змушувало іноземних закордонних купців продавати свої товари місту, яке мало складське право, за цінами, визначеними місцевою владою. Тобто перепродаж товарів зосереджувався у руках місцевих купців, які мали від такої транзакції великі зиски.

Поширеною формою торгівлі стало проведення міжнародних ярмарок, які відбувалися лише з дозволу урядових інституцій і підтверджувалися спеціальною королівською грамотою. Основними товарами були збіжжя, мед, худоба, волоське вино, віск, волоські горіхи тощо. Деякі товари оподатковувались за особливими ставками.

Крім оплати прикордонних зборів і мит (внутрішнього; державного; приватного), існували й інші побори та податки: *мостове, перевізне, торгове, помірне, ярмаркове та ін.*

Наслідком багатозарової та розгалуженої системи митних платежів у межах Речі Посполитої у кінці XVI та на початку XVII ст. стало гальмування подальшого розвитку зовнішньої торгівлі та поширення контрабанди як форми незаконного переміщення товарів через кордон.

Митно-тарифна система за Козацької держави. Починаючи з XV ст., Україна вступає у період запорізького козацтва.

У виданні запорізьких козаків зосередилася вся торгівля Польщі, Литви, України та Південної Росії XVI – XVIII ст. Першим торговим партнером запоріжців була Туреччина. За договором 1649 р. турецького султана з «Військом Запорізьким і народом руським», тобто з вільною Україною, сторони взяли на себе такі обов'язки:

Туреччина – надавати українським купцям право вільного плавання Чорним та Білим морям зі всіма їх портами, у будь-який час заходити у порти та без обмеження в часі перебувати в них; вільно спілкуватися з купцями материкових і річкових міст з питань продажу, купівлі й обміну; будувати у портах складські приміщення (тобто безмитно торгувати в Турецьких володіннях);

Україна – перешкоджати запорізьким і донським козакам нападати на Османську Імперію. Завдяки чому на Запорозькій Січі були свої митні порядки. З огляду на широкий діапазон міждержавних зв'язків запорізькі січовики створили власну митно-тарифну систему (табл. 6.5) [21].

Таблиця 6.5

Розвиток митно-тарифної системи за Козацької держави

Дата	Подія
1	2
1649 р.	Підписані Угода з Туреччиною, за якою Туреччина надавала українським купцям право вільно ходити по Чорному морю й безмитно торгувати в турецьких володіннях; Угода про безмитну торгівлю з Росією, яка дозволяла без сплати мита реалізовувати російські товари в Україні, а українські – в Росії
28.04.1654 р.	Упорядковуючи митну справу, Б. Хмельницький Універсалом доручив організувати митну службу на кордонах України (турецькому та московському)

1	2
1653 р.	Розуміючи, що зовнішня торгівля є важливим джерелом доходів, Уряд Російської імперії приймає Торговий статут
05.04.1710 р.	У м. Бендери була підписана Конституція Пилипа Орлика, яка мала ст. 16 «Необхідність державного регулювання митної справи»
1712 р.	На сухопутній межі Росії була відновлена відкупна система стягування митних платежів. У відповідному указі було зафіксовано, що вона вводилася для поповнення грошової скарбниці
1724 р.	За наказом Катерини I було прийнято «Покровительський митний тариф», згідно з яким товари, що ввозилися іноземними купцями, обкладалися митом; своєю чергою, національні товари вивозилися без перешкод
1726 – 1728 рр.	Росія підписала торговельні договори з Англією (1726 р.) і Прусією (1728 р.) про встановлення режиму митного взаємосприяння
1731 р.	Упроваджено Митний тариф, який замінив протекціоністський тариф 1724 р. і значно полегшив умови імпорту іноземних товарів
20.12.1753 р.	Видано указ імператриці Єлизавети про ліквідацію в Російській державі всіх внутрішніх митниць і стягнення ними мита та зборів (усього 16 видів)
1754 р.	Видано Табель нормальних цін, на основі якого розраховувалися нові збори
18.01.1754 р.	В Україну було впроваджено єдине мито
15.07.1754 р.	Іменним указом Єлизавети фактично було зруйновано митну систему України, скасовано митні збори у вигляді індукти та евекти, які збиралися до української скарбниці

З 1648 р. до 1654 р. Б. Хмельницький направив у Москву 10 уповноважених посольств, Москва до України – не менше 15. Одним з результатів цих регулярних дипломатичних зв'язків стало врегулювання митних питань між Росією та Україною. В Універсалі Б. Хмельницького (1654 р.) установляються такси митних оплат, так званої індукти, з привізного краму. Як свідчить П. Алепський, митні побори на кордонах і доходи з оренди гарячих напоїв щорічно приносили українському державному скарбові 100 000 червоних золотих річно.

Поборці державних прибутків називалися індукторами або екзакторами. Їм здавалося від уряду побирання митних і горілчаних поборів.

У перші часи після Переяславської ради 1654 р. Україна мала своєрідне (якого не мала жодна інша адміністративна одиниця Росії) козацько-старшинське самоврядування, військо, суд, податкову систему, митні кордони. Однак за умовами «Переяславських статей» 1659 р. (за гетьмана Ю. Хмельницького), Україна була позбавлена права на самостійні

зовнішні відносини. Митну систему України за часів Б. Хмельницького наведено на рис. 6.3.

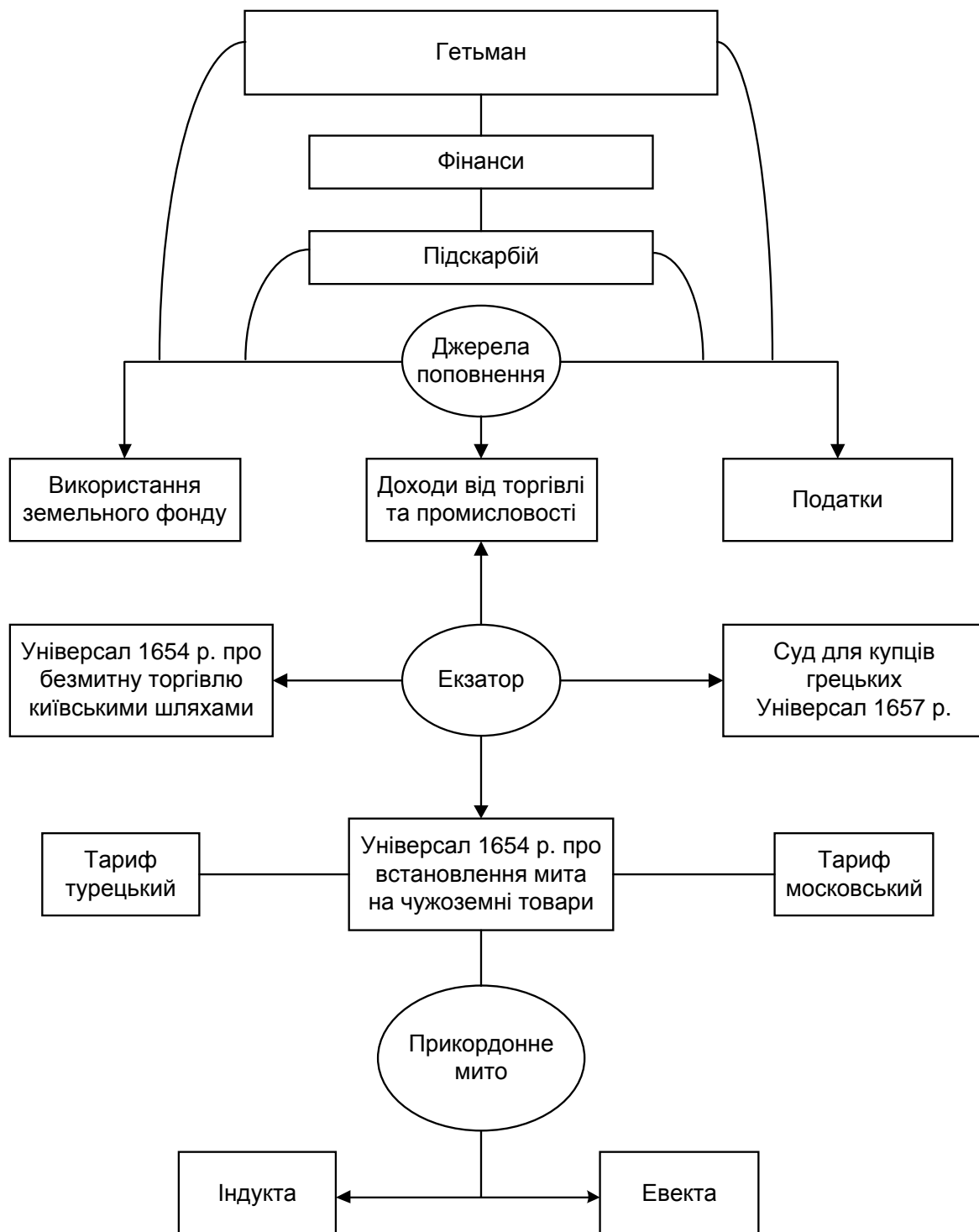

Рис. 6.3. Митна система України за часів Б. Хмельницького

5 квітня 1710 р. у м. Бендери була підписана Конституція Пилипа Орлика, яка мала ст. 16 «Необхідність державного регулювання митної справи».

До кінця XVII ст. в українських землях, які входили до складу Російської держави, складалася система митних установ із своїми штатами. У період переворотів 1725 – 1762 рр. митна політика була вкрай непослідовною. У 1724 р. Катерина I видала наказ про «Покровительський митний тариф» (товари, які ввозилися іноземними купцями, обкладалися митом; руські купці могли вивозити свої товари без перешкод). Але в 1726 р. і в 1728 р. були підписані російсько-англійські та російсько-прусські договори, які встановлювали режим взаємного митного добробуту. Митний тариф 1731 р. цілком відмінив «Покровительський митний тариф».

Реформа 1753 р. внесла зміни у митні заклади, ліквідувалися внутрішні митниці. У зв'язку з поширенням ростом контрабанди у 1754 р. була створена прикордонна варта, набирались команди митних кінних об'їждчиків. Митним тарифом 1767 р. були встановлені мита на продукти, які виготовлялися в країні на низькому рівні або в незначній кількості, та на продукти, які ввозились і були конкурентоспроможними з російськими. Почали діяти нові митниці в Одесі, Севастополі, Ростові-на-Дону та інших містах; посилювалася охорона митних кордонів. Виникають нові ідеї вільної торгівлі та мореплавання. Поступово закладаються передумови для розвитку та практики митної справи.

До початку XIX ст. митний кордон співпадав з державним. Уряди Олександра I і Миколи I проводили заступницьку митну політику, орієнтуючись на збільшення митних доходів казни. Зовнішньоторговельний обмін постійно зростає. Створювалися проекти митних статутів, митні округи, велась звітність про конфісковані товари та зловживання на митницях. Митна політика першої половини XIX ст. стосувалася переважно відображала обмеження ввозу іноземних товарів, забезпечувала верхівці російської буржуазії високий прибуток, нагромадження капіталів для розвитку промисловості. Початок другої половини XIX ст. негативно позначився на митній діяльності. Митні доходи скоротились. Зовнішня торгівля завмерла в тяжких умовах Кримської війни 1853 – 1856 рр. і Паризького митного договору. У митній політиці перевага віддавалась цільній торгівлі, зменшувались мита на сільськогосподарські продукти та ціни на них. За статутом 1857 р. на території України були створені сім митних округів та 23 митниці, а також Севастопольська митниця, яка мала статус митного відділу (табл. 6.6) [35].

У 1864 р. Міністерством фінансів був організований Департамент митних зборів для управління митними закладами; визначилися прерогативи діяльності митного контролю у сфері боротьби з контрабандою.

У 1877 – 1887 рр. вступила в дію політика обмеження ввозу іноземних товарів. У 1876 р. 10 міст ухвалили рішення стягувати митні збори в золотій валюті. Митний тариф 1891 р. підвищив ввізні мита на іноземні машини, хімічні товари, бавовну, цукор, чавун, рейки. Кордон не був забезпечений щодо митного контролю.

Таблиця 6.6

Митні округи України за статутом 1857 р.

Назва округу	Митниці
Радзивилівський округ	Радзивилівська, Гусятинська, Раковецька, Дружпольська, Волочиська
Скулянський округ	Новоселицька, Скулянська, Липканська
Ізмаїльський округ	Кубейська, Карпинська, Татар-Бунар, Акерманська
Одеський округ	Одеська, Херсонська, Миколаївська, Очаківська
Феодосійський округ	Феодосійська, Євпаторійська
Керч-Єнікальський округ	Керченська, Бердянська
Таганрозький округ	Маріупольська, Таганрозька, Ростовська

Митна політика Російської імперії. Зародження та формування митної політики Росії починається з середини XVII ст. На той час питаннями зовнішньої політики та торгівлі відала Боярська дума Великого Московського князівства. У 1653 р. Думою був прийнятий торговий статут, який дав поштовх зародженню митного права. Першим систематизованим документом в сфері митного оподаткування став Новоторговий статут царя Олексія Михайловича (1667 р.). Перелік митних угод, договорів і законів Російської імперії наведено в табл. 6.7 [16].

Таблиця 6.7

Перелік митних документів Російської імперії впродовж XVII – початку XX ст.

Документи	Рік укладання
1	2
Торгова грамота	1649 р.
Торговий статут відповідно до якого всі види мита з продавців товарів були трансформовані в єдине карбованцеве мито	1653 р.
Новоторговий статут, за яким мито сплачувалося виключно в грошовій формі	1667 р.

1	2
«Покровительський митний тариф», згідно з яким товари, що ввозилися іноземними купцями, обкладались митом; своєю чергу, національні товари вивозилися без перешкод	1724 р.
Митний тариф, який замінив протекціоністський 1724 р.	1731 р.
Митний статут	1755 р.
Новий тариф	1757 р.
Митний тариф	1766 р.
Митний тариф, який відповідав новій моделі зовнішньоекономічної політики	1782 р.
Загальний митний тариф	1796 р.
Митний тариф, який було складено у вільному стилі	1818 р.
Митний тариф, який на деякий час зняв заборону на ввезення та вивезення товарів	1819 р.
Митний тариф, який частково припинив ввезення імпортованих товарів на територію Російської імперії	1822 р.
Новий митний тариф, який дозволив ввезення 64 із 89 товарів, заборонених попереднім тарифом	1850 р.
Митний тариф, за яким ставки було підвищено в 5 – 7 разів	1891 р.
Митний тариф	1903 р.

Перше десятиліття XVIII ст. ознаменувалося посиленням протекціоністських тенденцій у митній політиці Російської імперії, які були спрямовані на підтримання щойно зароджених мануфактур.

Одностороння фіскальна спрямованість російської митної політики в міру формування національної промисловості поступово вирівнювалася. У 1724 р. за наказом Катерини I було ухвалено «Покровительський митний тариф». Щоб усунути реальну небезпеку зменшення митних доходів, Росія підписала торговельні договори з Англією (1726 р.) і Прусією (1728 р.). У середині XVIII ст. у Російській імперії стягувалися 17 різних видів митних податків.

До середини XVIII ст. митні порядки у Росії регламентувалися зазначеними документами, а також указами Петра I і митними тарифами 1724 і 1731 рр. Відповідно до Новоторгового статуту (1667 р.) зовнішні митні збори поділялись на *ввізні та вивізні*, внутрішні – на рублеве (проїждже, торгове), *перекупне та збори приватно-правового характеру* (амбарне, аршинне).

На українсько-російському кордоні Українські купці сплачували митний податок за ввіз товарів з Росії. Було встановлено особливе мито на користь російської казни, а потім у російських портах за цей же товар мито

бралося повторно. Плата була в золоті та становила 8 – 10 % вартості товару. У 1724 р. розміри митного податку були збільшені: за олію, сало, льон, прядиво – по 4 %, за смолу – 18 %, за збіжжя – 25 %, за лляну пряжу та необроблену шкіру – 38 %.

Нові види мита, введені за Петра I разом з тими, що лишались чинними від XVII ст. (проїжджими, кінськими, перекупними й оброчними), утворили особливу групу мит, які отримали назву *канцелярських*.

Реформи 1753 – 1757 рр., а також прийняття Митного статуту Російської імперії (01.12.1755 р.) принесли державній скарбниці значний прибуток. Так, якщо при імператриці Єлизаветі митні платежі склали понад 900 тисяч карбованців, то на початку царювання Катерини II прикордонні митниці дали скарбниці понад 2 млн карбованців.

Проте митний тариф 1757 р. виявився не практичним. Мита продовжували стягуватися як металевою валютою, так і російськими «ходячими грошима». Тому прийняття митного тарифу 1766 р. підтверджувало реалізацію політики вільної торгівлі, про що свідчать і зміни в структурі митної системи.

Митно-тарифна політика Російської імперії в першій половині – початку XIX ст. базувалася на реалізації меркантилістичних, фіскальних і протекціоністських функцій. За 50 років (1810 – 1860 рр.) зовнішньоторговельний оборот Росії збільшився майже в 3,5 рази.

У XIX ст. знов набули популярність фритредерські ідеї та настрої. У 1817 р. в Одесі була введена зона *порто франко*. Потім був прийнятий помірний тариф, що фактично зняв всі заборони на імпорт іноземних товарів. Ця тенденція переважала протягом всього століття.

Митний тариф 1818 р. було складено у вільному стилі, але після короткострокового відхилення в бік фритредерства, тариф 1819 р. став самим помірним в митній історії Російської імперії, ліберальні ставки якого діяли до 1821 р. Після прийняття митного тарифу 1822 р. національна промисловість не конкурувала з іноземними виробниками, що забезпечило існування активного торгового балансу. Згодом цей тариф неодноразово переглядався у 1824, 1825, 1830, 1831, 1836, 1838 та 1841 рр.).

Новий митний тариф Російської імперії, затверджений 18.10.1850 р., значно послабив протекціоністську спрямованість митної політики, початок якої було покладено в 1822 р.

У 1864 р. Міністерством фінансів створений Департамент митних зборів почав здійснювати контроль митної системи, що значно вплинуло

на поповнення державної казни за рахунок цих платежів. Піком протекціоністської політики стало прийняття в 1891 р. Митного тарифу, чим ставки зросли в 5 – 7 разів. Реформи захисного характеру, де основна увага приділялась експортному спрямуванню, на перше місце ставили саме морський транспорт – як найменш затратний вид перевезень, а чорноморські порти перетворилися на центри міжнародної торгівлі.

З 1909 р. Російська імперія вступила в смугу промислового підйому, чому сприяв протекціоністського характеру. Митний тариф 1903 р., який почав діяти в 1906 р. Збільшення експорту в період 1900 – 1913 рр. на 12 % позначилося і на рості митних прибутків. Якщо в 1893 – 1897 рр. загальна сума прибутків складала щорічно 174, у 1898 – 1902 рр. – 218, у 1903 – 1907 рр. – 239, у 1908 – 1912 р. – 306, у 1913 р. – 370 мільйонів рублів.

Переваги та недоліки митної політики Російської імперії впродовж XVII – початку XX ст. розглянуті у табл. 6.8 [22].

Таблиця 6.8

**Переваги та недоліки у митній політиці Російської імперії
впродовж XVII – початку XX ст.**

Періоди	Переваги	Недоліки
1	2	3
Середина XVII ст.	Збільшення митної ставки на ввезення іноземних товарів	Жорстка політика стосовно імпорту товарів
Початок XVIII ст.	Посилення позиції російського купецтва в зовнішній торгівлі; встановлення високого мита на іноземні товари; заохочування зовнішньоторговельної діяльності російського купецтва; підтримання щойно зароджених мануфактур; формування та вирівнювання національної промисловості; встановлення з Англією та Пруссією режиму митного взаємосприяння; полегшення умов імпорту іноземних товарів	Спрямування політики на зруйнування самостійного економічного розвитку України; залишкова протекціоністська спрямованість митної системи Петра I; видання тарифу 1731 р.
Середина XVIII ст.	Ліквідація митних обмежень усередині країни; зростання прибутку до державної скарбниці завдяки реформам; реалізація політики вільної торгівлі; звільнення від оподаткування експортним митом	Перешкоджання розвитку зовнішньої торгівлі через складну процедуру огляду й оформлення товарів; ускладнення боротьби з контрабандою

1	2	3
Середина XVIII ст.	Влаштування особливої митної прикордонної мережі та варти; вдосконалення системи охорони кордону; тенденція до зростання митних платежів	Недовіра до вільнонайманих службовців; незадовільнення станом прикордонної варти; провал маніфесту Павла I про механізм організації режиму таврійського порто-франко
Початок XIX ст.	Підвищення ролі митних органів у системі державного регулювання економіки; існування активного торгового балансу; введення в Одесі зони порто-франко	Незадовільнення попиту як на товари споживання, так і на товари промислового призначення на національному ринку; неконкурентоспроможність російської промисловості із західними товарами; існування контрабанди
Середина XIX ст.	Інтенсифікація промисловості; ліберальна митна політика; індустріалізація країни, сприяння позитивному сальдо зовнішньоторговельного балансу; заохочення експорту різнобічними податковими пільгами та преміями	Різде скорочення митних доходів та обсягів зовнішньої торгівлі через воєнні дії; підвищення цін на іноземні та товари внутрішнього виробництва зі справлянням «золотого мита»
Початок XX ст.	Митні прибутки; посилення фіскальної спрямованості діяльності митних органів; мотивація щодо вилучення контрабанди; відповідність митного законодавства світовим стандартам	Утрата самостійності у визначенні митної стратегії

Отже, упродовж XVII – початку XX ст. розвиток митної політики Російської імперії мав циклічний характер; зміна царственних осіб різко відбивалася на підходах до регулювання зовнішньої торгівлі – від жорсткого протекціонізму до розумної політики фритредерства, та навпаки. Роль та значущість митної політики для зовнішньої торгівлі також змінювалася протягом цього періоду.

6.2. Основи розвитку митної справи

Ефективність існування будь-якої організаційної системи залежить від якості виконання функціональних завдань, поставлених перед нею, тобто наскільки результативно працює задана система в регулюванні певних процесів.

Відповідно до нормативних документів регулювання митної справи здійснюють як найвищі органи управління України (Президент України; Верховна Рада; Кабінет Міністрів України), так і органи регулювання виконавчої влади: Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерство фінансів України, Державна служба експортного контролю, Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, тощо (рис. 6.4).

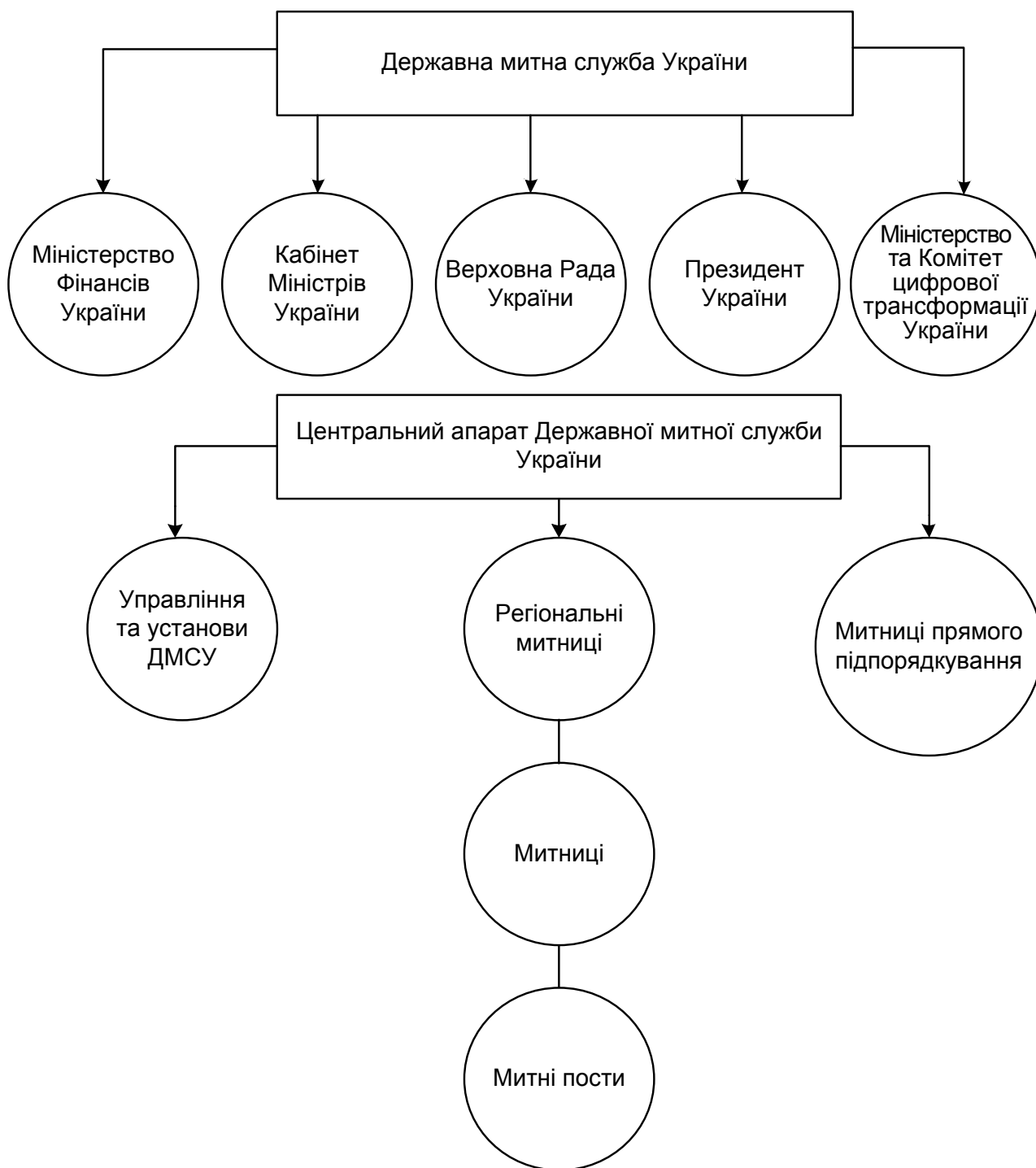

Рис. 6.4. Структура органів управління

У системі митних органів України виділяють: вищі органи, які здійснюють формування державної політики у митній сфері, та нижчі органи, які зобов'язані здійснювати всі необхідні заходи щодо її ефективної реалізації на місцях.

Згідно зі ст. 106 Конституції України [42] Президент України представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори й укладає міжнародні договори України, зокрема з питань митної справи; призначає за поданням Прем'єр-міністра України керівника Державної митної служби України – центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом; має право утворювати, реорганізовувати та ліквідувати за поданням прем'єр-міністра України центральні органи виконавчої влади, діючи при цьому в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади.

Керівництво митною справою здійснює також Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади (ст. 113 Конституції України [42]). Цей орган забезпечує виконання Конституції і законів України, актів Президента України з питань митної справи; організовує та забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи; спрямовує і координує роботу Держмитслужби України, співробітництво з міністерствами, іншими органами виконавчої влади тощо.

Контроль за діяльністю митних органів України в процесі здійснення митної справи провадять уповноважені на те органи державної влади: Служба безпеки України (Закон України «Про службу безпеки України» [66]), Рахункова палата України (Закон України «Про Рахункову палату» [63]), Державна контрольно-ревізійна служба України (Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» [60]).

Гл. II Митного кодексу України (МКУ) визначаються структура й організація діяльності митної служби України. **Митна служба України** – це єдина загальнодержавна система, яка складається з митних органів і спеціалізованих митних установ і організацій. **Митними органами України** є спеціально вповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, регіональні митниці, митниці. У ст. 11 МКУ визначено, що безпосереднє здійснення митної справи покладається на митні органи України, які, реалізуючи митну політику, виконують визначені завдання. За змістовністю і призначенням ці завдання потрібно розділити на такі напрями: *економічний (фіскальний); технологічний; правоохоронний*.

Систему управління митною справою логічно розмежування на дві відповідних частини: *внутрішню*, яка включає безпосередньо елементи митної системи, та *зовнішню*, до якої належить усе навколишнє середовище. Отже, *митна система* – це сукупність митних органів, на які покладено завдання здійснення митної справи в державі. Система складається з Державної митної служби України, регіональних митниць, митниць, митних постів, спеціалізованих митних управлінь та організацій. Існує кілька визначень митної системи, що систематизовано на рис. 6.5.

Митна система – це			
складна система організаційно-правових і фінансових відносин, які виникають між державою, митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності щодо ввезення на її митну територію і вивезенні за межі цієї території товарів, транспортних засобів та інших предметів, на які поширюються митні процедури	сукупність тарифних і нетарифних інструментів, принципів, форм і методів їх встановлення, зміни чи відміни; механізм, який забезпечує своєчасну та повну сплату митних платежів, контроль і відповідальність за порушення митного законодавства, а також державні органи, на які покладено обов'язки реалізовувати митну політику	суспільне явище, що є сукупністю взаємопов'язаних інституційних одиниць, які об'єднують спільні цілі та завдання. Характерними ознаками митної системи є цілісність, чітка організація, порядок і послідовність, взаємозв'язок та взаємодопомога	сукупність митних органів, на які покладено завдання здійснення митної справи в державі. Система складається з Державної митної служби України, регіональних митниць, митниць, митних постів, спеціалізованих митних управлінь та організацій

Рис. 6.5. **Визначення митної системи**

Основні завдання Державної митної служби України подано в табл. 6.9. У загальному вигляді митну систему необхідно розглядати як важливу складову державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що об'єднує форми, засоби та методи регулювання експорту та імпорту товарів. За допомогою певних інструментів, митна система стає гарантом захисту економічних інтересів не тільки держави, але й окремих суб'єктів господарювання. Безпосередньо впливаючи на міжнародну торгівлю та виконуючи фіскальну функцію, вона вирішує економічні проблеми.

Завдання Державної митної служби

Орган митної системи держави	Завдання
Державна Митна служба України	Участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики в галузі митної справи
	Забезпечення захисту економічних інтересів України
	Виконання вимог законодавства з питань митної справи, здійснення контролю за додержанням таких вимог митними органами, спеціалізованими митними установами й організаціями, юридичними та фізичними особами
	Організація і забезпечення здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України
	Забезпечення контролю за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України
	Забезпечення своєчасної та у повному обсязі сплати до Державного бюджету податків і зборів (обов'язкових платежів)
	Застосування заходів митно-тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД
	Організація та проведення у межах своїх повноважень боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил
	Здійснення разом з іншими уповноваженими органами виконавчої влади заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності
	Сприяння у межах своїх повноважень захисту прав споживачів товарів
	Забезпечення розвитку міжнародного співробітництва в галузі митної справи та виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи, що укладені в установленому законом порядку

На відміну від податкової системи, митна глибше впливає на діяльність суб'єктів господарювання, які зареєстровані в різних державах, а її фіскальний потенціал проявляється через обсяг наявних і можливих фінансових ресурсів, які акумулюються у процесі контролю та товарами, що переміщуються через митний кордон України в умовах чинного законодавства з питань реалізації державної митної справи.

Митна система має збалансовано виконувати всі покладені на неї функції, сприяти спрощенню митних процедур і подальшій лібералізації зовнішньої торгівлі, а також захищати національного товаровиробника та забезпечувати достатній рівень надходжень митних платежів до бюджету держави. Зміна економічних умов не має зменшувати гнучкість

митної системи, а навпаки – сприяти мобільності основних її елементів. Це дозволить побудувати митну систему у такий спосіб, щоб забезпечити економічних суб'єктів у доцільності сплати митних платежів, а також у тому, що держава враховує їхні інтереси.

Діяльність Всесвітньої митної організації. Всесвітня митна організація є єдиною універсальною міжнародною міжурядовою організацією, яка повноцінно займається вирішенням митних питань у міжнародному масштабі. Міжнародне митне регулювання виступає комплексним і багатоаспектним явищем, спрямованим на розв'язання сучасних міжнародних проблем.

Всесвітня митна організація (ВМО) – це форум, де її члени узгоджують власні інтереси у сфері митних відносин на засадах паритетності. Кожну державу-члена представляє один представник, і кожний член має право одного голосу. Як офіційні робочі мови у ВМО використовуються англійська, французька, іспанська та російська.

Ураховуючи значну кількість держав-членів та їх широке географічне представництво, а також з метою ознайомлення із потребами всіх її членів, у 1984 р. організацією було ухвалено рішення щодо застосування у ВМО системи регіонального представництва. Ґрунтуючись на цілому спектрі чинників, таких, як робоча мова, географічна наближеність, уже усталений порядок регіональних структур інших міжнародних організацій, було ухвалено рішення про заснування **шести робочих регіонів Ради**, а саме: Східна та Південна Африка; Західна та Центральна Африка; Північна Америка; Близький, Середній і Далекий Схід; Південна та Південно-Східна Азія, Австралія і Тихоокеанські острови; Північна, Південна, Центральна Америка та Карибський басейн; Європа.

Україна входить до складу регіону Європи, як інші нові незалежні держави, що утворилися після розпаду СРСР. Кожний регіон очолює регіональний представник, обраний на сесії за поданням Політичної комісії. Завдання кожної групи полягає у веденні лінії ВМО з гармонізації митної системи певного регіону. Регіональні групи навчають працівників митної служби, організовуючи різноманітні курси та семінари, займаються створенням інформаційних центрів із боротьби з митними правопорушеннями, організовують обмін представників між національними митними службами й адміністративними органами Всесвітньої митної організації. Незважаючи на рекомендаційний характер її рішень, ВМО має широкі права та привілеї, свій бюджет, добре організовану управлінську структуру, відіграючи головну роль у міжнародних митних відносинах.

Сьогодні Всесвітня митна організація об'єднує **179 митних адміністрацій**, які охоплюють митними процедурами приблизно 98 % світової торгівлі. Бюджет ВМО (500 млн бельгійських франків на рік) формується із внесків держав-учасниць. Розмір внесків відповідає системі внесків у ООН. Внески держав-учасниць у відсотках складають: США – 25, Японія – 17, Німеччина – 8, Італія – 5, Франція – 5, Велика Британія – 4, Канада – 3, Іспанія – 2, Україна – 1,72.

ВМО формує спільну всесвітню та національну внутрішньоторговельну та митну політику. Спираючись на принцип узгодженості, ВМО передбачає створення сприятливого правового, економічного та стабільного простору, утворюючи умови для збереження та розвитку національного господарства, що не суперечить тенденціям і структурам міжнародних господарських відносин.

ВМО підтримує тісний зв'язок з Інтерполом, Службою контролю за наркотиками Організації Об'єднаних Націй та іншими організаціями.

Виступаючи спеціалізованою міжурядовою міжнародною організацією в сфері митної справи Всесвітня митна організація приймає активну участь у створенні норм міжнародного права, сприяючи тим самим розвитку такої галузі міжнародного права, як міжнародне митне право. Правотворча діяльність Всесвітньої митної організації достатньо багатогранна. На сучасному етапі Всесвітня митна організація виконує такі функції розглянуті на рис. 6.6.

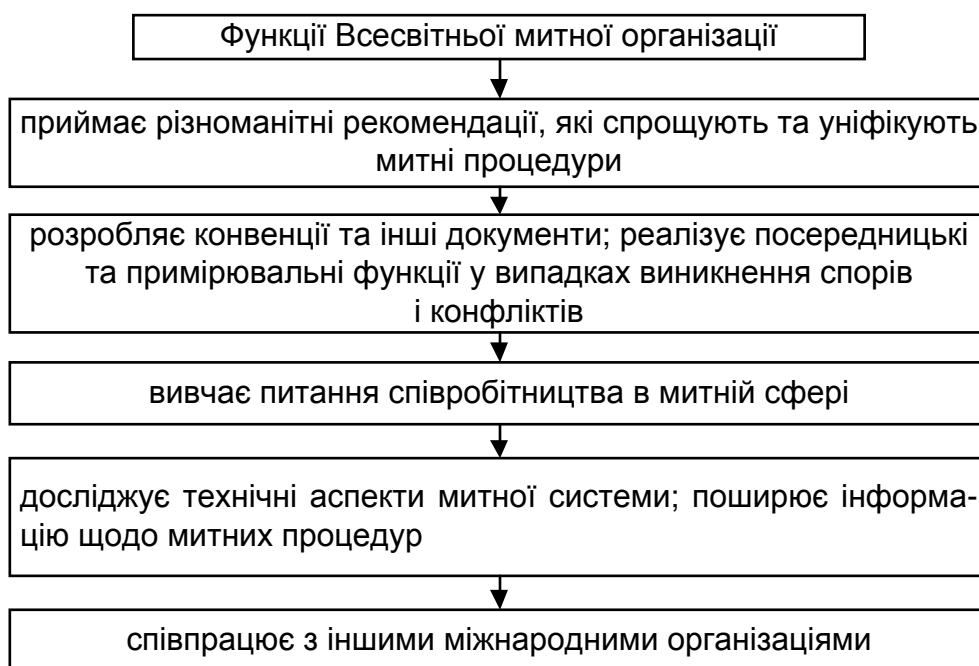

Рис. 6.6. **Функції Всесвітньої митної організації**

У сучасному світі широко визнається положення про наявність двох складових правотворчої діяльності міжнародних організацій:

безпосередня участь у створенні норм міжнародного права;

участь у правотворчому процесі, що здійснюється державами.

Відповідно, ВМО реалізує на практиці важливе завдання зі створення єдиної, загальної для всіх суб'єктів міжнародних митних відносин митної термінології.

Міжнародні конвенції та етапи приєднання до них України. Становлення та розвиток кожної держави приводить до розширення її зовнішніх зв'язків, що, в свою чергу, підвищує роль міжнародного права та викликає необхідність належного правового забезпечення таких зв'язків. Відповідно до Положення про Міністерство юстиції України [40], на цей орган покладено функцію здійснення правової експертизи проєктів міжнародних договорів і підготовки висновків щодо здійснення внутрішньодержавних процедур, необхідних для набуття чинності міжнародних договорів України.

Основоположними документами у цій сфері є Закон України «Про міжнародні договори України» [58] та, безумовно, Віденська Конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. [40], яка є частиною національного законодавства України, оскільки Указом Президії Верховної Ради УРСР «Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Віденської конвенції про право міжнародних договорів» [62] було надано згоду на її обов'язковість.

Конституція України [42] також містить ряд норм, пов'язаних із міжнародними договорами України. Так, відповідно до ст. 9 Конституції передбачено, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Водночас слід зазначити, що наведена норма викликає досить багато спорів й інтерпретацій. І це є зрозумілим: до національного законодавства України віднесені лише ті міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, проте у Конституції не визначено статусу інших міжнародних договорів у системі національного законодавства України. Водночас міжнародні договори, які набули чинності в інший спосіб, ніж шляхом надання згоди на їх обов'язковість Верховною Радою України, становлять переважну більшість серед міждержавних і міжвідомчих міжнародних договорів, укладених Україною.

Відтак, не слід забувати положення ст. 26 Віденської конвенції [40] про право міжнародних договорів, яке закріплює принцип *pacta sunt servanda*, відповідно до якого кожний чинний міжнародний договір є обов'язковим для його учасників і повинен ними добросовісно виконуватися.

Міжнародна конвенція – юридично обов'язкова угода між суб'єктами міжнародного права. Застосовується для позначення загального договірного права (ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН) або міжнародних угод певного виду. Характерною рисою є закріплення в ній детальних норм для регулювання певного виду відносин. Зазвичай це міжнародні багатосторонні договори (Віденська конвенція про право міжнародних договорів, 1969 р.), хоча іноді цей термін може застосовуватися до деяких видів двосторонніх угод (консульські конвенції). Деякі з міжнародних конвенцій і роки їх підписання подано у табл. 6.10 [40; 41].

Таблиця 6.10

Міжнародні конвенції

Дата підписання	Міжнародні конвенції
04.11.1950 р.	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
10.05.1952 р.	Міжнародна конвенція з уніфікації деяких правил щодо накладення арешту на морські судна
18.05.1973 р.	Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур
20.05.2018 р.	Метрична конвенція
27.01.1977 р.	Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом

Україною ратифіковано 8 із восьми основоположних конвенцій МОП, 4 – з чотирьох директивних конвенцій і 57 із 177 технічних конвенцій – усього 69 конвенцій, з яких 61 чинна, а 8 – денонсовано. Перелік денонсованих конвенцій можна побачити у табл. 6.11. Ратифікація Україною 17.07.1997 р. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стала важливим етапом на шляху входження нашої держави у європейський політико-правовий простір.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є міжнародним договором, на підставі якого більшість європейських держав зобов'язалися дотримуватися прав та основоположних свобод людини.

**Перелік Конвенцій МОП, які були денонсовано Україною
станом на 1 листопада 2015 р.**

Конвенції	Дата ратифікації	Статус
C10 Конвенція 1921 р. про мінімальний вік у сільському господарстві	14.09.56	денонсовано 03.05.79
C15 Конвенція 1921 р. про мінімальний вік для вантажників вугілля та кочегарів на флоті	14.09.56	денонсовано 03.05.79
C52 Конвенція 1936 р. щодо оплачуваних відпусток	14.09.56	денонсовано 25.10.01
C58 Конвенція (переглянута) 1936 р. щодо мінімального віку для роботи в морі	14.09.56	денонсовано 03.05.79
C59 Конвенція (переглянута) 1937 р. щодо мінімального віку в промисловості	14.09.56	денонсовано 03.05.79
C60 Конвенція (переглянута) 1937 р. щодо мінімального віку на непромислових роботах	14.09.56	денонсовано 03.05.79
C112 Конвенція 1959 р. щодо мінімального віку рибалок	04.08.61	денонсовано 03.05.79
C123 Конвенція 1965 р. щодо мінімального віку допуску на підземні роботи	17.06.70	денонсовано 30.07.80

Ці права гарантуються як самою Конвенцією, так і протоколами до неї (Протоколи № 1, 4, 6, 7, 12 і 13), згоду на обов'язковість яких надану державами – сторонами Конвенції.

6.3. Організаційна структура митної системи України

Державна митна служба (Держмитслужба) України є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну митну політику. Діяльність Державної митної служби України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через керівника центрального органу виконавчої влади, який відповідно до законодавства забезпечує формування та реалізує державну митну політику.

Держмитслужба України узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції про вдосконалення законодавства та в установленому порядку вносить їх на розгляд Президентіві України, Кабінету Міністрів України. У межах

своїх повноважень Держмитслужба організовує виконання актів законодавства, здійснює систематичний контроль за їх реалізацією.

Основними завданнями Держмитслужби України є:

забезпечення реалізації державної політики у сфері митної справи;
захист економічних інтересів України; контроль за додержанням законодавства України про митну справу;

використання засобів митно-тарифного та позатарифного регулювання для переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів;

удосконалення митного контролю, митного оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України;

здійснення разом з Національним банком України комплексного контролю за валютними операціями;

здійснення разом з іншими уповноваженими центральними органами виконавчої влади заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку;

боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил;

розвиток міжнародного співробітництва у сфері митної справи.

Держмитслужба України відповідно до покладених на неї завдань:

організовує та контролює діяльність митних органів;

забезпечує своєчасне та повне внесення до Державного бюджету коштів від податків і зборів (обов'язкових платежів), справляння яких згідно із законодавством покладено на митні органи;

вживає разом з іншими органами виконавчої влади заходи, спрямовані на недопущення незаконного вивезення за кордон цінностей, що становлять культурне або історичне надбання українського народу;

сприяє у межах своєї компетенції здійсненню заходів щодо захисту прав споживачів товарів, які ввозяться в Україну, а також прав інтелектуальної власності у процесі зовнішньоекономічної діяльності;

розробляє та здійснює самостійно або у взаємодії з іншими органами виконавчої влади заходи щодо запобігання контрабанді, порушенню митних правил та їх припинення; організовує та контролює відповідно до законодавства проведення митними органами дізнання у справах про контрабанду та здійснення ними провадження у справах про порушення митних правил;

веде митну статистику;
веде разом з іншими уповноваженими органами виконавчої влади Українську класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності;
здійснює верифікацію (встановлення достовірності) сертифікатів про походження товарів з України.

Взаємодія Державної митної служби України з іншими органами зображена на рис. 6.7.

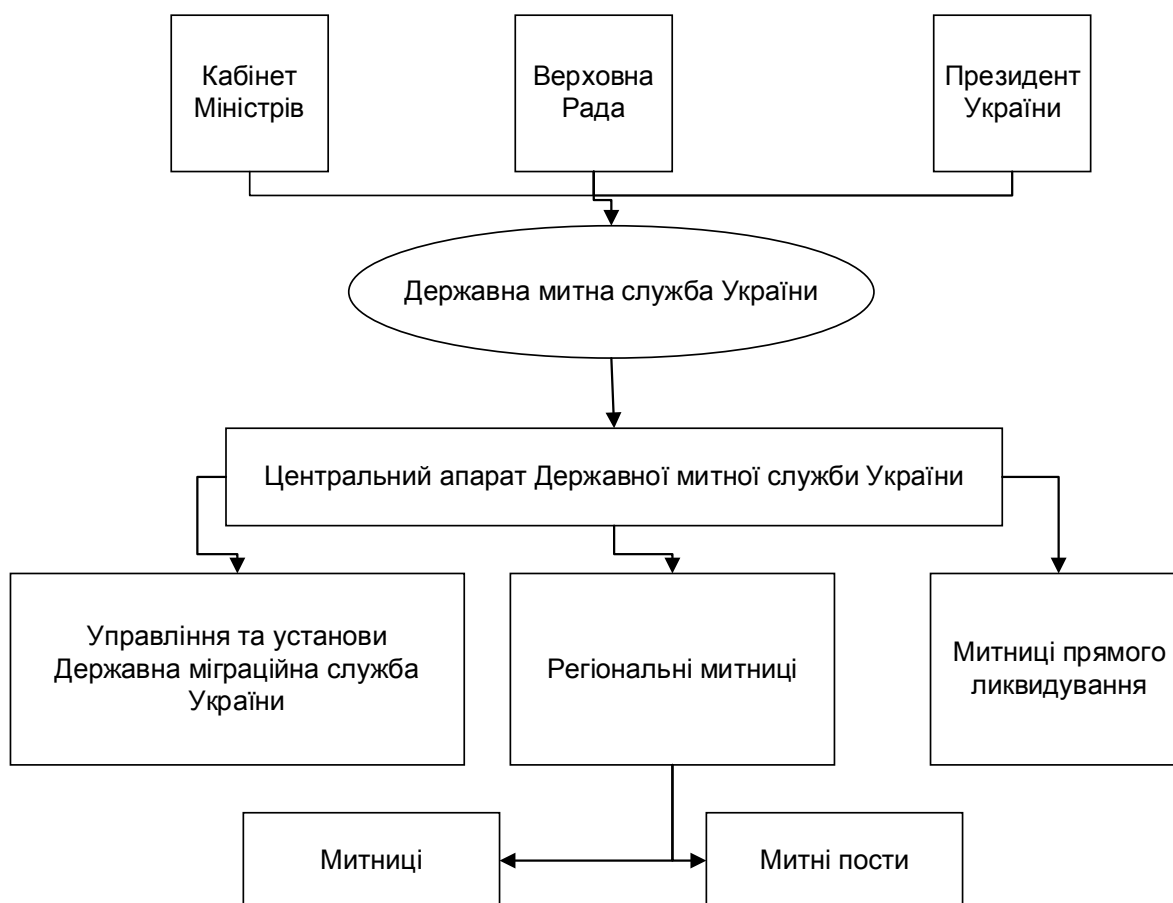

Рис. 6.7. **Взаємодія Державної митної служби України з іншими органами**

Держмитслужба України має право:

залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до її компетенції;

представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях і під час укладання міжнародних договорів України;

отримувати в установленому законодавством порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування,

підприємств, установ та організацій, а також громадян інформацію, документи та матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань;

скликати в установленому порядку наради з питань, що належать до її компетенції.

Держмитслужба України в межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видає накази, організовує і контролює їх виконання.

Прапор. Емблема. Історія їх виникнення. Указом Президента України «Про символіку Державної митної служби України» [64] наголошено, що Емблемою Державної митної служби України є зображення (золотим кольором) крилатого жезла Меркурія – кадуцея, увінчаного Знаком Княжої Держави Володимира Великого, накладеного на два перехрещених ключі. Емблему вміщено в коло зеленого кольору, прикрашене золотим картушем з вісьмома волютами на горизонтальних осях. Висота картуша дорівнює $3/2$ діаметра зеленого кола (рис. 6.8).

Рис. 6.8. Емблема митної служби України

Прапором Державної митної служби України є прямокутне полотнище зеленого кольору зі співвідношенням сторін $2 : 3$. У верхньому лівому куті полотнища (крижі) зображено Державний Прапор України, а в центрі вільної половини – Емблему Державної митної служби України. Зображення Державного Прапора України займає четверту частину полотнища, а висота Емблеми Державної митної служби України дорівнює $5/12$ висоти полотнища. Обидва боки полотнища ідентичні (рис. 6.9).

Рис. 6.9. Прапор митної служби України

Символіка проіснувала до 24.12.2012 р. У 2013 р. митниця стала частиною Міністерства доходів і зборів, а символіка Міністерства доходів і зборів набула нового вигляду (рис. 6.10).

Рис. 6.10. Логотип Міністерства доходів і зборів

З 2014 р. введено символіку Державної фіскальної служби України. Символіку Державної податкової служби України затверджено Указом Президента України від 23.06.2001 р., відповідно до Закону України «Про державну податкову службу в Україні» [50]. Указом визначається опис і малюнок емблеми, прапора Державної податкової служби України та штандарта Голови Державної податкової адміністрації України. Цим Указом Президент України також визначив порядок використання емблеми та прапора Державної податкової служби України та штандарта Голови Державної податкової адміністрації України. Емблема та прапор Державної податкової служби України є офіційними відмітними символами,

що вказують на належність до цього органу. Емблема встановлюється в кабінеті Голови Державної податкової адміністрації України, а також використовується на прапорі, штандарті Голови Державної податкової адміністрації України, навчальними закладами Державної податкової служби України, міститься у вигляді знаків розрізнення на форменому та спеціальному одязі її особового складу, на відомчих заохочувальних відзнаках, на бланках службової документації, печатках, транспортних і спеціальних засобах, будинках та спорудах Державної податкової служби України.

Прапор Державної податкової служби України встановлюється на будинках і спорудах Державної податкової служби. Штандарт Голови Державної податкової адміністрації України встановлюється у кабінеті Голови Державної податкової адміністрації України. Зображення емблеми, прапора та штандарта Голови Державної податкової адміністрації України допускається на друкованій, рекламно-інформаційній і сувенірній продукції, кіно-, відео- та фотоматеріалах, що видаються Державною податковою службою України або на її замовлення.

Інші випадки використання емблеми та прапора Державної податкової служби України та порядок їх виготовлення визначаються Головою Державної податкової адміністрації України.

Митні території та їх види. У здійсненні переміщення товарів, транспортних засобів і предметів між країнами важливе значення має точне та правильне визначення митної території й митного кордону. Неточності в цьому призводять до виникнення конфліктів під час перетину кордону.

Митна територія України – це територія України, зайнята сушею, територіальне море, внутрішні води та повітряний простір, а також території вільних митних зон, штучні острови, установки та споруди, створені у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України.

Митна територія збігається з державним кордоном України. Водночас митна територія не збігається з державною територією, оскільки іноді із митної території можуть вилучатися ділянки державної території чи, навпаки, включатися ділянки, що знаходяться поза межами державного кордону. Території спеціальних, розташованих в Україні, митних зон вважаються такими, що знаходяться поза межами митної території України, за винятком визначених чинним законодавством випадків. Тому межі митної території України визначаються другою складовою, а саме – митним кордоном України.

Поняття «митна територія» відіграє ключове значення для здійснення митного регулювання в Україні, оскільки:

митна територія є територією, на якій застосовується митне законодавство держави, як це передбачено Розд. II Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур [40];

ввезення товарів на митну територію; вивезення з неї та відповідно переміщення їх через митний кордон є підставою для здійснення митного оформлення та митного контролю;

розпорядження іноземними товарами на митній території визначається згідно з правилами митного режиму, в який вони поміщені;

товари повністю отримані або вироблені на митній території України мають статус українських товарів або товарів походженням з України – для цілей митного регулювання;

товари, ввезені на територію вільних митних зон, вважаються такими, що перебувають поза межами митної території з погляду сплати мит і митних платежів, застосування інших заходів митного регулювання.

Складовими митної території України є: сухопутна територія, територіальні та внутрішні води та повітряний простір над ними (табл. 6.12).

Таблиця 6.12

Структурні складові митної території України

Складові	Характеристика
Сухопутна територія	Уся суша, що знаходиться в межах території держави
Територіальні води	Прибережні морські води шириною 12 морських миль, відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, що з'єднують точки, географічні координати яких затверджуються КМ України. В окремих випадках інша ширина територіальних вод може встановлюватися міжнародними договорами України, а за їх відсутності – відповідно до загальноприйнятих принципів і норм міжнародного права. Острови за межами територіальних вод переважно належать найближчій прибережній державі
Внутрішні води	Прибережні морські води, розташовані в бік берега від вихідних ліній, прийнятих для відліку ширини територіальних вод; води портів, заток, бухт, губ, лиманів, береги яких повністю належать Україні, якщо ширина проходів не перевищує 24 морських миль. До цієї категорії належать води заток, бухт, лиманів, морських проток, що історично належать Україні, а також води річок, озер, інших водойм, береги яких належать Україні
Повітряний простір	Знаходиться в межах сухопутних і водних кордонів. Висотна межа повітряного простору практично не встановлюється, але не стосується космосу

Україна має суверенні права та здійснює юрисдикцію на континентальному шельфі й у виключній економічній зоні. Під континентальним шельфом розуміють морське дно та надра, підлогу водних районів, що приликають до берега, але знаходяться поза зоною територіального моря, всій протяжності природного продовження її сухопутної території до зовнішнього кордону підводної окраїни материка.

На континентальному шельфі прибережні держави здійснюють свої суверенні права. На своєму континентальному шельфі Україна здійснює виключне право споруджувати, а також дозволяти та регулювати створення, експлуатацію та використання штучних островів, установок і споруд. У районі континентального шельфу Україна здійснює юрисдикцію над такими штучними островами, установками, спорудами, зокрема щодо митних, фіскальних, санітарних та імміграційних законів і правил, а також законів і правил, що стосуються безпеки.

Щодо виключної економічної зони прибережна держава має такі самі права, як і стосовно континентального шельфу.

Межі митної території держави визначаються **митним кордоном** (митний кордон – кордон митної території України). Митний кордон практично може як збігатися, так і не збігатися з державним кордоном країни. Однак у всіх випадках саме поняття митного кордону не збігається з поняттям державного кордону. Державний кордон України є лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору.

Елементами митного кордону є межі митної території України, а також периметри вільних митних зон і вільних складів. Отже, **митна територія** – простір, на якому застосовується митне законодавство держави. Сучасне українське митне законодавство характеризується значною динамічністю, частим внесенням змін і доповнень, щодо яких нормотворець не завжди дотримується елементарних прийомів і правил юридичної техніки. У теорії права під *юридичною технікою* розуміють сукупність правил, прийомів, способів створення та систематизації юридичних документів.

Поняття **митного кордону** безпосередньо визначається ст. 6 МК України [43], де встановлено, що межі митної території України є митним кордоном України. **Елементами митного кордону України** є також периметри вільних митних зон і вільних складів. У митному праві прийнято розрізняти зовнішню та внутрішню зони кордону. **Зовнішній** митний кордон розмежовує митний кордон суміжних держав і переважно збігається

з державним кордоном. Винятком є периметр вільних митних зон і вільних складів. Охорона зовнішнього кордону здійснюється прикордонними військами спільно з митницею. **Внутрішній митний кордон** становлять периметри вільних митних зон і вільних складів. Внутрішній митний кордон переважно знаходиться всередині держави (митні пости в аеропортах). У цілому обидва кордони за своїм правовим статусом прирівняні, але є й різниця. Так, територія вільної митної зони та вільного складу розглядаються як прикордонні; і в'їзд у них здійснюється за спеціальними перепустками через спеціальні контрольні-пропускні пункти.

Разом із тим у міжнародній практиці широко використовуються спільні митні зони та союзи. Так, відповідно до МК України на території України можуть створюватися спеціальні митні зони різного типу. Статус і територія вказаних зон встановлюються Верховною Радою України відповідно до законодавства про спеціальні митні зони. До таких спеціальних митних зон належать вільні економічні зони, митні та вільні митні склади.

Митниці, митні пости, регіональні митниці, спеціалізовані митниці. Межі митної території України є митним **кордоном України**. Митний кордон України збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України.

Регіональні митниці входять у єдину систему митних органів, які на території закріплених за ними регіонів у межах своєї компетенції здійснюють митну справу та забезпечують комплексний контроль за дотриманням митного законодавства. У безпосередньому підпорядкуванні регіональної митниці перебувають усі розташовані на підпорядкованій їй території митниці та спеціалізовані митні установи та організації, за винятком складають безпосередньо підпорядковані центральному органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи (рис. Г.1 додатка Г).

Митниця є спеціально уповноваженим органом виконавчої влади в галузі митної справи, який безпосередньо забезпечує дотримання законодавства України з питань митної справи, справляння податків і зборів і виконання інших завдань, покладених на митну службу України. Митниці входять у єдину систему митних органів і здійснюють свою діяльність під безпосереднім управлінням регіональних митниць, у зоні діяльності

яких знаходяться. Поділ митниць на **прикордонні, внутрішні та спеціалізовані** відповідає світовій практиці, сприяє прискоренню пасажирота вантажопотоків через митний кордон держави та дозволяє зробити митний контроль більш дієвим та ефективним. Завдання митниць визначаються в МК України, підзаконними нормативними актами та примірними положеннями про митницю. Перелік основних завдань митниць систематизовано на рис. 6.11.

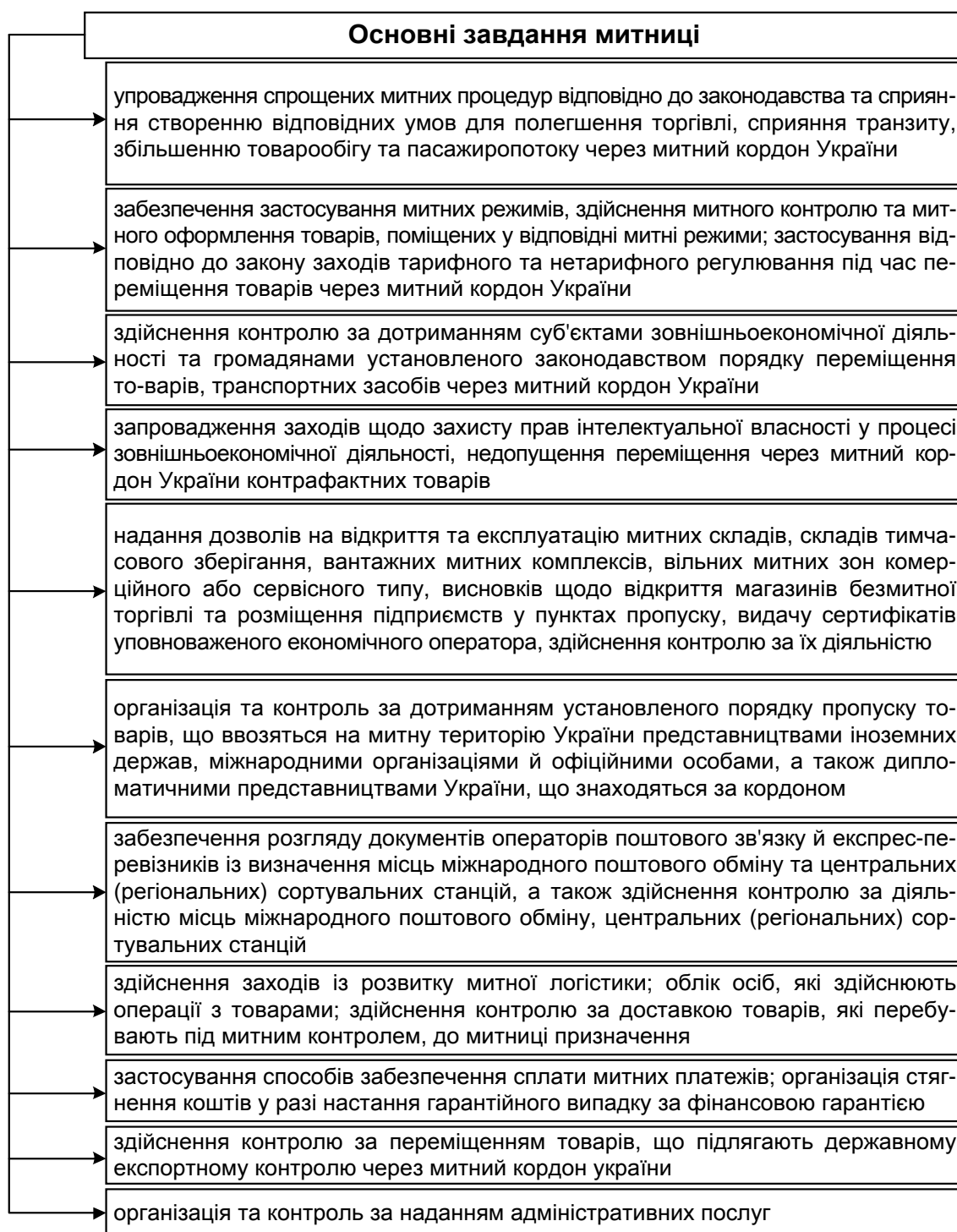

Рис. 6.11. Основні завдання митниці

Митниця є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, печатку та бланк із зображенням Державного Герба України та із своїм найменуванням і діє відповідно до Конституції України, МК України, інших нормативно-правових актів і на підставі положення, яке затверджується наказом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи.

Митниця здійснює свою діяльність на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Окремі митниці можуть здійснювати свою діяльність на територіях двох чи більше адміністративно-територіальних одиниць або на всій території України. Створення, реорганізація та ліквідація митниць здійснюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи.

У населених пунктах, на залізничних станціях, в аеропортах, морських і річкових портах та інших об'єктах, розташованих у зоні діяльності митниці, у міру необхідності створюються її відокремлені структурні підрозділи (митні пости).

Митний пост входить до складу митниці як відокремлений структурний підрозділ і в зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань, покладених на центральний орган виконавчої влади. Положення про митні пости затверджуються керівниками відповідних митниць. Створення, реорганізація та ліквідація митних постів здійснюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи за поданням керівника відповідної митниці. Зони діяльності митних постів визначаються положенням про ці пости.

У системі митного законодавства задіяні нормативні акти різної юридичної сили. Отже, можна стверджувати, що **митному законодавству притаманна ієрархічна системність**.

Безумовно, у правовому регулюванні діяльності митних органів визначальними є норми **Конституції України**, тобто вона формує вищий рівень. Основний Закон має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти належить ухвалити на його підставі, вони мають відповідати йому.

Наступним структурним елементом системи митного законодавства є власне **закони**. Пріоритет закону проявляється в тому, що:

всі інші митно-правові акти мають видаватися та реалізовуватися на основі законів і не суперечити їм;

як найвище вираження державної волі в митно-правовій сфері зміст законів не підлягає контролю з боку будь-яких органів, крім Верховної Ради та Конституційного Суду України;

митно-правові закони можуть бути скасовані або змінені лише іншим законом.

З кодифікованих законів основним законодавчим джерелом національного митного права є **Митний кодекс України**. За своїм характером він є комплексним митним законом, що врегульовує вихідні відносини митного характеру та є підґрунтям для всього митного законодавства країни.

Іншим важливим кодифікованим актом у системі джерел митного права є **Податковий кодекс України**. Так, розділ II «Адміністрування податків, зборів, платежів» визначає порядок адміністрування податків та зборів, зокрема митних платежів, а також порядок контролю за дотриманням вимог митного законодавства у випадках, коли здійснення такого контролю покладено на контрольні органи.

На підставі МК України сформовано достатньо розгалужену систему **поточних митних законів**, що передбачають упорядкування окремих аспектів реалізації митної справи. Поточні митні закони можна розподілити на дві групи:

закони, основним змістом яких є саме митні питання (*спеціальні*);
інші закони, в яких містяться норми митного права (*загальні*).

Щодо митного оформлення та контролю, то саме ввезення (вивезення) товарів на митну територію товарів є підставою для його здійснення.

Митний контроль – це сукупність заходів, здійснюваних митними органами України, з метою забезпечення дотримання законодавства країни про митну справу та міжнародних договорів, укладених державою, контроль за виконанням яких покладено на митні органи.

Митне оформлення – це процедура розміщення товарів і транспортних засобів у визначений митний режим та завершення дії цього режиму.

Організація митного контролю і митного оформлення – це комплекс заходів, ужитих митними органами у зв'язку з переміщенням через

митний кордон товарів і транспортних засобів. Цей комплекс містить створення митної інфраструктури, що дозволяє забезпечити митний контроль і митне оформлення як у передбачених місцях їх здійснення, так і в інших місцях, де можуть знаходитися товари та транспортні засоби, що підлягають митному контролю, або здійснювати діяльність, контроль за якою покладено на митні органи.

Митні органи сьогодні забезпечують контроль більш ніж 8 тис. км митного кордону (з них 2 252 км в акваторії Чорного й Азовського морів). Розвиток системи митного оформлення та контролю в Україні здійснюється в напрямку прискорення проходження товарів і транспортних засобів через митний кордон. Підвищувати пропускну спроможність пунктів пропуску, не знижуючи надійності митного контролю, дає можливість гуманізації та спрощення режиму контролю за переміщенням громадян і вантажів.

Література: [8; 9; 11; 12; 15; 16; 18; 21; 22; 24; 27; 35; 42; 43; 48 – 50; 52 – 54; 60 – 62; 66; 67; 70].

Практична частина

Питання для самостійного вивчення

1. Економічні зв'язки Галицько-Волинської держави, що свідчать про торгівлю широким асортиментом товарів за різними напрямками торговельних потоків.
2. Основи застосування права складу в Польському королівстві.
3. Порівняння митного законодавства Київській Русі та Радянської держави в 30 – 60-ті рр. XIX ст.
4. Органи державної митної служби та їх компетенції.
5. Інструментарій для регулювання зовнішньої торгівлі та сутність фінансових та адміністративних інструментів митної політики держави.
6. Міжнародні конвенції та етапи приєднання до них України.
7. Виникнення та розвиток правового регулювання митної справи.
8. Принципи здійснення державної митної справи відповідно до законодавства України.

9. Співвідношення між митною справою та митною політикою.
10. Економічна основа зародження митної справи та митних відносин.

Питання для самодіагностики

1. Етапи розвитку організації митної системи та митної політики України в напрямі митно-тарифного регулювання.
2. Основні інструменти регулювання торгової активності для держав античних часів.
3. Розвиток митної справи за часів Київської Русі.
4. Особливості історичного розвитку митної справи в період входу України до складу інших держав (XIV – середина XVII ст.).
5. Торговельні угоди Гетьманської держави в 1649 – 1667 рр.
6. Основні аспекти діяльності Всесвітньої митної організації.
7. Види митних територій.
8. Сутність митно-тарифного регулювання у зовнішній торгівлі.

Тестові завдання

1. Перша преференційна угода князя Олега з Візантією була укладена у:

- а) 900 р.;
- б) 911 р.;
- в) 924 р.

2. Відповідно до нормативних документів регулювання митної справи здійснюють:

а) найвищі органи управління України (Президент України; Верховна Рада; Кабінет Міністрів України);

б) органи регулювання виконавчої влади: Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерство фінансів України, Державна служба експортного контролю, Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей, Митно-тарифна рада України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі;

в) нижчі органи, які зобов'язані здійснювати всі необхідні заходи щодо її ефективною реалізації на місцях;

г) як найвищі органи управління України, так і органи регулювання виконавчої влади.

3. Сутність митно-тарифної політики України змінювалася відповідно до таких пріоритетів, як:

а) наповнення державного бюджету за рахунок оподаткування імпорту, експорту та вдосконалення системи митно-тарифного регулювання;

б) наповнення державного бюджету за рахунок оподаткування імпорту, експорту та захист національного виробника від іноземної конкуренції;

в) наповнення державного бюджету за рахунок оподаткування імпорту, експорту, захист національного виробника від іноземної конкуренції та вдосконалення системи митно-тарифного регулювання;

г) фіскальний етап, наповнення державного бюджету за рахунок оподаткування імпорту, експорту, та захист національного виробника від іноземної конкуренції.

4. Який ухвалено закон України 25.06.1991 р.:

а) «Про введення у дію Митного кодексу України»;

б) «Про Єдиний митний тариф»;

в) «Про митну справу в Україні»;

г) «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань»?

5. За часів Київської Русі особливий грошовий збір з товару та худоби, що ввозилася у державу, називали:

а) заповідь;

б) промит;

в) мит;

г) мито.

6. Яка з функцій митниці не належить до основних:

а) нанесення клейма на товари (тим самим держава брала на себе відповідальність за якість товарів, допущених до публічних торгів);

б) стягнення збору за допуск даного товару до продажу на внутрішньому ринку;

в) здійснення митного контролю за товарами, що надходять з-за кордону, та товарами, що вивозяться за кордон;

г) виявлення фактичного стану справ у сферах діяльності організації та зіставлення з еталонами, які відображені в установчих документах або актах органів самої організації?

7. Митна система – це:

а) функціональна, контрольна – регулятивна, складно організована та чітко структурована економічна система управління митною справою

загалом та всіма її підсистемами зокрема для найефективнішої реалізації митної політики;

б) сукупність економічно-суспільних відносин, які опосередковують рух товарів (предметів) у сфері міжнародних економічних відносин;

в) форум, де його члени узгоджують власні інтереси у сфері митних відносин на засадах паритетності. Кожну державу-члена представляє один представник, і кожний член має право одного голосу;

г) юридично обов'язкова угода між суб'єктами міжнародного права.

8. Чинний Митний кодекс України прийнято у:

а) 2001 р.;

б) 2010 р.;

в) 2012 р.;

г) 1995 р.

9. Який час можна вважати зародженням митної справи:

а) початок незалежності України;

б) давній світ (Єгипет, Греція, тощо);

в) часи Київської Русі?

10. Митниця – це:

а) спеціально створена уповноваженим органом виконавчої влади в інституція галузі митної справи, яка безпосередньо забезпечує дотримання законодавства України з питань митної справи, справляння податків і зборів та виконання інших завдань, покладених на митну службу України;

б) орган, що здійснює організацію та контроль за дотриманням установленого порядку пропуску товарів, що ввозяться на митну територію України представництвами іноземних держав, міжнародними організаціями й офіційними особами, а також дипломатичними представництвами України, що знаходяться за кордоном;

в) спеціально виділене й облаштоване приміщення та/або криті чи відкриті майданчики, резервуари, холодильні чи морозильні камери, де здійснюється тимчасове зберігання товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон.

11. Символіку державної податкової служби України було затверджено указом Президента України від:

а) 23.06.2001 р.;

б) 07.12.1999 р.;

в) 02.04.2000 р.;

г) 25.06.2002 р.

Ситуаційні та розрахункові завдання

Завдання 6.1. Узгодьте роки з характеристиками розвитку митно-тарифної системи за Козацької держави (1649 р., 1653 р., 1710 р., 1712 р., 1731 р.):

відновлена відкупна система стягування митних платежів, яка вводилася для поповнення грошової скарбниці;

підписана Конституція Пилипа Орлика, яка мала ст. 16 «Необхідність державного регулювання митної справи»;

підписується Угода з Туреччиною, за якою Туреччина надавала українським купцям право вільно ходити по Чорному морю;

упроваджений Митний тариф, який замінив явно протекціоністський тариф 1724 р. і значно полегшив умови імпорту іноземних товарів;

Уряд Російської імперії приймає Торговий статут.

Завдання 6.2. Доповніть табл. 6.13 розташувавши напрями торгівлі за видами: Візантія, Польща, Південно-Східна Прибалтика та Скандинавія, Кавказ і Крим, Німеччина та Франція, Угорщина, Велика Моравія, Болгарія, Чехія.

Таблиця 6.13

Специфіка торговельної номенклатури імпортованих товарів у Галицько-Волинському князівстві

№ з/п	Напрями торгівлі	Види товарів, які ввозились на територію Галицько-Волинського князівства
1		Скляні вироби (браслети, медальйони, намистини, лампади), поливний посуд, камінь стеатит; речі з напівдорогоцінного каміння, дерева, свинцю, кольорових металів (пломби та печатки, предмети культу, замки)
2		Вироби з чорних і кольорових металів (ювелірні прикраси, зброя), бурштин (намистини, предмети культу)
3		Сировина (олово, свинець, сукна) для виготовлення покрівель, прикрас, предметів культу, plomb, костенів, скроневі кільця з бронзи та срібла
4		Олово, ювелірні вироби
5		Ювелірні вироби та прикраси
6		Амфороподібні посудини
7		Релікварії, водолії, блюда, ложечки
8		Мідь, вироби зі срібла
9		Самшит – дерево для виготовлення гребенів; амфори

Завдання 6.3. Знайдіть відповідності між етапами еволюції митно-тарифної політики України та їх характерними рисами (табл. 6.14).

Таблиця 6.14

Відповідність між етапами еволюції митно-тарифної політики України та їх характерними рисами

Етап	Характерні риси
1. Перший етап (1991 – 1993 рр.)	а) основна мета цього етапу – фіскальна, тобто наповнення державного бюджету за рахунок оподаткування імпорту та експорту. У зв'язку з лібералізацією зовнішньоторговельного режиму створюється механізм тарифного регулювання, який спрямований на отримання податкових надходжень, тобто забезпечення насамперед суто фіскальної функції, а згодом – на захист національного товаровиробника
2. Другий етап (1994 – 1995 рр.)	б) удосконалення системи митно-тарифного регулювання відповідно до вимог міжнародного законодавства. Відбулося створення законодавчої бази для приєднання до Конвенції ГС, була досягнута певна передбачуваність у прийнятті рішень щодо зміни ставок ввізного мита, а також відбулося зниження ставок ввізного мита на значну номенклатуру товарів текстильної промисловості відповідно до зобов'язань України перед ЄС
3. Третій етап (1997 – 1998 рр.)	в) характеризувався зміною пріоритетів, коли головним став контроль за зовнішньоторговельною діяльністю, а не за переміщенням фізичних осіб, як було за централізовано-планової системи господарювання. Було впроваджено досить жорсткий експортний і ліберальний імпорتنний режими, тобто відносно імпорту домінувала преференційна функція, тоді як справляння експортного мита мало суто фіскальну спрямованість
4. Четвертий етап (1999 – 2004 рр.)	г) можна охарактеризувати як протекціоністський. Основна мета – захист національного товаровиробника від іноземної конкуренції. У цей період спостерігалась тенденція до підвищення ставок імпортного мита; почалося застосування комбінованого мита, було зрівняно пільгові ставки з повними, встановлено мінімальну митну вартість, введено попередню сплату імпортного мита

Завдання 6.4. Установіть порядок видань нормативно-правових актів у незалежній Україні:

- 1) Закон «Про Єдиний митний тариф»;
- 2) Закон України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань»;

- 3) Закон «Про митну справу в Україні»;
- 4) Закон «Про введення у дію Митного кодексу України»;
- 5) Закон «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України».

Завдання 6.5. Складіть табл. 6.15 з основними нормативно-правовими актами митної політики суверенної України, вказуючи дату та прийнятий документ.

Таблиця 6.15

**Основні нормативно-правові акти митної політики
суверенної України**

Дата прийняття	Нормативно-правовий акт

Завдання 6.6. Сформулюйте структурно-логічну схему етапів розвитку митної справи України, починаючи з Античних часів (обов'язково охарактеризувавши кожен з етапів).

Рекомендована література

Основна

1. Андрійчук В. М. Основи митної справи в Україні : навч. посіб. / В. М. Андрійчук, В. А. Аргунов, Є. М. Березний. – Київ : Знання, 2004. – 732 с.
2. Бережнюк І. Г. Митна енциклопедія : у 2 т. Т. 1 / І. Г. Бережнюк. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. – 472 с.
3. Бережнюк І. Г. Митна енциклопедія : у 2 т. Т. 2 / І. Г. Бережнюк. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. – 536 с.
4. Величко К. Ю. Митне регулювання та експертиза зовнішньоекономічної діяльності : конспект лекцій для студентів ступеня «бакалавр» економічних спеціальностей, денної та заочної форм навчання / К. Ю. Величко, Ж. С. Зосімова, О. І. Печенка. – Харків : Видавництво «Форт», 2017. – 119 с.
5. Гребельник О. П. Митна справа : підручник / О. П. Гребельник. – Київ : Центр учбової літератури, 2014. – 472 с.
6. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності / О. П. Гребельник. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с.
7. Гребельник О. П. Основи митної справи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Гребельник. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 600 с.
8. Гріх С. В. Сторінки історії митної справи України / С. В. Гріх. – Дніпропетровськ : АМСУ, 1998. – 272 с.
9. Дідусенько П. М. Нариси з історії митної справи та митного законодавства України-Руси / П. М. Дідусенько. – Київ : Софія А, 2005. – 634 с.
10. Дубініна А. А. Митна справа : підручник / А. А. Дубініна, С. В. Сорочкіна, О. І. Зельніченко. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 320 с.
11. Історія митної справи в Україні / К. М. Колесніков, О. В. Морозов, Г. М. Виноградов та ін. ; за ред. П. В. Пашка, В. В. Ченцова. – Київ : Знання, 2006. – 606 с.
12. Коваленко Р. М. Основи митного права України : посібник / Р. М. Коваленко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2002. – 476 с.
13. Крисоватий А. І. Митна справа : підручник / А. І. Крисоватий, С. Д. Герчаківський, О. Б. Дем'янюк. – Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2014. – 540 с.

14. Митна енциклопедія : у 3 т. Т. 1 / за ред. І. Г. Бережнюка. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2014. – 592 с.
15. Морозов О. В. Історія митної справи та митної політики в Україні (V ст. до н. е. – 1991 р.) / О. В. Морозов. – Дніпропетровськ : АМСУ, 2005. – 315 с.
16. Полонський О. Ю. До історії митного оподаткування в Україні / О. Ю. Полонський // Фінанси України. – 2004. – № 7. – с. 144–146.
17. Прокопенко В. В. Митне законодавство України: сучасний стан та напрямки вдосконалення / В. В. Прокопенко // Вісник Академії митної служби України. – 2015. – № 1. – С. 159–163. – (Серія «Право»).
18. Рисіч Й. Л. Історія митної справи та митної політики в Україні : навч. посіб. / Й. Л. Рисіч, Б. М. Новосад, О. В. Морозов. – Дніпропетровськ : АМСУ, 2000. – 180 с.
19. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: історія : підруч. / А. С. Філіпенко. – Київ : Либідь, 2006. – 392 с.
20. Ченцов В. В. Митне право України : навч. посіб. / В. В. Ченцов. – Київ : Істина, 2007. – 328 с.
21. Чорний В. Б. Україна і митна справа: Історичний нарис / В. Б. Чорний. – Київ : Комп'ютерно-видавничий, інформаційний центр «КВІЦ», 2000. – 349 с.
22. Шуліковський Г. Є. Історія митної системи / Г. Є. Шуліковський. – Київ : Знання, 2004. – 215 с.

Додаткова

23. Алибеков С. Т. Международное таможенное право : электронный учебник / С. Т. Алибеков. – Алматы : КазУМО и МЯ, 2012. – 1454 с.
24. Архирейський Д. В. Радянська митна справа у 1985 – 1991 рр. / Д. В. Архирейський // Історія торгівлі, податків та мита. – 2007. – № 4. – С. 184–190.
25. Битяк Ю. П. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / Ю. П. Битяк. – Харків : Право, 2016. – 528 с.
26. Гребельник О. П. Митна справа : підручник / О. П. Гребельник. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 472 с.
27. Гребельник О. П. Розвиток митної справи за часів Київської Русі / О. П. Гребельник // Митна безпека. – 2017. – № 1. – С. 26–34.

28. Дубнюк Е. М. «Мито» як системна категорія економічної теорії / Е. М. Дубнюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 5. – С. 28.
29. Калініченко А. І. Сучасний стан Митного законодавства України / А. І. Калініченко // Право та інновації. – 2014. – № 4. – С. 187–196.
30. Ківалов С. В. Всесвітня митна організація: історія і сучасність / С. В. Ківалов // Митна справа. – 2009. – № 6 (66). – С. 3–9.
31. Коломоєць О. В. Митна система у механізмі сучасної держави / О. В. Коломоєць // Науковий Вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 3 (т. 2). – С. 172–175. – (Серія «Юридичні науки»).
32. Краснікова О. М. Актуальні питання формування митної політики в Україні / О. М. Краснікова // Гроші, фінанси і кредит. – 2018. – № 3 (14). – С. 352–355.
33. Кулеба Д. І. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / Д. І. Кулеба ; за заг. ред. Л. В. Губерського та ін. – Київ : Знання України, 2004. – Т.1. – 760 с.
34. Урусов Т. Р. Международное правотворчество Всемирной таможенной организации / Т. Р. Урусов // Вестник Ижевского государственного технического университета. – 2007. – № 3 (35). – С. 162–165.
35. Чорний В. Б. Історико-правові аспекти розвитку митної справи на Поділлі з найдавніших джерел / В. Б. Чорний // Митна справа. – 2008. – № 3 (57). – С. 30.

Інформаційні ресурси

36. Віденська конвенція про право міжнародних договорів [Електронний ресурс] : ООН; Конвенція, Міжнародний документ, Заява від 23.05.1969 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text.
37. Годованець О. В. Фіскальний потенціал митної системи України [Електронний ресурс] / О. В. Годованець // Ефективна економіка. – 2015. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4542>.
38. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV із змінами, внесеними 01.07.2021. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
39. Державна митна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://customs.gov.ua>.

40. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів [Електронний ресурс] : Конвенція від 11.04.1980 р. із набранням чинності для України міжнародного договору від 01.02.1991 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text.

41. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] : Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 р. із змінами, внесеними 02.10.2013 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

42. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

43. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України ; Закон, Кодекс від 13.03.2012 р. № 4495-VI із змінами, внесеними 20.06.2021 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

44. Митний режим – переробка на митній території [Електронний ресурс] : доповідь головного державного інспектора відділу організації порядку переміщення товарів Управління організації контролю за переміщенням товарів. – Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7616>.

45. Основні завдання та функції управління організації митного контролю та оформлення [Електронний ресурс] : офіційний портал ДФС. – Режим доступу : <http://lv.sfs.gov.ua/okremi-storinki/struktura/132906.html>.

46. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI із змінами, внесеними 02.07.2021 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

47. Правове забезпечення зовнішніх зв'язків України. Міністерство юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://minjust.gov.ua/m/str_56.

48. Про введення в дію Митного кодексу України [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 12.12.1991 р. № 1970а – XII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1970%D0%B0-12#Text>.

49. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань [Електронний ресурс] : Закон України від № 3892-XII 28.01.1994 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3892-12#Text>.

50. Про державну податкову службу в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 509-XII від 04.12.1990 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-12#Text>.

51. Про Єдиний митний тариф України [Електронний ресурс] : Декрет Кабінету Міністрів України № 4-93 від 11.01.1993 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4-93#Text>.

52. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну [Електронний ресурс] : Закон України № 332-XIV від 22.12.1998 р. із змінами, внесеними 13.02.2020. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14#Text>.

53. Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства економіки з питань європейської інтеграції України від 06.09.2001 р. № 201. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0833-01#Text>.

54. Про затвердження Положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227 із змінами, внесеними 24.02.2021. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>.

55. Про захист національного виробника від субсидованого імпорту [Електронний ресурс] : Закону України № 124-IX від 16.10.2020 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14#Text>.

56. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 959-XII від 16.04.1991 р. із змінами, внесеними 01.07.2021. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

57. Про митну справу в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 1262-XII від 25.06.1991 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-12#Text>.

58. Про міжнародні договори України [Електронний ресурс] : Закон України № 1906-IV від 11.04.2021 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.

59. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 1971-IX від 13.02.2022. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

60. Про порядок введення в дію Закону України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» [Електронний ресурс] : Закон України від 26.01.1993 р. 2940-XII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2940-12#Text>.

61. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України [Електронний ресурс] : Закон України № 3857-XII від 21.01.1994 р. із змінами, внесеними 28.08.2018 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text>.

62. Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Віденської конвенції про право міжнародних договорів [Електронний ресурс] : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 14.04.1986 р. № 2077-XI. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2077-11#Text>.

63. Про Рахункову палату [Електронний ресурс] : Закон України № 576-VIII від 02.07.2015 р. із змінами, внесеними 10.06.2021 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>.

64. Про символіку Державної митної служби України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 27.06.2003 р. №554/2003. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/2003#Text>.

65. Про службу безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України № 1150-IX від 24.11.2021 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

66. Про Службу безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України № 2229-XII від 25.03.1992 р. із змінами, внесеними 23.04.2021 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

67. Розвиток митної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish>.

68. Сорокіна С. В. Опорний конспект лекцій із дисципліни «Митна справа» [Електронний ресурс] / С. В. Сорокіна. – Харків : ХДУХТ, 2017. – 148 с. – Режим доступу : <https://elib.hduht.edu.ua>.

69. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду [Електронний ресурс] : ООН; Статут, Міжнародний документ від 26.06.1945 р. із змінами, внесеними 16.09.2005 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.

70. Стеценко О. М. Основні аспекти розвитку митної політики України [Електронний ресурс] / О. М. Стеценко // Агросвіт. – 2012. – № 12. – Режим доступу : http://www.agrosvit.info/pdf/20_2012/6.pdf.

71. Тодощук А. В. Митна система України [Електронний ресурс] / А. В. Тодощук, А. І. Чопко // «Young Scientist». – 2018. – № 9 (61). – С. 523–527. – Режим доступу : nbuv.gov.ua/j-pdf/molv_2018_9%282%29__57.pdf.

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Перелік ОВО, які використовуються в УКТЗЕД

Умовне позначення	Назва	Умовні скорочення та символи	Назва
1	2	3	4
Основна одиниця		УКТЗЕД	Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності
кг	Кілограм	ГС	Гармонізована система опису та кодування товарів
Додаткові ОВО		ASTM	American Society for Testing Materials (Американське об'єднання випробувань матеріалів)
Брутто-реєстр. т	Брутто-реєстрована тонна	INN	International non-proprietary name (Міжнародна непатентована назва)
Вантажпідйом. Метрич. т	Вантажопідйомність у метричних тоннах	INNM	International non-proprietary name Modified (Міжнародна модифікована непатентована назва)
г	Грам	ISO	International on standardization organization (Міжнародна організація по стандартизації)
г поділ.ізотоп	Грам подільних ізотопів	Бк	Беккерель
кар	Карат метричний (=200 мг)	В	Вольт
м ²	Квадратний метр	Вт	Ват
кг N	Кілограм азоту	Гц	Герц
кг КОН	Кілограм гідроксиду калію	кВ*А	Кіловольт-ампер
кг NaOH	Кілограм гідроксиду натрію	квар	Кіловольт-ампер реактивний (кіловар)
кг K ₂ O	Кілограм оксиду калію	кВт	Кіловат
кг H ₂ O ₂	Кілограм пероксиду водню	А	Ампер
кгP ₂ O ₅	Кілограм п'ятиоксиду фосфору	кВ	Кіловольт

Закінчення додатка А

Закінчення табл. А.1

1	2	3	4
кг C ₅ H ₁₄ CINO	Кілограм хлорид холіну	МВт	Мегават
кг мет. ам.	Кілограм метиламіну	т	Тонна
кг сух.90 % реч	Кілограм сухої на 90 % речовини	кг	Кілограм
кг U	Кілограм урану	г	Грам
м ³	Кубічний метр	м	Метр
Кі	Кюрі	см	Сантиметр
л	Літр	см ²	Квадратний сантиметр
л 100 % спирт	Літр чистого (100 %) спирту	см ³	Кубічний сантиметр
м	Метр	мм	Міліметр
пар	Пара (2 шт.)	мкм	Мікрометр
100 шт	Сто штук	Н	Ньютон
тис. м ³	Тисяча кубічних метрів	мН	Міліньютон
тис. л	Тисяча літрів	кН	Кілоньютон
тис. шт	Тисяча штук	кПа	Кілопаскаль
тис. кВт*год	Тисяча кіловат-годин	мас. %	Відсоток вмісту за масою
шт	Штука	об. %	Відсоток вмісту за об'ємом
–	–	М-	Мета
–	–	О-	Орто-
–	–	П-	Пара
–	–	К	Кельвін
–	–	°С	Градус Цельсія
–	–	бар	Бар (=10 ⁵ Па)
–	–	Кбіт	Кілобіт (1024 біт)
–	–	Мбіт	Мегабіт (1048576 біт)
–	–	%	Відсоток

Порівняльна характеристика Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур і Регіональної конвенції про Пан-євро-середземноморські преференційні правила походження

185

Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур	Регіональна конвенція про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження
1	2
<p>Уперше міжнародно-правові норми, що стосуються всіх митних процедур, були сформульовані в Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, прийнятій ВТАО 18.05.1973 р. у м. Кіото (Японія), і вступили в силу 25.09.1974 р. Ця Конвенція була розроблена Постійним технічним комітетом ВТАО; включала 19 статей основного тексту і 31 додаток, що були невід'ємною частиною як самостійні конвенції з окремих митних процедур: ввезення, вивезення, митного транзиту, митних складів, вільної зони, тимчасового вивезення тощо</p>	<p>Прикладом угоди, покликаної забезпечити вільну торгівлю між різними країнами, є Регіональна конвенція про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження («Конвенція»), метою якої є новий рівень торгівлі між країнами середземноморського регіону. Конвенція передбачає можливість діагональної кумуляції, тобто дає можливість її країнам-учасникам використовувати сировину одна одної, а не тільки національну. Зокрема, діагональна кумуляція дозволяє використовувати під час виробництва товару сировину з третіх країн, що не є сторонами ЗВТ, у рамках якої здійснюється торгівля</p>
<p>У Конвенції брало участь 60 держав світу, на частку яких припадало 70 % зовнішньоторговельного обороту Росії (зокрема США, Канада, Японія, Австралія, Європейське співтовариство). Кіотську конвенцію можна вважати «своєрідним кодексом поведінки держав у їхніх митних відносинах між собою»</p>	<p>Конвенція Пан-Євро-Мед є інструментом, який встановлює ідентичні правила походження товарів, що застосовуються в рамках угод про вільну торгівлю між її договірними сторонами. Сьогодні Конвенція налічує 23 учасники, серед яких: ЄС, держави ЄАВТ (Швейцарія, Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн), Фарерські острови, учасники Барселонського процесу (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Марокко, Палестина, Сирія, Туніс і Туреччина), учасники процесу стабілізації та асоціації ЄС: Албанія, Боснія і Герцеговина, Республіка Північна Македонія, Чорногорія, Сербія та Косово, це позначення не зачіпає позицій щодо статусу та відповідає Висновку РБ ООН 1244 і МСЮ про Декларацію незалежності Косова, Республіка Молдова</p>

1	2
<p>Прийнята в 1973 р. Кіотська конвенція перестала відповідати потребам розвитку митних процедур. Тому з початку 1990-х рр. у рамках ВТАО була розпочата робота з підготовки нової редакції цієї міжнародної угоди. У роботі взяли участь багато міжнародних організацій, що представляють інтереси учасників світової торгівлі, насамперед – Міжнародна торгова палата. Перегляд Кіотської конвенції мав своєю метою розроблення норм, спрямованих на гармонізацію правових систем у сфері митних процедур, покликаних слугувати основою для їх правового регулювання в ХХІ ст.</p>	<p>01.01.2019 р. між Україною та Європейським Союзом у межах двосторонньої торгівлі розпочато застосування положень Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження</p>
<p>26.06.1999 р. в Брюсселі представники 114 митних служб світу на 94-й сесії ВТАО одноголосно прийняли Протокол про зміну Кіотської конвенції (Брюссельський протокол). Цілями оновленої Кіотської конвенції згідно з Брюссельським протоколом і преамбулою Конвенції є: усунення відмінностей між застосовуваними договірними сторонами митними правилами та процедурами, які можуть завдати шкоди міжнародній торгівлі та іншим видам міжнародного обміну; задоволення потреб учасників міжнародної торгівлі в полегшенні, спрощення та гармонізацію митних правил і процедур; можливість адекватного реагування митних служб на найважливіші зміни у комерційній практиці, формах і методах адміністративно-господарського управління</p>	<p>Приєднання до цієї угоди є важливим кроком для України, особливо для таких галузей, як легка промисловість та металургія. У вересні 1999 р. Україна подала до Генерального Секретаріату Ради ЄС заявку про приєднання до Конвенції. Проте для застосування діагональної кумуляції в Пан-євро-середземноморському регіоні необхідно не тільки приєднатися до Конвенції, але й укласти окремі угоди про ЗВТ з тими сторонами Конвенції, з якими буде здійснюватися преференційна торгівля та застосовуватися кумуляція. За такою схемою: імпорт тканини з Туреччини, пошиття одягу в Україні й його експорт до ЄС, Україна має: (1) стати учасницею Конвенції; (2) укласти угоди про ЗВТ з ЄС (це вже зроблено) та Туреччиною. У рамках ЗВТ СНД Україна уклала відповідні угоди з ЄС, ЄАВТ (Швейцарія, Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн), Чорногорією, Македонією, а також з Молдовою</p>

1	2
<p>Кіотська конвенція в редакції Брюссельського протоколу покликана сприяти досягненню високого ступеня спрощення та гармонізації митних правил і процедур, що є однією з основних цілей ВТАО. Тим самим докладено істотного внеску в створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі</p>	<p>Конвенція встановлює уніфіковані правила походження для торгівлі товарами у Пан-євро-середземноморському регіоні. Це дозволяє учасникам посилювати економічну інтеграцію та торговельні зв'язки</p>
<p>Основний принцип Конвенції – сприяння розвитку зовнішньої торгівлі без шкоди для ефективності митного контролю. Конвенція зобов'язує держави будувати своє національне законодавство таким чином, щоб митні формальності були простими, зрозумілими та передбачуваними. Ідеологія Конвенції полягає в побудові таких взаємовідносин між бізнесом і державою, щоб інтереси торгівлі та транспорту враховувалися в максимальному ступені, а митні формальності не були зайво обтяжливими</p>	<p style="text-align: center;">Зміст Регіональної конвенції Пан-євро-мед Визначення поняття «походження товарів» і методів адміністративного співробітництва Зміст</p> <p>Розділ I. Загальні положення Стаття 1. Визначення Розділ II. Визначення поняття «походження товарів» Стаття 2. Загальні вимоги Стаття 3. Кумуляція походження Стаття 4. Товари, цілком вироблені в певній країні</p>
<p>Конвенція закладає якісно інші основи проведення митного контролю: він має здійснюватися виходячи з аналізу й управління ризиками. Конвенція зобов'язує держави використовувати митний аудит у системі заходів митного контролю. Запроваджено випуск товарів, тобто дозвіл на їх використання на території країни ввезення, з перенесенням здійснення основних контрольних заходів на наступний етап, коли імпортер не несе витрат з зберігання товарів під митним контролем. Це дозволяє вибудувати технології митного оформлення, реально спрощує і прискорює проведення митних формальностей</p>	<p>Стаття 5. Достатньо оброблені або перероблені товари Стаття 6. Недостатня обробка або переробка Стаття 7. Класифікаційна одиниця Стаття 8. Комплектувальні, запасні частини й інструменти Стаття 9. Набори Стаття 10. Нейтральні елементи Розділ III. Територіальні вимоги Стаття 11. Принцип територіальності Стаття 12. Пряме транспортування Стаття 13. Виставки Розділ IV. Повернення та звільнення від сплати мита Стаття 14. Заборона повернення мита або звільнення від сплати мита</p>

1	2
<p>Конвенція зобов'язує митну службу діяльності вести активний діалог з бізнесом для максимального врахування потреб торгових і транспортних організацій, пошуку та впровадження найбільш ефективних методів роботи. Структуру оновленої Кіотської конвенції становить: Протокол про зміну Міжнародної Конвенції щодо спрощення та гармонізації митних процедур від 26.06.1999 р., сам текст Конвенції в зміненій редакції та додатки до неї – Загальний додаток і 10 Спеціальних додатків. Основний текст Конвенції включає преамбулу і 5 глав</p>	<p>Розділ V. Підтвердження походження Стаття 15. Загальні вимоги Стаття 16. Процедура видачі сертифіката з перевезення товару ЕІК.1 або ЕІК-МЕБ Стаття 17. Сертифікати з перевезення товару ЕІК.1 або ЕІШ-МЕІ), видані пізніше Стаття 18. Видача дублікату сертифіката з перевезення товару ЕІК.1 або ЕІК-МЕО Стаття 19. Видача сертифікатів з перевезення товару ЕІЖ.1 або ЕІК-МЕБ на основі виданого чи складеного раніше підтвердження походження Стаття 20. Відокремлення для обліку Стаття 21. Умови складання декларації інвойс або декларації походження ЕІК-МЕБ Стаття 22. Уповноважений експортер Стаття 23. Термін дії підтвердження походження Стаття 24. Подання підтвердження походження Стаття 25. Імпортування частинами Стаття 26. Звільнення від підтвердження походження Стаття 27. Супровідна документація Стаття 28. Зберігання підтвердження походження і супровідної документації Стаття 29. Розбіжності та формальні помилки Стаття 30. Суми в євро Розділ VI. Домовленості про адміністративне співробітництво Стаття 31. Адміністративне співробітництво Стаття 32. Перевірка підтверджень походження Стаття 33. Вирішення спорів Стаття 34. Стягнення Стаття 35. Вільні зони</p>
<p>Додатки КК мали своєю метою спрощення та гармонізацію митних процедур. Кожна програма включало, зокрема, визначення основних митних термінів, норм, загальне застосування яких визнавалося необхідним для досягнення гармонізації та спрощення митних процедур; рекомендовану практику у вигляді положень, визнаних прогресивними в плані гармонізації та спрощення митних процедур, чиє максимально широке застосування вважалося бажаним. Договірні сторони КК взяли на себе зобов'язання сприяти спрощенню та погодженню митних процедур і з цією метою забезпечувати дотримання норм та рекомендованої практики, зазначених у додатках. Недоліком КК стало те, що в ній були відсутні загальні обов'язкові положення, що стосуються регулювання всіх митних процедур. Умовою участі держав у Конвенції було прийняття як мінімум одного з її додатків, що не сприяло належному зближенню правового регулювання митних процедур учасниць КК</p>	

Митні регіони України

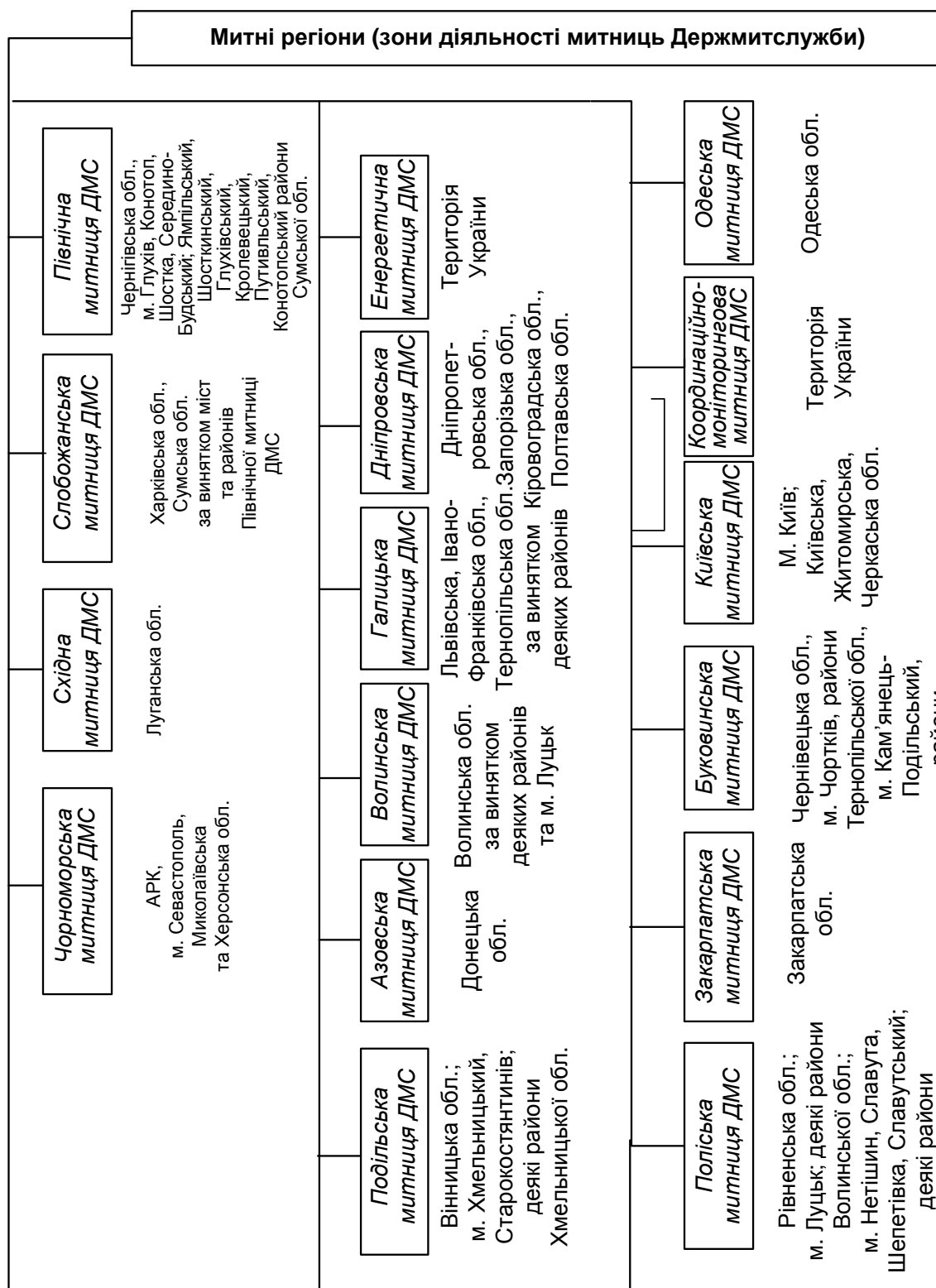

Рис. Г.1. Митні регіони України

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Сутність зовнішньоекономічної діяльності.....	5
1.1. Зовнішньоекономічна діяльність та її роль у розвитку національної економіки.....	5
1.2. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	18
1.3. Основні напрями та показники розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні	26
Практична частина	31
Розділ 2. Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин	37
2.1. Міжнародні економічні відносини	38
2.2. Форми міжнародної торгівлі.....	41
2.3. Нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі	52
Практична частина.....	53
Розділ 3. Інкотермс	59
3.1. Характеристика та сутність Інкотермс	60
3.2. Застосування Інкотермс у договорах	62
3.3. Міжнародні торговельні терміни Інкотермс.....	73
Практична частина.....	78
Розділ 4. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності	84
4.1. Призначення та структура Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності	85
4.2. Правила класифікації товарів.....	93
4.3. Контроль правильності класифікації.....	102
Практична частина	108
Розділ 5. Країна походження товару.....	112
5.1. Роль і значення країни походження товарів у здійсненні зовнішньоекономічних операцій.....	113
5.2. Визначення країни походження товару.....	114
Практична частина	126
Розділ 6. Організаційно-правові основи функціонування митної системи в Україні.....	132
6.1. Історичні аспекти виникнення митно-тарифних відносин	132
6.2. Основи розвитку митної справи	149

6.3. Організаційна структура митної системи України	158
Практична частина.....	170
Рекомендована література.....	177
Основна	177
Додаткова	178
Інформаційні ресурси	179
Додатки.....	183

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Тищенко Вікторія Федорівна
Остапенко Вікторія Миколаївна

ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МИТНОЇ СПРАВИ

Навчальний посібник

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Відповідальний за видання *В. Ф. Тищенко*

Відповідальний редактор *О. С. Вяткіна*

Редактор *Н. І. Ганцевич*

Коректор *А. С. Ширініна*

План 2022 р. Поз. № 2-ЕНП. Обсяг 193 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*